

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KADIN SIĞINMAEVİNDE KALAN ÇOCUKLARLA ÖFKE,
ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ, KENDİNİ İFADE EDEBİLME VE TOPLU
YAŞAM KURALLARI KONULU GRUP ODAKLI SOSYAL HİZMET
UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BEGÜM TURĖUT

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ARZU İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

ANKARA-2018

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 27/07/2018

Öğrencinin Adı, Soyadı: Begüm Turğut

Öğrencinin Numarası: 21510112

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban

Tez Başlığı: Kadın Sığınmaevinde Kalan Çocuklarla Öfke, Arkadaşlık İlişkileri, Kendini İfade

Edebilme ve Toplu Yaşam Kuralları Konulu Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin, 01/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

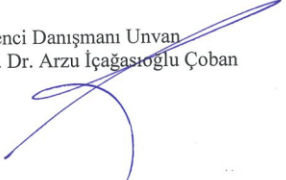
“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

Onay

27/07/2018

Öğrenci Danışmanı Unvanı
Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban

KABUL VE ONAY SAYFASI

Begüm Turğut tarafından hazırlanan “Kadın Sığınmaevinde Kalan Çocuklarla Öfke, Arkadaşlık İlişkileri, Kendini İfade Edebilme Ve Toplu Yaşam Kuralları Konulu Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:09/07/2018

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

Jüri Üyesi :Prof.Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban (Danışman)

Jüri Üyesi :Prof.Dr. Elif Gökçearslan Çiftçi

Jüri Üyesi :Dr.Öğr. Üyesi Seda Attepe Özden

İmza

Başkent Üniversitesi

Ankara Üniversitesi

Başkent Üniversitesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20....

Prof. Dr. İpek Kalemci Tüzün

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Araştırmamın jüri üyesi olarak bana sundukları katkılardan dolayı saygıdeğer hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Seda ATTEPE ÖZDEN ve Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFTÇİ' ye,

Mevsimler boyu devam etmek durumunda kalan tez yazım sürecimde, büyük sabrı ve desteğiyle yanımda olan, üniversite hayatımın bana kattığı en değerli varlık olan, sonsuz öğretileri ve enerjisini benden hiçbir zaman esirgemeyen, hayatımın en kilit anlarında elimi bırakmadan, benimle yan yana yürüyen saygıdeğer hocam ve sevgili yol arkadaşım Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN' a,

Araştırma sürecimde mesleki birikimleriyle beni besleyen, “Çok kötüyüm ben!” feryatlarımı dindiren, işyerindeki tüm nazımı çeken, yıllardır omuz omuza yürüdüğüm yoldaşlarım, meslektaşım Elif Berfin YILDIZ' a, co-liderim Zehra ÜLGER' e ve psikoloğum Derya Miray ERCAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Ömrümden geçen her günün, beni ona bir gün daha yaklaştırdığı, burnunda tüten, en kıymetlim, canımın içi ikizim Barış TURĞUT' a,

Hayattaki en büyük şansım olarak gördüğüm, ebeveyn olmanın ötesinde bana hep bir dost olan, beni vefa ve adalet duygularıyla yetiştiren, sevginin dünyayı kurtaracağına inanma sebebim canım babam Erkut TURĞUT ve canım annem Sevim TURĞUT' a binlerce kez teşekkür ederim.

Bu tez canımın içi ikizime...

**KADIN SİĞİNMAEVİNDE KALAN ÇOCUKLARLA ÖFKE, ARKADAŞLIK
İLİŞKİLERİ, KENDİNİ İFADE EDEBİLME VE TOPLU YAŞAM KURALLARI
KONULU GRUP ODAKLI SOSYAL HİZMET UYGULAMASI**

ÖZET

Şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri, fiziksel yaralanmalardan, ağlama nöbetleri, içe kapanma, kendine ya da çevreye dönük saldırganlık, öfke kontrolünde zorlanma, akranlarla ilişki kurmada güçlük, düşük eğitim başarısı gibi duygusal ve davranışlar sorunlara kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde yer alabilmektedir. Bazı durumlarda çocuklar şiddetin öznesi olabildikleri gibi tanığı da olabilmektedirler. Dünyada ve ülkemizde aile içi şiddet ciddi bir sosyal sorundur. Bu sorunla mücadelede kadın sığınmaevleri önemli kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın sığınmaevleri şiddete maruz kalmış kadınların çocukları ile birlikte kalabilecekleri, şiddetten uzak, güvenilir, psikolojik, sosyal, hukuki destekler alabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Kadın sığınmaevlerinde çocuklar anneleri ile şiddetten uzak bir ortamda kalabilseler bile hem yaşadıkları travmatik durumlar hem de toplum yaşam koşulları nedeniyle sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu sorunların çözümünde sosyal hizmet önemli bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmetin kadın sığınmaevinde yapacağı farklı müdahale bulunmaktadır. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamaları bu müdahale yöntemlerinden biridir. Literatürde çocuklarla çalışmada grup çalışmalarının (mezzo) bireysel görüşmelere (mikro) göre daha etkili olduğu ye almaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Ankara'daki bir kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmakta olan ilk ve ortaokul çağındaki 7-11 yaş arası çocukların, grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile öfke, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme konularında farkındalık kazanmalarının sağlanmasıdır. Gerçekleştirilen grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının oturum içerikleri, araştırmanın amacına göre düzenlenmiştir. Oturumlarda öfkeyi ve öfkenin etkilerini fark etme, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, kendini ifade edebilme ve toplu yaşam kuralları üzerinde durulmuştur ve oyun, boyama yapma, rol oynama teknikleri kullanılmıştır. Uygulama, 7-11 yaş arası altı çocuk ile yedi oturum şeklinde yürütülmüştür. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasındaki ve uygulama sonrasındaki gözlem ve görüşmeler neticesinde, grup sürecine katılan çocukların sosyal becerilerinde artış olduğu ve grup sürecinden yararlandıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması, Kadın Sığınmaevi.

**SOCIAL WORK WITH GROUP PRACTICE ON THE SUBJECTS OF ANGER,
FRIENDSHIP, SELF-EXPRESSION AND COLLECTIVE LIFE RULES WITH
CHILDREN STAYING IN A WOMEN’S SHELTER**

ABSTRACT

The effects of violence on children can range from physical injuries to emotional and behavioral problems such as crying sickness, inward closure, self or neighborhood aggression, difficulty in controlling anger, difficulty in establishing relationships with peers, and poor educational success. In some cases, children may be the subject of violence as well as being a witness. Domestic violence in the world and our country is a serious social problem. Women's shelters as fighting against this problem are emerging as important institutions. Women's shelters are boarding social work organizations where women who are exposed to violence can stay with their children and receive reliable, psychological, social and legal support away from violence. In women's shelters, even if they can stay away from violence with their mothers, they may experience problems due to both the traumatic conditions they live in and the social life conditions. Social work has emerged as an important profession in the solution of these problems. There is a different intervention in the social welfare service of the women's shelter. Social work with group practice is one of these intervention methods. In the literature, it seems that group work (mezzo) is more effective than individual interviews (micro) in working with children.

The aim of this research is to raise awareness among children aged 7-11 years in primary and secondary school who are staying with their mothers in a women's shelter in Ankara to be able to establish social work with group practice, anger, good friendship, adaptation to collective life rules and self- is the provision of winnings. The session contents of the social work with group practice conducted are organized according to the purpose of the research. During the sessions, techniques of getting to know the effects of anger and anger, establishing good friendship relations, expressing oneself and collective life rules and playing, painting and role playing techniques were used. The exercise was conducted in seven sessions with six children aged 7-11 years. As a result of observations and interviews with the social work with group practice and after the implementation, it was seen that the children participating in the group process had an increase in their social skills and benefited from the group process.

Key Words: Child, Social Work With Group Pactice, Women’s Shelter.

İÇİNDEKİLER

ORJİNALLİK RAPORU	I
KABUL ONAY	II
TEŞEKKÜR	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	X
TABLO LİSTESİ	XI
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	3
1.1.Çocukluk Dönemi Özellikleri	3
1.1.1.Orta Çocukluk Dönemi	3
1.1.1.1.Bedensel Değişim	3
1.1.1.2.Bilişsel Değişim	4
1.1.1.3.Sosyo-Duygusal Değişim	4
1.1.1.4.Ebeveyn ve Sosyal Çevre Tutumlarının Çocuk Gelişimine Etkisi.....	7
1.2.Ergenlik Dönemi	9
1.2.1.Bedensel ve Cinsel Değişim	9
1.2.2.Bilişsel Değişim	11
1.2.3.Sosyo-Duygusal Değişim	12
1.2.4. Ebeveyn ve Sosyal Çevre Tutumlarının Ergen Gelişimine Etkisi	13
1.3.Şiddet Kavramı	14

1.3.1.Fiziksel Şiddet	15
1.3.2.Duygusal Psiko-Sosyal ve Sözel Şiddet	15
1.3.3.Cinsel Şiddet	15
1.3.4.Ekonomik Şiddet	15
1.4.Şiddetin Nedenleri	16
1.5.Aile İçi Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkileri	18
1.6.Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması	21
1.7.Risk Altındaki Çocuklarla Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması	28
1.8.Türkiye’de Şiddete Maruz Kalan Çocuklara Sunulan Hizmetler	31
1.8.1.Çocuk Destek Merkezleri	33
1.8.2.Çocuk Koruma Merkezleri	34
1.8.3.Kadın Sığınmaevleri	35
1.9.Araştırmanın Problemi	36
1.10.Araştırmanın Amacı	37
1.11.Araştırmanın Önemi	38
1.12.Tanımlar	39
BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	40
2.1.Araştırmanın Modeli	40
2.2.Çalışma Grubu	40
2.3.Veriler Toplama Araçları, Süreci	41
2.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	42
BÖLÜM III: BULGULAR VE YORUM	43

3.1.Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	43
3.2.Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Bulgular	45
3.2.1.Grup Planı	45
3.2.2.Üye Tanımları	51
3.2.3.Grup Süreci ve Değerlendirmesi	54
BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
4.1.Sonuçlar	79
4.1.1. Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar	79
4.1.2. Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Sonuçlar	80
4.2.Öneriler	82
KAYNAKÇA	84
EKLER	89
EK-1. Soru Kâğıdı	89
EK-2. Öfke Slaytı	91
EK-3. Boyama Kâğıdı	105
EK-4. Duygu Materyali	106
EK-5. Kendini Tanıtma Soru Kâğıdı	107
EK-6. Siyah' ın Boyama Kâğıdı	108
EK-7. Beyaz'ın Boyama Kâğıdı	109
EK-8. Kırmızı'nın Boyama Kâğıdı	110
EK-9. Mavi'nin Boyama Kâğıdı	111
EK-10. Sarı'nın Boyama Kâğıdı	112
EK-11. Mor'un Boyama Kâğıdı	113

TABLO LİSTESİ	43
Tablo 1. Yaş Durumları	43
Tablo 2. Eğitim Durumları	43
Tablo 3. Cinsiyet Durumları	44
Tablo 4. Kuruluşta Kalma Süreleri	44
Tablo 5. Psikiyatrik İlaç Durumları	45
Tablo 6. Fiziksel Engel Durumları	45
Tablo 7. Oturum Planları	46

GİRİŞ

Çocukluk dönemi, çocukların kendilerine özgü sezgilere sahip olduğu, hemen her şeyi bilmek ve anlamak istemenin ön plana çıktığı bir gelişim dönemidir. Bu dönemde çocukların öğrenmeye her zamankinden daha çok hazır olmaları, gelişimlerinin bir gereğidir. Zekânın ve merakın öne çıktığı bu dönemde çocukların yaşamlarında ebeveynlerinin önemli bir yeri ve rolü vardır. Çocukların gelişimi aile ve sosyal çevreleri tarafından etkilenebilmektedir (Santrock, 2012:274).

Aile içi şiddetin var olduğu ailelerde ise çocuklar gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememektedirler. Kadına yönelik aile içi şiddet dünyada ve ülkemizde yaygın olarak karşımıza çıkan önemli bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre şiddet; bir yaralanma ya da yaralanma tehlikesi, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanan; bir kişiye, kişinin kendi kendine, bir grup ya da topluma kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal zor kullanması, güç uygulaması veya tehdidi olarak ele alınmıştır (DSÖ, 2002:5). Özellikle son yıllarda ülkemizde şiddete uğrayan kadınların sayısında ve şiddetin görünürlüğünde ciddi artışlar olmuştur. Birçok toplumda kadınlar, toplumsal sınıf ve statülerinden bağımsız olarak şiddete maruz kalmaktadırlar. DSÖ'nün araştırmasına göre, küresel olarak kadınların %35.6'sı fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmektedirler. Avrupa'da %27.2 olan bu oran, Amerika'da %36.1 ve Pasifik'te %68'e kadar çıkmaktadır. Tanınmayan kişiler tarafından cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı ise ortalama %7.2'dir (DSÖ, 2013). Tüm bu veriler sonucunda şiddetin küresel bir sorun olarak karşımıza çıktığı söylenebilmektedir.

Aile içi şiddet yalnızca partnerleri değil, ailenin tüm bireylerini olumsuz açıdan etkileyebilen bir durumdur. Şiddet sonucu, kadın sığınmaevi hizmetinden yararlanan kadınların beraberinde getirdikleri çocukların, psiko-sosyal açıdan pek çok sorun yaşadığı görülmektedir. Bu çocuklar, şiddet uygulayıcıları tarafından gelebilecek risklere karşı koruma altına alınsalar da, toplu yaşamın getirdiği farklı sorunlarla da karşılaşabilmektedirler. Toplu yaşam kurallarına uymada zorluk yaşayan çocuklar, düşük akademik başarı, kendini ifade edememe, bozuk arkadaşlık ilişkileri, şiddet içeren iletişim, saldırganlık, öfkeyi kontrol etmekte zorlanma ve sınır koyamama gibi sorunlar yaşayabilmektedirler. Aile ortamında maruz kalınan şiddet ve aynı sorunları yaşayan diğer çocuklarla bir arada yaşıyor olmak, bahsedilen sorunların temelini oluşturmaktadır.

Kadın sığınmaevinde anneleri ile beraber kalmakta olan çocukların yaşadıkları sorunların çözümü için mikro, mezzo ve makro sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirilebilir. Yatılı bir sosyal hizmet kuruluşu olan kadın sığınmaevlerinde kalan çocukların psiko-sosyal bakımdan desteklenebilmesi için bireysel çalışmalara ek olarak grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarına da zorunlu bir ihtiyaç duyulmaktadır. Literatüre bakıldığında ülkemizde sosyal hizmet alanında kanıta dayalı bilginin üretilmesi konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın temel amacı kadın sığınmaevinde kalan ilk ve ortaokul çağındaki çocukların, şiddet deneyimlerinin ve kurum bakımında olmanın getirdiği psiko-sosyal sorunlarının çözümünde, grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının etkililiğini belirlemektir.

BÖLÜM I

1.1.Çocukluk Dönemi Özellikleri

İnsan gelişiminin genel seyri bebeğin anne rahmine düşmesiyle başlayıp, tüm yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Bu süreçte insanlar birbirine benzer, birbirinden tamamen farklı ya da kısmen benzer şekilde gelişim gösterebilmektedir.

“Yaşam boyu bakış açısı” literatürde çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Santrock bu kavramı; *“Gelişim, yaşam boyu, çok yönlü, esnek, çok disiplinli ve bağlamsaldır; büyüme, sürdürme ve düzenlemeyi içerir ve biyolojik, sosyokültürel ve bireysel faktörlerin birlikte işlev görmesiyle yapılır.”* şeklinde ifade etmiştir (Santrock, çev. 2012).

Yaşam boyu gelişim kavramı çerçevesinde, gelişim süreçlerini açıklayan pek çok kuram bulunmaktadır. Bu kuramlar birbirlerini destekler niteliktedir. Erikson, Piaget, Kohlberg bu çalışmada açıklanacak kuramcılardandır.

Gelişim, düzenleme amacıyla çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Doğum öncesi dönem (anne karnında 9 ay), bebeklik (18-24 ay), ilk çocukluk (0-6 yaş), orta çocukluk (6-12 yaş), ergenlik (12-18 yaş), ilk yetişkinlik (18-40 yaş), orta yetişkinlik (40-60 yaş) ve ileriki yetişkinlik (60-) şeklinde dönemlere ayrılmıştır (Santrock, çev. 2012; Gander ve Gardiner, çev. 1993).

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: İtalik
Değil

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: İtalik
Değil

1.1.1.Orta Çocukluk Dönemi

Araştırmanın konusu içerisine orta çocukluk ve ergenlik girmektedir. Orta çocukluk çoğunlukla okul yılları olarak adlandırılan altı ile on iki yaşları arasındaki süreci belirtmektedir (Gander ve Gardiner, çev. 1993:340).

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: İtalik
Değil

1.1.1.1.Bedensel Değişim

Orta çocukluk yavaş ve süregelen bir büyüme dönemidir. Bu dönemde kas kütlesi ve gücü kademeli olarak artmaktadır ve bebeklik yağları azalmaya başlamaktadır. Bu dönemde, görece daha fazla sayıdaki kas hücreleri sayesinde oğlan çocukları kız çocuklarına göre daha kuvvetli olmaktadır. Vücut ağırlığındaki artış bir yılda ortalama 2-3 kilodur. Bu dönemde çocuklar süt dişlerini döküp, yeni diş çıkarmaktadırlar.—(Santrock, çev. 2012:278). Bu dönemde çocukların bedensel gelişimlerinin desteklenmesi için sportif faaliyetlere yönlendirilmeleri önemlidir.

1.1.1.2.Bilişsel Değişim

Orta çocukluk döneminin bilişsel gelişimi/değişimi ile ilgili bilinen kuramlardan birisi Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramıdır. John Flavell, "*Çevresiyle kurduğu etken ve yaratıcı ilişkiler yoluyla zihinsel olgunlaşması ilerlerken bilişsel yapıları ard arda sıralı biçimde yapılandıran bir çocuğun gelişimsel tasvirini yapan ve bilişsel gelişim alanının şuan ki duruma gelmesini sağlayan Piaget'e çok şey borçluyuz*" ifadeleriyle, Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramının önemine değinmiştir (Santrock, çev. 2012:288).

Charles'e (1999) göre bu dönemde çocuklar somut işlem dönemine adım atmış olmaktadır. Baskı altında kaldıklarında ve/veya şiddete ilişkin herhangi bir riskle karşı karşıya kaldıklarında bir önceki dönemin özelliklerine dönüş yapabilirler. Çocuklar bu dönemde kendi kafalarında somut işlemler yapabilir duruma gelmişlerdir ve kendi görüşlerini oluşturup sıraya koyabilmektedirler (Yapıcı, 2006).

Piaget'e göre orta çocukluk dönemindeki çocuklar (7-12 yaş) somut işlem döneminde yer almaktadır. Bu dönemde çocuklar bilgiyi, sistemli ve mantıklı biçimde işleyebilmektedirler. Çocuklara soyut bilgiler verildiğinde yetersiz görünebilirler, okul çağı çocuklar belirli bir zamanda bir durumun birçok yönünü ele alabilmektedirler (Gander, Garnider, çev. 1993:343). Çocuklar bu dönemde somut işlemler gerçekleştirebilmekte ve muhakeme yapabilmektedirler.

1.1.1.3.Sosyo-Duygusal Değişim

Cunningham ve arkadaşlarına (2009) göre; orta çocukluk çağındaki çocukların duyguları anlama ve öz düzenleme kapasiteleri ilerlemeye başlamıştır (akt. Santrock, çev. 2012:317). Bu dönemin öne çıkan kavramlarından biri "benliktir." James (1952), benliğin en geniş anlamıyla, kişinin kendinin olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamı olduğunu belirtmektedir (Bacanlı, 1990:7).

Bu dönemde benliğin genel bir değerlendirmesi olan benlik saygısı kavramı da önem taşımaktadır. Bir çocuğun benlik saygısı, örneğin zeki ve çekici olup olmadığına dair inancını yansıtabilmektedir. Santrock'a (2012) göre, düşük benlik saygısına sahip çocuklarda, bu duruma neden olan etkenlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Çocuklar kendileri için önem taşıyan alanlarda başarılı performans gösterdikleri zaman benlik saygıları en üst düzeye çıkabilmektedir. Bu nedenle bu alanların keşfedilmesi gerekmektedir. Akademik veya sportif

beceriler, fiziksel çekicilik veya sosyal kabul bu alanlardan olabilmektedir (Santrock, çev. 2012:316).

Erken çocukluk döneminin sonundan itibaren bu döneme kadar korku, kaygı gibi duygular azalmaktadır. Okul çağındaki çocuklar silah, kesici aletler, yangın, kendilerine zarar verebilecek hayvanlardan ve sosyal ilişkilerinde küçük düşme, alay edilme, yaptığı herhangi bir işte başarısız olmak gibi durumlardan korkmaktadırlar. Bu durumun pek çok nedeni bulunmaktadır. Çocuklarda güven duygusunun kazandırılmamış olması, çocuğun sevgi ve şefkatten yoksun olarak büyümesi, çocuk yetiştirmede baskıcı ve otoriter tutumun tercih edilmesi, çocuğun tehditlerle yönlendirmesi, çocukları soyut ya da somut şeylerle korkutulması, aile içinde şiddet olaylarının yaşanması, şiddet ve korku öğeleri içeren filmlerin izlenmesine izin verilmesi gibi durumlar bu duruma neden olabilmektedir (http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Duygusal%20Geli%C5%9Fim.pdf , 12 Mart 2018’de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan
Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi:
(Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Dönemin bir diğer önemli kavramı kimliktir. Erikson özellikle kimlik ve kimlik bunalımı kavramları üzerinde durmuştur. Erikson, insanların birbirinden farklı nitelikte olan gelişim dönemlerinden geçtiğini, psikososyal dönemler içinde geliştiğini savunmuştur. Kişiler, yaşlarına uygun olarak hangi dönemde iseler, o dönemin gelişimsel göreviyle karşı karşıyadır ve çözülemeyen olası görevler yeni krizler doğurmaktadır. Aşağıda Erikson’ un gelişim görevleri yer almaktadır (Santrock, çev. 2012).

Bunalım

Güvene Karşı Güvensizlik

Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku

*Girişkenliğe Karşı Suçluluk

*Çalışkanlığa Karşı Aşağılık

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

Üretkenliğe Karşı Durgunluk

Bütünlüğe Karşı Umutsuzluk

Dönem

Bebeklik

İlk Çocukluk

Orta Çocukluk (6-12)

Ergenlik (12-18)

İlk Yetişkinlik

Orta Yetişkinlik

İleri Yetişkinlik

Erikson' a göre orta çocukluk dönemindeki çocuklar, çalışkanlığa karşı aşağılık bunalımı ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu dönemdeki çocuklardan çok az ya da çok fazla şey beklenirse ya da çocuklar çabalarından dolayı eleştirilirse bir aşağılık duygusu gelişebilmektedir. Buna paralel olarak da bir sonraki gelişim göreviyle başa çıkmada yetersizlik yaşanabilmektedir (Gander, Garnider, çev. 1993:406). Çocuğun sağlıklı gelişimi açısından, onun desteklenmesi ve onaylanması büyük önem taşımaktadır.

Kişisel bağımsızlık kazanma, yaşlılarla geçinmeyi öğrenme ve uygun toplumsal rolleri öğrenme bu dönemin yeni gelişim görevlerindedir. Çocuklar, aile içerisinde sağlıklı bir ortamda yetiştiği takdirde, anne ve babasından duygusal bağımsızlık değil de fiziksel bağımsızlık kazanabilecektir. Bundan yola çıkarak ise okul ortamında ve sosyal çevresinde yaşlıları ile geçinmeyi öğrenmede başarılı olabileceklerdir. Uygun sosyal ilişki kurabilen çocuklar “toplumsallaşmadaki” ilk adımını atmaktadır. Havinghurst (1972) bu görevi “toplumsal kişilik” kazanma süreci olarak tanımlamaktadır (Gander, Garnider, çev. 1993:395). Bu dönemde çocukların özellikle ebeveynlerinden bağımsız bir kişilik geliştirebilmesi, çocuğun olumlu benlik saygısı geliştirebilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Toplumsallaşma sürecinin ilk olarak aile ortamında başladığı, anne ve babanın bu süreçte doğrudan etkili olduğu ve altı-on yaşları arasındaki çocukların davranışlarını, annelerinin babalarından daha çok denetlediği algısının yaygın olduğu Burger ve ark. (1975) tarafından ifade edilmektedir. Sıcak ve kabul edici ilişkilerin bağımsızlık ve özerklik duygularını desteklediği bilinmekle birlikte aile içi şiddete maruz kalan çocukların bu süreçte gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmede zorluklar yaşadığı, çeşitli davranış sorunları geliştirdiği gözlemlenmektedir (Kara ve ark. 2004:143). Şiddet mağduru çocukların gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayamadığı ve bu durumun bir sonucu olarak da psiko-sosyal açıdan çeşitli sorunlar yaşandığı bilinmekte ve gözlemlenmektedir.

Hetherington ve ark. (1977) anne ve babaların, çocuklarının yaşlıları tarafından oluşturulan toplumsal çevreye geçtikleri dönemde boşanma kararı almalarının, yine çocuklar tarafından ek bir yük olarak algılanabileceğini ifade etmiştir (akt. Gander, Garnider, çev. 1993:397). Buna benzer olarak maruz kalınan şiddet sonucu annesiyle birlikte sığınmaevine yerleşen çocukların da benzer sorunlar yaşadığı gözlemlenmektedir.

Çocukların sosyal çevreleri olan yaşit gruplarından kabul görebilmeleri için bir dizi yeterliliğe sahip olmaları gerekmektedir. Sroufe (1978) tarafından bu yeterliliklerin (atletiklik, sanatsal,

akademik başarı vb) anne-baba ile başarılı bağlanma ilişkisiyle bağlantısı olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, bebeklik döneminde anne-baba ile kurulan temel güven duygusunun, orta çocuklukta özerkliğe, başarılı arkadaş ilişkisi kurabilmeye doğrudan etkisi olduğu görülmektedir (Gander, Garnider, çev. 1993:401).

Bu dönem çocuklarında görülen bir davranış şekli; kardeşlerle, yetişkinlerle ve özellikle anne-babayla girilen tartışmalardır. Orta çocuklukta çocuk toplumsal kuralların sınırlarını zorlayıp, düşmanlık ve saldırganlık ile bu sınırları ihlal etmenin yollarını arayabilmektedir. Reddedici, izin verici ve sıkı disiplinin uygulandığı ailelerde en saldırgan çocukların yetişebileceği Bandura (1977) tarafından savunulmaktadır (akt, Gander, Garnider, çev. 1993:418).

Çocuklar, anne ve babalarından fiziksel cezalandırma yoluyla sağlıklı olmayan davranışları öğrenmekte ve sonraki ilişkilerinde benzer davranışları gösterebilmektedir. Şiddet mağduru çocukların, şiddet uygulayıcısı tarafından öğrendikleri uygun olmayan davranışları, sosyal çevrelerinde bir savunma metodu olarak sergiledikleri de gözlemlenmektedir.

Toplumsal öğrenme kuramcıları, çocukların ahlaki davranışlarını etkileyen etmenler üzerinde; ailenin, aileden gelen ceza, kural ve bunların nedenlerinin büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir. Buna ek olarak otorite figürlerinin, ahlaki davranış geliştirmede önemli rol oynadığı savunulmuştur (Gander, Garnider, çev. 1993:360). Kohlberg dünyanın her yerinde insanların yaşlarına göre aynı evrelerden geçerek, ahlaki muhakeme yeteneği geliştirdiklerini savunur. İnsanları ahlaki gelişimlerine göre altı evreye ayırmış olan Kohlberg' e göre; ilk evredeki insanların ahlaki gelişimi cezaya bağlıdır. Çocukların cezadan kaçmak için itaat etmeleri örnek olarak gösterilebilmektedir. İkinci evre; bireysellik, yararlı amaç ve alışveriş olarak tanımlanmıştır. Bu evredeki kişilere göre doğru olan, kişinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektir ve birey başka insanların da aynı hakka sahip olduğunu düşünmektedir. Buradan yola çıkarak karşılıklı bir alışverişin olduğu söylenebilmektedir. Üçüncü evre, karşılıklı kişiler arası beklentiler, ilişkiler ve kişilerarası uyumdur. Bireylerin bu evrede ahlaki yargılamalarını güven ve şefkat üzerine yaptıkları savunulmuştur. Bu evredeki çocukların, anne ve babalarının ahlaki standartlarını uyguladıkları ifade edilmiştir (Santrock, çev. 2012:320).

1.1.1.4.Ebeveyn ve Sosyal Çevre Tutumlarının Çocuk Gelişimine Etkisi

~~Genel~~ ~~bu~~ gelişimsel değişimlere etki eden en önemli etken ebeveyn tutumudur. Hill ve Stafford'a (1980) göre, çocuklar orta çocukluk yıllarına geçtikçe ebeveynlerin onlarla geçirdikleri zaman azalmaktadır. Hill ve Stafford (1980) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynlerin beş ile on iki yaş arasındaki çocuklarına bakım, eğitim, konuşma, okuma oyun için çocukları küçükken ayırdıkları zamanın yarısı kadar zaman ayırdıkları bulunmuştur (akt. Santrock, çev. 2012:329). Ebeveynler orta çocukluk döneminde çocukların akademik başarılarının desteklenmesi konusunda özellikle önemli bir role sahiptirler. Çocuklarının okul dışındaki aktiviteleri üzerinde de karar vericilerdir. Spor, müzik gibi aktivitelere kaydetirip, katılımlarını teşvik etmeleri çocukların gelişimi açısından son derece önemlidir (Gupta, Thornton, Huton, 2008, Simpkins ve ark., 2006; akt. Santrock, çev. 2012:329).

İlkokul çocukları önceki dönemlere göre daha az fiziksel disiplin almaktadırlar. Bu aşamada anne-babalar fiziksel şiddet yerine daha çok imtiyazlardan mahrum bırakma eğiliminde olabilmektedirler. Çocuğun benlik saygısına hitap edip, suçluluk duygusunu arttıracak yorumlara başvurabilirler. Bu noktada orta çocukluk dönemindeki çocukların benlik saygıları olumsuz etkilenebilmektedir (Santrock, çev. 2012:329).

Vernberg'e (2010) göre, pek çok sayıda çocuk zorbaca davranışa maruz kalmaktadır. Altıncı sınıftan onuncu sınıfa kadar on beş binden fazla öğrenciyi içine alan bir ~~ulusal~~ araştırmada, neredeyse her üç öğrenciden biri zaman zaman veya sık sık fail veya kurban olarak bir zorbalık olayına karıştığını söylemiştir. Bu çalışmaya göre, zorbalık kişinin kendisinden daha güçsüz birini sözlü veya fiziksel bir davranışla taciz etmesi olarak tanımlanmıştır. Dış görünüş veya konuşmadan ötürü aşağılanmak en sık karşılaşılan zorbalık şeklidir. Oğlan çocukların zorbalığa kız çocuklardan daha yatkın olduğu görülmektedir. Zorbalığa uğradığını ifade eden çocuklar, daha fazla yalnızlık ve arkadaş bulmada zorluk yaşadığını bildirmişlerdir. Fiziksel şiddet uygulayan çocukların düşük not alma, sigara ve alkol kullanma ihtimalinin daha yüksek olduğu çıkan sonuçlar arasındadır. Araştırmacılar genellikle endişeli, sosyal olarak çekingen ve saldırgan yapıdaki çocukların fiziksel şiddet mağduru olduğu bilinmektedir. Rubin ve arkadaşlarına (2006) göre endişeli ve sosyal olarak çekingen çocukların mağdur olmasının tehditkâr olmamaları ve zorbalığa maruz kaldıklarında karşılık vermemeleri olabilmektedir. Yine Rubin ve arkadaşlarına (2006) göre saldırgan çocukların davranışlarının, arkadaşlarını rahatsız ettiğinden dolayı, zorbalığa maruz kaldıkları düşünülmektedir (Vernberg, Biggs, 2010; Nansel ve diğerleri, 2001; Nylund ve diğerleri, 2007; Salmivalli ve Peets, 2009; Hanish, Guerra, 2004; Rubin, Bukowski ve Parker, 2006; akt. Santrock, çev. 2012:333-334).

Bir başka çalışmaya göre zorbalık uygulayan çocukların, genellikle birbirlerinden etkilendikleri bilinmektedir. Bazı durumlarda popüler akran grupları içerisinde konularını korumanın bir yolu olarak, şiddete başvurdukları araştırma sonuçlarından biridir (Wivliet ve ark, 2010, akt, Santrock, çev, 2012:334).

Gasser ve Keller (2009) tarafından yapılan bir araştırmaya göre; şiddet uygulayan çocukların diğer çocuklara karşı büyük ölçüde saldırgan iken şiddet kurbanı olmadıkları, şiddet mağdurlarının diğer çocuklara karşı hem çok saldırgan oldukları hem de diğerlerinin şiddetine maruz kaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Santrock, çev. 2012:335).

1.2.Ergenlik Dönemi

Ergenlik kavramını psikoloji literatürüne G. Stanley Hall kazandırmıştır. Hall'e (1904) göre ergenlik ilkel insan ile uygar insan arasındaki kesişme noktasıdır, bu dönem fırtınalı ve stresli bir dönemdir (Kulaksızoğlu, 2008).

Hollingshead, ergenlik kavramını; *“Bireyin içinde bulunduğu toplumun onu artık bir çocuk gibi görmeyi bıraktığı, fakat ona henüz yetişkin statüsünü, rolünü ve işlevini tümüyle vermediği yaşam dönemi”* olarak tanımlamıştır (akt. Yavuzer, 1994:111).

DSÖ tanımına göre ise ergenlik; 10-19 yaş aralığını kapsayan, çocukluk dönemiyle yetişkinlik dönemleri arasında yer alan gelişme ve büyümenin yaşandığı bir dönemdir. (DSÖ, 2014).

Bu dönem, çocukluk döneminin bitişiyle fizyolojik olarak erişkinliğe ulaşıncaya kadar geçen bir gelişim dönemidir. Fizyolojik anlamda kızlarda adet ve göğüslerin büyümesiyle; erkeklerde ise yüzde kılların çıkması ve sesin kalınlaşmasıyla başlar. Genel olarak da on iki ve on sekiz yaşlar arasında kapsayan bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi, buluş çağına erme sebebiyle biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sona ermesiyle, toplumsal yaşamda sorumluluk alma dönemi olan yetişkinlik döneminin başlangıcı arasında kalan bir gelişim süreci olarak da tanımlanabilir (Koç, 2004:233).

Bu dönemde bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan pek çok değişim yaşanmakta olup, ergenler bu değişikliklerle başa çıkmada zorlanabilmektedir.

Ergenlik dönemindeki başlangıcı ve bitişi kesin sınırlarla çizilemeyen, gelişimi sağlayan değişiklikler, her ergende farklılıklar gösterebilmektedir. Sosyoekonomik koşullar, sağlık ve beslenme ergenlik dönemi değişikliklerinin başlangıcını ve hızını etkilemektedir" (Şahin, 2014).

1.2.1.Bedensel ve Cinsel Değişim

En hızlı büyüme ve gelişim dönemlerinden biri ergenliktir. Çocuklukta ortalama olarak oğlan çocuklarından daha kısa olan kız çocukları bu dönemde büyüme atılımına başlar ve genellikle daha uzun ve kilolu olmaktadır.

Tanner'e (1970) göre kız çocuklar yılda ortalama beş-on santimetre uzayabilmektedirler. Erkek çocuklar ise on-on altı yaşları arasında büyüme atılımına geçmekte olup, yedi ile on iki santimetre arasında uzayabilmektedirler (akt. Gander ve Gardiner, çev. 1993:445).

Eller ve ayaklar, bedenin diğer bölümlerinden daha çabuk gelişmektedir. Bu nedenle bazı sakalıklar ve becerisizliklere neden olabilmektedir. Bu dönemde obezite ya da yemeyi reddetme hastalığı olarak da bilinen anoreksiya nervroza görülebilmektedir. Şişmanlık, çeşitli sağlık sorunları doğurabildiği gibi benlik kavramı, okul ve yaşlılarla kurulan ilişkilerde problemler gibi durumlara da olumsuz etkilerde bulunabilmektedir. Bu açıdan ciddi bir sorun olan obezitenin, özellikle ergenlik döneminde tedavi edilmeye çalışılması önem arz etmektedir (Gander ve Gardiner, çev. 1993:447).

Ushakov'a (1971) göre kız çocuklarında anoreksiya vakaları oğlan çocuklara göre on kat daha fazla görülmektedir (akt. Gander ve Gardiner, çev. 1993:447).

Bu dönemde değişim yaşanan bir diğer konu da cinselliktir. Kız çocuklarında olgunlaşmanın ilk belirtisi göğüslerin ortaya çıkması ve pubik kıllanmanın başlamasıdır. Regl sürecinin başlaması bir kültürden diğerine değişiklik gösterebilmektedir. Hiernaux'un (1968) ifade ettiği gibi Küba'da 12.4 yıl, Yeni Gine'de 18.8 yıl arasında değişebilmektedir. (Gander ve Gardiner, çev. 1993:448). Kız çocuklarının bu süreç karşısındaki tutumu, bu durumu ne kadar anladığı ile doğrudan ilişkilidir. Genel olarak kız çocuklarında korkutucu bir durum olarak görülmekte olup kaygı, çöküntü gibi duyguları beraberinde getirebilmektedir (Gander ve Gardiner, çev. 1993:449).

Oğlan çocuklarında ortalama on birinci yaşlarda sperm salgılayan bezler ortaya çıkmaktadır. Penis boyu ve çevresinin büyümesi on dört- on altı yaşına kadar sürmektedir. Bunlara ek olarak koltuk altı ve yüz kıllanmaları on iki- on dört yaşına kadar, özel bölge kıllanması ise bir ya da iki yıl sonra başlamaktadır. Üreme organlarının olgunlaşması ile "gece boşalması" (uyku sırasında sperm ya da seminal sıvı boşalımı) yaşanmaya başlanmaktadır. Çocuklar bu durumdan ötürü kendilerini suçlayabilir, bir anlam veremeyebilirler. Gece boşalmasının normal bir urum olduğu ergen çocuklara anlatılmalıdır (Gander ve Gardiner, çev. 1993:450).

Kinsey'in (1948) cinsel davranışlar hakkındaki raporuna göre erkeklerin yaklaşık yüzde seksen üçü bu durumu yaşamaktadır ancak bu boşalmalar ilk bir yıl boyunca üretken değildir, ilerleyen zamanlarda sperm sayısı arttıkça üretken olmaya ve gebe bırakmaya yeterli olmaktadır (akt. Gander ve Gardiner, çev. 1993:450).

İçinde bulunulan toplumun, bedensel ve cinsel değişimlere yönelik algısı ergenleri doğrudan etkileyebilmektedir. Kız çocuklarında göğüslerin saklanabilmesi için kambur duruşlar, regl döneminde utanç, endişe duygularının hissedilmesi genel olarak karşılaşılabilen durumlardandır. Bu nedenle ergenlerin de yaşadığı kuruluşlarda gelişim dönemleri ile ilgili atölye çalışmalarının yapılması son derece önemlidir. Buna ek olarak ergen çocuğa sahip ailelerde çocuk, ergenlik dönemi hakkında bilinçlendirilmeli ve yaşanılacak değişikliklerin ergenlik sürecinin bir parçası olduğu vurgulanmalıdır.

Ergenlik dönemi Freud'a göre "genital döneme" denk gelmektedir. Bu dönemde ergen karşı cinse ilgi duymaya ve kendisine özen göstermeye başlamaktadır. Bu süreçte ergenlerde kargaşa hali hâkim olmaktadır. Çünkü ergenler, çocuklukla yetişkinlik arasında kalabilmektedirler. Bir yandan eski çocukluk davranışları hâkim olur diğer yandan yetişkin davranışları gelişmeye başlamaktadır. Cinsel gelişim ile birlikte ergenlerde aşk ve cinsellik ihtiyaçları arasındaki farka dikkat etmekte zorlanan ergenlerde sağlıklı olmayan cinsel ilişkiler yaşanabilmektedir. Cinsel duyguları kontrol etmek, yeni yakınlıklar geliştirmek, kötü sonuçlardan kaçınmak için cinsel davranışı kontrol edecek beceriler geliştirmek ergenler açısından zordur. Tüm bunlar sonucunda ergen hamilelikler ve düşükler yaşanabilmektedir. Frost'a (2008) göre **e**Ergenlerde gebelik önleyicileri kullanmadaki artış dikkat çekmektedir. 1991'de %46.2 iken 2007'de bu rakam %61.5'e yükselmiştir. (akt. Santrock, çev. 2012:360). Literatürde erken yaşanan cinsel deneyimlerin istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar açısından risk oluşturduğu bilinmektedir. Bir kez korunmasız cinsel ilişkide bulunan bir genç kıza HIV bulaşma ihtimali %1, genital herpes bulaşma ihtimali %30'dur. Meade ve arkadaşlarına (2008) göre annesi ergen olan kızların ergenlikte çocuk yapma ihtimali yüksektir (%66), böylelikle bu sorun nesiller arası aktarılmaya devam edebilmektedir. Yapılan bir araştırmada ergen annelerin çocuklarının hamile kalma riskinin anne baba denetiminin az olması ve yoksullukla ilişkili olduğu bulunmuştur. (Set, Dağdeviren, Aktürk, 2006, s.139; Korkmaz, Çetin ve ark. 2008, s. 391; Santrock, çev. 2012:360).

1.2.2.Bilişsel Değişim

Piaget'e göre bu dönem "soyut işlemler dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Ergenler bu dönemde düşüncelerini somut yaşantılara dayandırmakla sınırlı değildir. Soyut önermelerin anlaşılmasına başlandığı, bunlar hakkında mantıklı akıl yürütmelerin yapılabildiği bir dönemdir. Çocukluk döneminde deneme-yanılmayla çözülen sorunlar, bu dönemde Piaget'e göre bir bilim adamı gibi düşünerek çözülebilmektedir. Problem çözebilmek için planlamaların yapıldığı, çözümlerin sistemli bir biçimde test edildiği bir dönemdir. Soyut işlem dönemindeki ergen, problem çözme hakkında hipotezler kurabilmekte ve çözüm yolunda en iyi yolu sistematik biçimde düşünebilmektedir (Santrock, çev. 2012:370).

Bu dönemde ergenler, gerçek dünya ile tasarladıkları ideal dünyayı karşılaştırmakta ve aradıklarını bulamayınca hayal kırıklığı yaşayabilmektedirler (Bee ve Boyd, 2009:346).

Ergenler, kendi düşüncelerini diğer insanların düşüncelerinden ayırt edememektedir. Ancak diğer insanların da kendilerine ait düşünceleri, deneyimleri, bakış açıları olduğunun bilincindedirler. Ergenler bu dönemde hayali seyirci ve kişisel efsane olarak iki tür inanç geliştirmektedir (Ahioglu, 2011). Hayali seyirci; ergenin kendini bir tiyatro sahnesindeymiş gibi hissetmesidir. Kişisel efsane ise; ergenlik dönemindeki bireyin kendini her açıdan özel olarak görmesidir. Bu iki gerçektışı algı ergenin davranışlarını şekillendirmektedir. Piaget bu durumu ergen benmerkezciliği olarak tanımlamıştır (Deniz, 2017:40).

1.2.3.Sosyo-Duygusal Değişim

Ergen gelişiminin anlaşılmasında kimliğe dair sorunların önemini ilk keşfeden kişi Erikson'dur. Bu dönemde toplum, ergeni sorumluluklarından muaf tutarak farklı kimlikleri denemesi için özgür bırakmaktadır. Ergenler de buradan yola çıkarak farklı rol ve kişilikleri denemektedirler. Ergenler bu şekilde deneme yanılma yöntemiyle kendilerine uygun rol ve kimlikleri bilinçli bir şekilde seçebilmektedirler. Çatışan kimliklerle baş edebilen ergenler, kabul edilebilir yeni bir benlik kazanabilirler. Bu kimlik bunalımını çözemeyen ergenler Erikson'un tanımı ile "kimlik karmaşası" yaşayabilmektedir. Bu karmaşa sonucunda ergenler kendilerini sosyal çevrelerinden soyutlayarak geri çekilebilir ya da sosyal çevreye dâhil olarak kendi kimliklerini kaybedebilirler. Ancak, kimlik oluşumu kesin olarak bu dönemde bitmemektedir (Santrock, çev. 2012:383-384).

Aşık'ın (2006) ifade ettiği şekilde; Aristo'ya göre bu dönem "sarhoşluk dönemi" olarak nitelendirilmektedir. Bu açıklamasını; sarhoşlar gibi ergenlerden de tutarlı davranış beklenmemeli şeklinde desteklemektedir (akt. Güner, 2016:14).

Bu dönemde geçişi kolaylaştırmak için ergen bireye sosyal açıdan destek olmak gereklidir. Bireye ilerde yetişkin olacağı için yetişkin gibi davranmak ve görüşlerine saygı duymak geçişi kolaylaştırma adına büyük önem taşımaktadır (Deniz, 2017:38).

Ergenler, genel olarak denetim altında tutulmak istememektedirler. Laursen ve Collins'e (2009) göre; özerklik kazanabilmek için çabalayan ergenleri, uygun karar verebildiklerine inandıkları noktalarda yetişkinler özgür bırakmalıdır (akt. Santrock, çev. 2012:389). Ancak, Hair ve arkadaşlarına (2008) göre ergenlerin bilgileri sınırlı olabildiği için karar alma süreçlerinde yetişkin desteğine ihtiyaç duyabilmektedirler (akt. Santrock, çev. 2012:390).

Furman, Low ve Ho (2009) ergenlerin flört ilişkileri hakkında yaptıkları bir araştırmada, on altı yaşında iki yüz öğrenci ile çalışmışlardır. Araştırmada; yaşanan romantik ilişki sayısı ile toplumsal kabul ve arkadaşlık yeteneği arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bir ergen ne kadar çok duygusal ilişki yaşarsa, romantizm yeteneği ve toplumsal kabulünün o oranda artabildiği saptanmıştır. Ancak daha çok romantizm yaşamak daha çok madde kullanmak ve suç işlemek ile de ilişkili bulunmuştur (akt. Santrock, çev. 2012:395).

1.2.4.Ebeveyn ve Sosyal Çevre Tutumlarının Ergen Gelişimine Etkisi

Ergenliğin ilk dönemlerinde ebeveyn ve ergen çatışması bir hayli fazlalaşabilmektedir. Ergenin kişisel hijyeni, ev kurallarına uyup uymaması, eve giriş-çıkış saatleri gibi durumlar ailenin günlük yaşayışına da doğrudan etki ettiği için çeşitli çatışmaların yaşanması olasıdır. Bunun yanın—da çok sık görülmesi de madde kullanımı ve suç ile ilgili de sorunlar yaşanabilmektedir. Ergenliğin son dönemlerinde bu kavgaların seyri ve şiddeti azalmaya başlamaktadır. Sullivan'a (1980) göre ailesinden uzakta yaşayan/okuyan ergenin sorun yaşama ihtimali diğerlerine oranla daha azdır (akt. Santrock, çev. 2012:390).

Başka bir bakış açısıyla ailesi ile sorunlar yaşayan ve genel olarak çatışan bir ergenin bireyselleşebilmesi, kendi başına kararlar alabilmesi ve özerkliğe sahip olabilmesi kolaylaşabilmektedir.

Arkadaş gruplarında “popüler” olmak hemen her ege için istenen bir durum olabilmektedir. Sosyal ihtiyaçların karşılanmasında arkadaşlık ilişkilerinin rolü oldukça fazladır ve özellikle bu süreçte daha yakın ve az sayıda arkadaşlık ilişkisi kurulabilmektedir. Arkadaşlık ilişkilerindeki yakınlık-uzaklığın, ergenleri duygusal açıdan doğrudan etkilediği gözlemlenmiştir.

Araştırmacılar ergenlikte ebeveyn denetimsizliğinin uyuşturucu madde kullanımı üzerinde son derece etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bir araştırmada ise, akşam yemeğini ailesi ile birlikte yiyen ergenlerin, daha az ergenlik sorunları ve daha az ihtimalle uyuşturucu kullanma sorunu yaşadıklarını sonucu çıkarılmıştır. (Fletcher, Steinberg ve Williams-Wheeler, 2004; Sen, 2010; akt. Santrock, çev. 2012:367).

1.3.Şiddet Kavramı

İnsanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmalarına neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüne şiddet denilmektedir. Bu tip hareketlerin, aile içinde yaşanmasına da aile içi şiddet denilmektedir (Öztürk, 2010).

Biçimlendirilmiş: Vurgulu Değil

Şiddet insanlık tarihinde her dönemde ve çeşitli şekillerde var olmuştur. Hangi davranışın şiddet olarak nitelendirildiği kültürden kültüre değişmekte, bu da şiddet kavramını tanım gereği muğlâklaştırılmaktadır. Şiddetin kendi başına tanımı bile tarihin ilk dönemlerinden beri psikolojik, biyolojik, hukuki ve sosyolojik birçok bilim dalı çerçevesinde tartışılmaktadır (Demirkan, 2009).

Erten ve Ardali' ye (1996) göre şiddet kavramı 'Kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek, birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak, yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlar' olarak tanımlanmıştır (akt. Demirkan, 2009).

Michaud'a (1994) göre "Birine, bir gruba yönelik, bedensel bütünlüğü veya mal, sembolik kültürel değerlere zarar verecek davranışlara, şiddet denilmektedir." (akt. Gümüş, 2006:14).

Şiddet olgusu değerlendirilirken, bu tanıma yalnızca kaba kuvvet içeren davranışların girmemekte, aşağılama, ekonomik özgürlüğü kısıtlandırma, tehdit etme, rızası olmadan cinsel davranışlara zorlama da girmektedir. Aile içi şiddet kişinin kendisini aile olarak tanımladığı bir grup içerisinde de gerçekleşmiş olabilmektedir. Burada yalnızca 'biyolojik' bir akrabalıktan söz edilmemektedir.

Aile içi şiddet, kişiyi zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışlarını da kapsamaktadır (Owen ve Owen, 2008:6-7). Şiddetin çeşitleri; fiziksel, psiko-sosyal ve sözel, cinsel ve ekonomiktir.

1.3.1.Fiziksel Şiddet

Kişinin bedenine yönelik sertlik ve kaba kuvvet içeren, her türlü acı ve zarar verici harekettir. Tekmeleme, yumruklama, tokat atma, vurma, ısırma, çimdikleme, saç çekme, yakma, boğazını sıkma, işkence yapma, bir eşya ile vurma fiziksel şiddet örnekleri olarak gösterilmektedir (Ak, Aksaç ve Akağ, 2013).

“Türkiye’de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri” kitabında Öztürk (2015) fiziksel şiddetin sıklıkla duygusal, cinsel ve ekonomik şiddetle iç içe geçmiş durumda olduğundan ve genellikle birçok kez tekrarlandığından söz etmiştir (Öztürk, 2015).

1.3.2.Duygusal- Psiko-Sosyal ve Sözel Şiddet

Şiddet türlerinden bir diğeri olan sözel şiddet ise duygusal ve psiko-sosyal şiddet olarak da tanımlanmaktadır. Ak ve ark. (2013) sözel şiddeti, kişiye yıkıcı bir eleştiride bulunmak, bağırarak, alay etmek, suçlamak, isim takmak, hakaret içerikli sözler söylemek gibi görülmekte olup duygusal travma yaratabilecek sonuçlar doğuran eylemlerdir (Ak, Aksaç ve Akağ, 2013).

1.3.3.Cinsel Şiddet

Kişinin, evli olduğu, birliktelik yaşadığı, yakın çevresinden tanıdığı ya da tanımadığı başka bir kişinin bedenine yönelik uyguladığı her türlü cinsel taciz, zorlama ve saldırı olarak kabul edilmektedir. Cinsel ilişkiye zorlama yoluyla tecavüz etme, istemediği yerde ilişkiye zorlama, seks işçiliğine zorlama, zorla cinsel içerikli yayın izletme, cinsel organa zarar verme, bekâret kontrolü, kadın sünneti, zorla evlendirme, çocuk yaşta evlendirme, enest uygulama, çocuk doğurmaya ya da doğurmamaya zorlama, kürtajı engelleme, doğum kontrol yöntemlerini kullanmasını ve diğer üreme sağlığı hizmetlerinden yararlanmasını engelleme ve kişiyi cinsel nesne olarak görme cinsel şiddet biçimleridir (Öztürk, 2015).

1.3.4.Ekonomik Şiddet

Kişinin malvarlığını kullanmasını engelleme şeklinde olabileceği gibi, zorla borçlandırma şeklinde de görülebilmektedir. Ekonomik özgürlüğü kısıtlama, eve para bırakmama veya çok az bırakma, çalışmasına izin vermeme, zorla çalıştırma, para üzerinden aşağılamaya çalışma, zorunlu giderler için gerekli parayı kullanmasına izin vermeme, kazandığı paraya el koyma şeklinde görülmektedir (Ak ve ark. 2013).

Birçok toplumda da kadınlar toplumsal sınıf ve statülerinden bağımsız olarak şiddete maruz kalmaktadır. DSÖ araştırmasına göre, dünyada kadınların %35,6'sı fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmektedir. Avrupa'da bu oran %27,2, Amerika'da %36,1, Afrika'da %45,6' dır. Tanınmayan kişiler tarafından şiddete maruz kalan kadınların oranı ise ortalama %7,2'dir (akt. Öztürk, 2015).

1.4.Şiddetin Nedenleri

Şiddete neden olan etmenler incelendiğinde pek çok farklı bakış açısının olduğu görülmektedir. Ancak [şiddetin ortaya çıkmasında](#) temel olarak biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nedenlerin etkili olduğu bilinmektedir.

Donovan' a (2005) göre, feminist yaklaşım çerçevesinde ataerkil olan toplum, erkekler tarafından yaratılmıştır. Bu toplumlarda kadınlar erkeklere hizmet etmekle yükümlü olmaktadır. Kadınlara yüklenen bu rol, sorgusuz bir şekilde kabul edilmekte ve bu yaşayış şekli kuşaklar arası aktarılmaktadır. Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü toplumda kadınlar bağımlı ve pasif bir kişilik geliştirmektedirler (akt. Okutan, 2007:23).

DeKeseredy ve Schwartz'a (1996) göre pek çok feminist yazar erkeğin, ilişkide kadın üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmasından dolayı istismarın yaşandığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Şiddetin nedenlerini açıklarken belirleyici olan şeyin "cinsiyet" olduğunu ifade etmektedirler. Cinsiyetin, güç ilişkilerini doğurduğu ve bir tarafı güçlü kılarken, diğerini güçsüzleştirdiği savunulmaktadır. Feminist teori, erkeklerin kadınları kontrol etmek istediklerini ve/veya buna ihtiyaçları olduğunu savunmaktadır. Şiddetin nedenleri altında yatan sebep genel olarak bu şekilde anlatılmaya çalışılmıştır (akt. Okutan, 2007:24).

Maletzky'e (1999) göre cinsel şiddete maruz kalmış kadınlar, şiddet uygulayan erkeklerin cinsel haz almaktansa saldırgan davranışlar üzerine yoğunlaştıklarını ifade etmektedir. Saldırgan erkeğin amacı, kadını küçük düşürmek ve kadın üzerinde üstünlük kurma aracılığıyla güç elde etmektir. (akt. Okutan, 2007:24). Özellikle cinsel şiddet, toplum tarafından göz ardı edilmektedir. "Erkeğin erkekliğini kullanılması" nedeniyle cinsel şiddet

görmezden gelinmekte ve toplumda gündeme dahi getirilmemektedir. Literatürde de erkeklerin eşlerine şiddet uygulama risklerine ilişkin çeşitli faktörler yer almaktadır. Bu faktörler, bireysel, ilişkisel, sosyal çevreye ilişkin ve sosyal faktörler olarak açıklanmıştır.

Çizelge 1. Şiddet Uygulama Nedenleri

Bireysel Faktörler	İlişki Faktörleri	
Genç yaş	Evlilik çatışması	Biçimlendirilmiş
Alkol kullanımı	İstikrarsız evlilik	Biçimlendirilmiş
Depresyon	Ailede ataerkillik	Biçimlendirilmiş
Kişilik bozukluğu	Maddi zorlama	Biçimlendirilmiş
Düşük akademik başarı	Yetersiz aile işleyişi	
Düşük gelir düzeyi		
Çocuklukta şiddete maruz kalma, tanık olma		
Sosyal Çevreye İlişkin Faktörler	Sosyal Faktörler	
Aile içi şiddete karşı yetersizlik	Geleneksel	Biçimlendirilmiş
Toplumsal yatırımlar	cinsiyet	Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: İtalik Değil, Yazı tipi rengi: Otomatik
Yoksulluk	normları	
Yetersiz sosyal bilgi birikimi	Şiddeti destekleyici sosyal normlar	

(DSÖ, 2002)

DSÖ (2002) tarafından da belirtildiği gibi şiddet tek bir neden ile açıklanamayan, çok boyutlu olan ve pek çok faktörün etkide bulunduğu karmaşık bir sosyal sorundur. DSÖ'ye göre şiddetin nedenleri dört ana başlık altında açıklanmaya çalışılmıştır.

Bireysel faktörler olarak; şiddet uygulayıcısının genç yaşta olması, alkol kullanması, herhangi bir kişilik bozukluğunun bulunması, düşük akademik başarıya ve gelire sahip olması, çocukluğunda şiddet mağduru/tanıği olması gösterilmektedir.

İlişki faktörleri olarak; evlilikte yaşanan çatışmalar, istikrarsız evlilik, ailede egemen olanın erkek olması, ekonomik zorlamanın mevcut olması gösterilmektedir.

Sosyal çevreye ilişkin faktörler ise; aile içi şiddete karşı yetersiz toplumsal yatırımlar, yoksulluk ve yetersiz sosyal bilgi birikimi olarak gruplandırılmıştır.

Sosyal faktörler ise; geleneksel cinsiyet normları ve şiddeti destekleyici sosyal normların varlığı olarak açıklanmıştır. Yine aynı raporda yukarıda sayılan faktörlerin, gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla karşılaşılan durumlar olabileceğine değinilmiştir.

1.5.Aile İçi Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Kişinin insan haklarını ihlal eden, özgürlüğünü kısıtlayan şiddet, bireysel ve toplumsal düzeyde gelişmeyi engellemektedir. Çocuklar açısından ele alındığında da şiddetin pek çok olumsuz etkisi ve sonucu bulunmaktadır. Ancak literatüre bakıldığında aile içinde yaşanan şiddete karşı çocukların verdiği tepkilerin ve davranışların incelenmesinde yeterli araştırmaların olmadığı görülmektedir (Yıldırım, 1998, Malinosky-Rummel 1993, Kaplan ve diğ. 1998; akt; Bayındır, 2010:2).

Bayındır'ın (2010) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre aile içi şiddete her zaman tanık olan çocukların oranı %31,8 çoğu zaman tanık olan çocukların oranı ise %36,4'tür. Araştırma bulgusundan da anlaşılacağı üzere çocuklar her zaman ve/veya çoğu zaman şiddete tanıklık etmektedirler. Yine aynı araştırmada çocukların %68,2'sinin aile içi şiddetin farkında olduğu bulgusu yer almaktadır. Çocukların bu durumdan nasıl etkilendiklerini belirleyebilmek amacıyla çeşitli başlıkları yapılmıştır. Bunlar; ağlama, sakinleştirmeye çalışma, odaya kapanma, akrabalarından destek isteme, bağırma, çılgılık atma, bayılma, şoka girme, kolluktan destek isteme gibidir. Şiddet sonrasında çocukların gözlenebilen tepkileri araştırılmış olup; sıklaşan ağlamalar, sürekli sızlanmalar, anneye aşırı bağıllık, insanlardan kaçma, güvensizlik, saldırganlaşma, akademik başarıda düşüş gibi tepkilerin sıklıkla yaşandığı görülmüştür (Bayındır, 2010:2-7).

Hamilelik sırasında annenin şiddete maruz kalmasına bağlı olarak düşük, erken doğum, bebek ve çocuklarda fiziksel ve zihinsel engel gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ev içi şiddetin olduğu bir ortamda büyüyen çocuklarda depresyon, kendini güvende hissetmeme, yoğun düzeyde kaygı ve korku, şiddetten kendini sorumlu görme, anneyi koruyamamaktan kaynaklı suçluluk duyma, isyankârlık, içe kapanma, altını ıslatma, gelişim geriliği, madde bağımlılığı, suça eğilim, evden kaçma, sokakta yaşama, akademik başarıda düşüş gibi sorunlar

oluşabilmektedir. Şiddeti normalleştirme, istediğini elde etmenin yolu olduğunu öğrenme ve yetişkinlik döneminde kadına yönelik şiddet uygulama eğilimi, ailede şiddete tanık olan ya da şiddet gören erkek çocuklarda daha sık görülebilmektedir. Bununla birlikte şiddet kuşaklararası aktarılabilmektedir (Öztürk, 2015).

Genç Hayat Vakfı (2012), İstanbul'da ilkokul öğrenimine devam eden 440 çocuğun katılımıyla yapılan bir araştırmada çocukların %73,41'inin ev içerisinde en az bir kez şiddet yaşantısı olduğu görülmektedir.

Aile içinde şiddete maruz kalan çocuklar duygusal ve davranışsal olarak olumsuz açıdan etkilenmektedirler. Şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili Boxer ve Sloan-Power'ın (2013) literatüre katkıları bulunmuştur. Araştırmacılara göre şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi için dört değişkenin bilinmesi gerekmektedir. Bu değişkenler; şiddetin bağlamı, şiddetin içeriği, şiddetin çocuğa ulaştığı kanal ve kronositedir. Şiddetin bağlamını ev/aile, okul, toplum veya medya oluşturmaktadır. Şiddet içeriği fiziksel zarar tehdidi ya da ciddi fiziksel zarar olabilmektedir. Kanal, medyadan duyma ya da görme, canlı olarak duyma ya da görme, şiddetin mağduru olma, şiddetin ulaştığı kanal olarak açıklanmaktadır. Kronosite; süresiz tekil örneklerden, sistematik bir şiddet aralığındaki şiddet biçimlerini içeren bir yelpaze demektir (akt. Nadir, 2017:156).

Şiddetin çocuk üzerindeki etkilerinin incelenmesinde bir başka model de Grych ve Finchman'ın (1990) Bilişsel Bağlamsal Modelidir. Bu model kapsamında aile içi şiddetin özelliği, bağlamı ve çocukların şiddet ile ilgili değerlendirmeleri, şiddete verdikleri tepkileri etkilemektedir. Nadir'in (2017) araştırmasına göre şiddete uğrayan çocuklar aile içi çatışmanın nedeni olarak kendilerini görmemektedir ve şiddet sonucunda kız çocuklarının daha fazla içe yönelme sorunları yaşadığı ifade edilmektedir. İçe kapanma aile içi şiddete maruz kalmış kişilerde çok sık rastlanılan bir durumdur. Bunun yanında çok fazla dışa dönük olma gibi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Çocuklukta şiddete tanıklık etmek, ileriki yaşlarda yaşam kalitesini ve psikolojik sağlığı etkileyen bir durumdur. Özellikle insan eliyle yaratılan travmalardan biri olan şiddet, çocukların baş etme mekanizmalarını doğrudan etkileyebilmektedir (Nadir, 2017:158-160).

İstismar mağduru çocuklarda bazı davranış bozukluklarının görüldüğü literatürde yer almaktadır. Bu sorunlar Ovayolu (2007), Underwood, Stewart, Castellanos (2007) ve Oshri'ye (2011) göre; korku, sürekli kaygı ve tedirginlik hali, uyku bozuklukları, suçluluk ve utanç duyma, güçsüz, çaresiz hissetme, içe kapanma, öfke nöbetleri ve saldırganlık, kendine güven

eksikliği, güven sorunları ve yakın ilişkiler kurmakta zorlanma, yetişkinlerin şiddete yönelik davranışlarını sergileme, yetişkinlerin cinsel davranışlarını taklit etme, okuldan kaçma, akademik başarıda düşüş gibi sorunlardır (akt; İçağasıoğlu Çoban ve Bulut, 2016:83-84).

Şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerinden biri de “korku” duygusunun en fazla görülen ve sonradan da devam eden bir duygu halini almasıdır. Wolfe ve Korsch (1994) ve Knapp da (1998) süreklilik gösteren bu duygunun davranışsal olarak da her an tetikte olma hali yarattığını ifade etmiştir (akt; Nadir, 2017:159).

Nadir (2017) tarafından şiddet mağduru çocuklar ile yapılan araştırma bulgularında, okulun kurtarıcı bir rolü olduğu belirtilmiştir. Literatürde aile içi şiddete tanıklık etmiş çocukların akademik başarısızlık sorunu yaşadığı bilinmektedir (Uzbaş, 2009; Kara, 2004:149). Ancak, Nadir’in (2017) araştırmasında katılımcıların görüşmelerde, eğitim almaları halinde daha farklı bir hayat yaşayacakları nedeniyle okul başarısına büyük önem verdiği görülmüştür. Aile içi şiddetin çocuklar üzerinde etkilerinden biri de annelik becerileridir. Nadir’e (2017:166) göre yapılan araştırmalar sonucunda şiddet mağduru annelerin, annelik becerilerini devam ettirebilme gücü ile sağlıklı bir çocuk yetiştirme olasılığı arasında pozitif ilişkiler bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda şiddet gören çocuklar ile anneleri arasındaki ilişki üç boyutta ele alınmaktadır. Bu boyutlar; anne ile bağlılık artışı, annenin ilgi ve sevgisinde azalış, anneye hissedilen öfkedir.

Literatürde şiddet gören annelerin çocuklarına karşı tutumlarında değişiklikler olabileceği yer almaktadır (Cunningham ve Baker, 2004;akt. Nadir, 2017:166). Bu durum, aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki dolaylı etkisi olarak da değerlendirilebilir. Annelerin kendi gördükleri şiddete bir tepki olarak farklı ebeveyn tutumları geliştirebildikleri düşünülmektedir. Bu değişen tutumlar, otoriter bir babaya karşın aşırı izin verici bir anne olarak örneklendirilebilmektedir. Nadir’in (2017) araştırmasında yer aldığı üzere; Avustralya Kadın Güvenliği için Araştırmalar Ulusal Örgütü, eşine şiddet uygulayan erkeklerin çocuklarına karşı otoriter, ilgisiz ve bencil ebeveynler olabildiğine değinmiştir.

Şiddet mağduru çocuklar ile yapılan araştırmalarda, çocuğa sık sık uygulanan fiziksel şiddetin, yetersiz bir iç denetim oluşmasına yol açtığını, çocuğun dış denetime gereksinme duyar duruma geldiğini göstermiştir.(Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998). Söz konusu çocuklarda gözlenen davranış bozuklukları sinirlilik, umutsuzluk ve psikolojik küntleşme nedeniyle ağır kişilik ve davranış bozuklukları, huysuzluk, hırçınlık, tedirginlik, suça yönelen

davranışlar, başkaları ile rahat iletişim kuramama, antisosyal ve saldırgan davranışlar olarak belirlenmiştir (Bulut, 1990; Atav, 1990, akt; Ayan, 2007:208).

Griffin ve Gros'un (2004) ifadelerine göre çocuklardaki şiddet mağduriyeti ile anksiyete ve depresyon, sosyal uyumsuzluk, yalnızlık ve yakın akran ilişkilerinden yoksun kalma arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu görülmektedir (akt; Uzbaş, 2009:91). Buradan da görüldüğü üzere, aile içi şiddete ya da akran zorbalığına maruz kalan bir çocuğun sosyal ilişkilerinde ve psikolojik durumunda pek çok sorunlar oluşabilmektedir.

Craig'e (1998) göre şiddete maruz kalmış çocuklar ile yapılan araştırmalar sonucunda, bu çocukların daha fazla psikolojik yardıma ihtiyaç duydukları görülmektedir. Buradan yola çıkarak bu çocukların düşük benlik saygısına sahip olmaları araştırma bulgularında yer almaktadır (akt; Kapıcı, 2004:3).

Zoroğlu ve arkadaşlarının (2001), bir grup ergen yaştaki öğrencide çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları, kendine fiziksel zarar verme davranışı, öz kıyım girişimi ve dissosiyatif yaşantıların sıklığını saptamak ve bunların birbiriyle olan ilişkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada, toplam 839 lise öğrencisinin %16.5'i ihmal, %15.8'i duygusal istismar, %13.5'i fiziksel istismar ve %10.7'si cinsel istismara uğradığı bulgularına erişilmiştir. Kendine fiziksel zarar verme davranışının sıklığı %21.4 ve öz kıyım girişimi sıklığı %10.1'dir. Çocukluğunda bir travma geçmişi olan katılımcıların, olmayanlara göre daha yüksek derecede dissosiyatif belirtiler göstermekte olduğu, daha sık kendine fiziksel olarak zarar vermekte ve öz kıyım girişiminde bulunmakta olduğu araştırma bulgularında yer almaktadır. Cinsel istismar ve eneseste maruz kalmış kız çocukların, daha çok duygusal istismar bildirdikleri görülmüştür (Demirkapı, 2013:4).

Yukarıda da ifade edildiği gibi şiddetin çocuk üzerindeki etkileri çok boyutlu ve karmaşıktır. Kimi zaman bu etkiler yaşam boyu sürebilmektedir. Bu nedenle şiddet mağduru çocuklarla yapılacak çalışmaların çok boyutlu ve multidisipliner bir çerçevede yürütülmesi önem taşımaktadır. Sosyal hizmet bu alanda önemli işlevi olan mesleklerden biridir. Şiddet mağduru çocuklarla yapılacak sosyal hizmet uygulamaları çocuğun ve ailenin farklı düzeylerde değerlendirilmesinden başlayıp çok boyutlu uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamalardan biri de grup odaklı sosyal hizmet yöntemidir. Çalışmanın sonraki bölümünde grup odaklı sosyal hizmet uygulaması hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.6.Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması

Sosyal hizmet, birey, grup ve ailelerin iyilik halini arttırmak için sosyal değişime, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir. Sosyal hizmet mesleği sosyal değişimi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi ve insanların esenliğini arttırmak için müracaatçıların güçlendirilmesini ve özgürlüklerini destekler. İnsanların çevreleri ile etkileşimlerinde insan davranışları ve sosyal sistem teorilerini, sosyal hizmet müdahalelerini kullanır. İnsan hakları ve sosyal adalet prensipleri sosyal hizmette esastır (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu, 2000).

Sosyal hizmet bireylerin sosyal işlevselliğini sağlamaya ve geliştirmeye çalışan uygulamalı bir bilim dalıdır. Müracaatçıların sorun çözmeye, potansiyellerini tam anlamıyla kullanabilmelerinin önündeki engelleri yine müracaatçı ile birlikte ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Mikro, mezo, makro uygulamalarda değişim odaklıdır. Dezavantajlı grupların güçlendirilmesi, sorun çözmeye becerilerinin kazandırılması/geliştirilmesi, risk altındaki müracaatçıların yaşamlarının yeniden düzenlenmesi ve en geniş tanımıyla sosyal adaletin geliştirilmesi sosyal hizmet mesleğinin amaçlarındandır.

Tüm bu tanımlar ve amaçlar kapsamında, sosyal hizmet uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması da sosyal hizmet uygulamalarından biridir.

Sosyal psikoloji ve sosyolojide “grup” kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin grup düzeyindeki uygulama tekniğidir (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalhizmetryontemleri.htm> , 26 Nisan 2017’de erişildi). Gruplar, sosyal yaşamın temel bir parçasıdır (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 5 Şubat 2018’de erişildi).

Sosyal hizmette birey ile çalışma 19. Yüzyılın sonlarına doğru Amerika ve İngiltere Yardım Kurumları (Charity Organization) ile başlamıştır. Grup çalışması ise yine Amerika ve İngiltere’de yerleşim merkezlerinde (settlement houses) gelişmiştir (Bulut, t.y.).

Grup çalışmalarına, 1900’lü yılların başlarında, kendi kendine yardım organizasyonları örnek gösterilebilmektedir (Duyan, 2010:287).

Bulut, yerleşim merkezlerinde insanların birbirine destek sağlaması, sosyal değişime ayak uydurması açısından grup çalışmasının kullanıldığını, yardım kurumlarında ise; yoksulların sorunlarını belirleme ve bu sorunları tedavi etme açısından bireysel çalışmanın kullanıldığını

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk, Desen:Yok

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk, Desen:Yok

ifade etmiştir. 1947’de Amerika Grup Çalışmaları Derneğinin kurulmasıyla birlikte sosyal hizmette grup çalışmasının kullanılması artmıştır (Bulut, t.y.).

Sosyal grup çalışmasının tarihsel gelişimine bakıldığında, 1955’te ~~Milli Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği’nin~~ sosyal hizmet derneklerinin kurulmasıyla birlikte grup çalışmacıları ve diğer meslek elemanları bir araya gelerek çalışmalarını yürütmüşlerdir. 1940-1950’ lerde grup çalışması sadece üyelerin gelişimini sağlayan bir hizmet olarak görülmekte iken, Yahudi Toplum Merkezleri, İzci Kızlar Derneği, Genç Kadınlar Derneği gibi kuruluşlar grup çalışmasını eğitsel amaçlara yönelik bir hizmet olarak görmektedir (Bulut, t.y.).

Tarihsel gelişiminin ardından gruplarla sosyal hizmet müdahalesine kavram olarak değinmek gerekirse; Bulut’a göre bir topluluğun grup olarak nitelendirilebilmesi için çeşitli niteliklerin var olması gerekmektedir. Bunlar; iletişimde olmak, ortak bir amaç gütmek, etkileşim halinde olmak, ortak grup bilincine sahip olmak, çeşitli roller üstlenmek, ortak değer ve yapısal düzenlere sahip olmak ve grup dışındakilerin bu topluluğu grup olarak görmesidir. İnsanların psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında grupların önemli bir yeri bulunmaktadır. Grup çalışması ile hızlı öğrenme, davranış ve tutumları değiştirme, geçerli davranışlar kazanma, belirli durumlar karşısında nasıl davranılacağı hakkında bilgi edinme gibi ihtiyaçların karşılanması, sorunlarla başa çıkabilme becerilerinin kazanılması söz konusudur (Bulut, t.y.).

Temel olarak grup çalışması, grupların temel gereksinimlerinin karşılanması için kullanılan bir yöntemdir. Üyelerin sosyal çevrelerine uyumu hale gelmesi sonucunda, fonksiyonel bireyler olması hedeflenmektedir (Bulut, 2013:18).Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması yolu ile grup birliği içerisinde büyüme gerçekleşebilmektedir. Ancak üyelerin büyümeleri açısından önemli birkaç nokta bulunmaktadır. Üyelerin kişisel, kişilerarası ve çevresel faktörleri, bireysel çabaları ile grup yaşantısına katılım arasındaki sağlıklı dengeyi koruyabilmek önem arz etmektedir. Farklı yaş grupları için bu durum değişebilmektedir. Burada önemli olan nokta her bireyin bu dengeye ulaşmaya ihtiyaç duyuyor olmasıdır. Sağlıklı bir büyüme ve denge için ise her bireyin bireysel çabasını ortaya koyabilme becerisine sahip olması gerekmektedir. Grup uygulayıcıları farklı yaş grupları için farklı hedefler koyulmasına dikkat etmelidir. Önceki nesillere göre daha çabuk olgunlaşabilen çocukların varlığı bu durumu desteklemektedir. Bu varsayımın desteklenebilmesi açısından kamu kurumlarında çeşitli araştırmalar yapılmış olup, önceden ergenler arasında huzursuzlukların daha fazla çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. (Konopka, 2018:302).

Sönmez'e (2009) göre; grup çalışması, kişilerarası ilişki biçiminin daha uyumlu olmasını sağlayabilmektedir. Buradaki gelişim, grup üyelerinin grup dışı ortamına ve ilişkilerine yansıyabilmektedir. Grup üyesinin kendi sorunları ile grup içinde yüzleşmesi, aynı sorunların başkalarında da olduğunu görmesi, üyenin bu sorunları daha gerçekçi bir gözle görmesini ve çözüm arayışına girmesini sağlayabilmektedir (Sönmez, 2009).

Alonso' ya göre (2000) grup çalışmasında üyelerin değişimine katkıda bulunan öğeler iyileştirici etmenler olarak tanımlanmaktadır. (akt: Şentürk, Arslan, Çevik, 2006). Yalom, bu etmenleri; elseverlik, grup bütünlüğü, evrensellik, kişiler arası öğrenme (girdi), kişiler arası öğrenme (çıkı), rehberlik, katarsis, özdeşim, aile ilişkilerinin yeniden yaşanması, kendini anlama, umudun aşılması ve varoluşsal etmenler olarak belirtmiştir (Şentürk ve ark., 2006). Alonso' ya (2000) göre Yalom'un araştırmalarında en çok yararlanan etmenlerin; kişiler arası öğrenme, katarsis, grup bütünlüğü ve içgörü olduğu görülmektedir. Kişiler arası öğrenmede girdi, daha edilgen bir süreç olarak tanımlanırken, çıkı daha etkin bir süreci tanımlamaktadır. Üyenin grupta yeni davranış biçimleri öğrenmesi kişiler arası çıkı olarak tanımlanmaktadır. Yalom, katarsisin iyi sonuçlar elde etmek için gerekli olduğunu ancak yeterli olmadığını belirtmiştir (Alonso, 2000; Akt: Şentürk ve ark., 2006).

Ayman (1973) grup çalışmasını; "insanlara grup üyeliği yoluyla yapıcı tecrübeler kazandıran, böylece onların birey olarak gelişmelerini sağlayan ve bireylerin kendi sorunları ile daha etkili şekilde baş etmeleri için yardımcı olan bir metod" olarak tanımlamıştır. (akt: Güner, 2016).

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarının temelde iki hedefi bulunmaktadır. Bunlar, öncelikle kişinin kendinde olumlu değişimler, gelişimler yaratılabilmesi, devam eden süreçte de kişilerin içinde buldukları toplumda gelişme ve değişim yaratılabilmesidir (Duyan, 2010:289).

Miley, O'Melia ve Du Bois'e (1996) göre; grup ortamı, üyelerin değişim ve gelişiminin, diğer üyeler tarafından rol model alınabileceği bir ortamdır. Bu nedenle gelişimin sürekliliği, kişilerin birbirinden olumlu anlamda etkilenebilmesi söz konusudur (akt, Acar ve diğ., 2001).

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, düşünce biçimlerinin değişiminde önemli rol oynamaktadır. Müracaatçılar, grup odaklı uygulamalar yoluyla sosyal bir ortamda kabul görmekte ve etkileşim kurmaktadırlar. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, grubun bireyler üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bireysel hedeflerin ve grup hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için grup sürecinden yararlanılmaktadır. Sorunların çözümünde bireysel

olarak çözüm yolları arayan müracaatçılar açısından izolasyon olumlu sonuçlar doğurabildiği gibi ilerleyen zamanlarda stres faktörü haline gelebilmektedir. Bireysel karar alma süreci kişileri daha “serbest” hissettirebilmektedir, grup uygulaması yoluyla üyeler grup bilinciyle hareket etmekle yükümlüdür. Ancak buna ek olarak, grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının üyelere sunduğu sosyalizasyon nedeniyle üyeler kendilerini baskı altında hissedebilmekte ve bu onlar için kısıtlayıcı bir güç olabilmektedir. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması bilişsel kapasitenin artırılmasını sağlayabilmektedir. Grubun sosyal, gücü üyelerin bireysel olarak büyüyüp, gelişebilmesine yardımcı olabilmektedir. Belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulan grup topluluğu, üyenin büyüme ve değişiminde bir araçtır (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 5 Şubat 2018’de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılım sağlayan üyeler, grupta diğer üyeler ve lider tarafından değerlendirilecekleri düşüncesi ile daha hızlı gelişim gösterebilmektedirler (Kağıtçıbaşı, 1988; akt, Duyan ve Gökçearslan, 2004:63).

Newsletter (1935) grup odaklı sosyal hizmet uygulamasını; gelişmeyi vurgulayan bir eğitim süreci olarak tanımlamaktadır. Trecker’e göre grup odaklı sosyal hizmet uygulaması bir faaliyette bulunma değil birçok faaliyette bulunmanın bir yoludur. Coyle (1938) ise üyelerin, ortak eylemler yaratarak etkileşim yoluyla gelişimini hedeflediği bir süreç olarak tanımlamıştır. Hamilton (1949) grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının; grup üyelerinin çıkarları üzerine inşa etmeye değil, sosyal amaçlara yoğunlaşması gerektiği üzerinde durmuştur. Geçmişten günümüze literatürde grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının; grup deneyimleri yoluyla üyelere işlerlik kazandırdığı ve sorunlarla etkili bir şekilde baş etme yolları yarattığı düşünülmektedir (Konopka, 1963; Bright, 1955; Coyle 1954, Akt. <http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 6 Şubat 2018’de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Literatürde grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının endişelerin ve yaşamsal sorunların grup içerisinde paylaşılabilmesi açısından üyeler adına faydalı olduğu yer almaktadır. Grup üyeleri sosyal sorunların çözülebilmesi için bir yardımlaşma sürecine girmektedir. Üyeler kendi problem, yetenek ve becerilerini belirleyerek diğer üyeler ile “birlikte” hareket etmektedirler. Bu süreçte üyeler insancıl bir felsefeyle birbirlerine yardım etme arzusu içinde olmaktadır. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, işbölümü yapabilme ve demokratik bir ortamda

kendini ifade edebilme becerileri kazandırabilmektedir. Bu uygulama metodu ile sorumluluk bilinci oluşturabilmek ve toplumsal değişim için insanları hazırlamak mümkündür.

Douglus ve Tom'a göre grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının çeşitli ilkeleri bulunmaktadır. Her bir üyenin kendince değerlendirilmesi ve bu farklılıkların uygulayıcı tarafından farkına varılıp keşfedilmesi gerekmektedir. Güçlü ve güçsüz yönleriyle her bir üyenin tarafsızca değerlendirilmesi etkin bir uygulama açısından önemlidir. Uygulayıcı ve üyeler arasında kararlı ve sınırları olan bir ilişkinin kurulması gerekmektedir. Grup uygulayıcısı, üyeleri yardım ve işbirliği ilişkisine teşvik etmeli, desteklemelidir ve üyelerin sorun çözme sürecine dâhil olmasını sağlamalıdır. Yargısal olmayan tutum ve üyelerin biricikliğine saygı duymak önemlidir. Üyeler grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile farklı ve yeni tecrübeleri edinme fırsatı bulabilmektedirler

(<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 6 Şubat 2018'de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması üyelere, kişilerarası öğrenme, bilgi alışverişi, katılım, umut aşılama, dayanışma ve duyguları ifade edebilme gibi pek çok açıdan yarar sağlayabilmektedir (Duyan, 2007:3).

Treckers'e göre ise grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının uygulayıcısı grup üyelerinin bireysel ihtiyaçları doğrultusunda büyümelerine ilişkin potansiyel sunmalıdır. Üyelerin, kapasitelerine uygun olan büyüme hedeflerini desteklemelidir. Grup uygulayıcısı, üyelerin farklı bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için grup deneyiminden yararlandığı gerçeğine odaklanmalıdır. Her ne kadar grup hedefi söz konusuysa da üyelerin bireyselleşebilmesine de odaklanılmalıdır. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında üyelerin birbirlerine olan tepkileri ve birbirleriyle olan etkileşimleri önemlidir. Dolayısıyla grubun temel enerji kaynağı değişimdir. Grup üyelerinin ilgileri, ihtiyaçları tecrübesi ve yeterlilikleri grubun kapasitesini açısından önemlidir. Grup sürecini yöneten uygulayıcının, grup kapasitesini geliştirebilmesi için bu etkenleri göz önünde bulundurması gerekmektedir. Süreç içerisinde çıktılarının değerlendirilmesi gerekmektedir (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 7 Şubat 2018'de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında çocuk ve ergenler grup üyelerini oluşturuyor ise yeni normlara uyum sağlama açısından zorluklar yaşanabilmektedir. Grup sürecinde davranışları düzenleyen kurallar olduğu için sorunlar yaşanabilmektedir. Grup sürecini yürüten uygulayıcı üyelerin görüşlerini tartışmaları için destek olmalı ve buna uygun ortamı

sağlamalıdır. Bu noktada üyelerin, birbirleriyle sorunlarını paylaşabilmeleri birbirlerinden yeni başa çıkma stratejilerini öğrenebilmeleri sağlanabilecektir. Grup sürecinde, her bir üyeye diğer üyenin davranışını nasıl yorumladığı sorulabilir. Kişinin, kendi davranışlarının başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğini görebilmesi, önemli bir fırsattır. Grup uygulayıcısı gerekli gördüğü anlarda düzeltici önlem almalıdır. Özellikle aile içi şiddet, kayıp, uzun süreli işsizlik, emeklilik gibi travmatik deneyimler yaşamış olan kişilerle bireysel görüşmeler yapılmaktadır ancak grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının da bu durumlarda olumlu etkileri olmaktadır. Travma geçmişi olan çocuk ve ergenlerde yaşamsal konsantrasyon kayıpları ve kaygı durumlarının yaşandığı görülebilmektedir. Ergenlerde bu tepkiler; stres, sinirlilik, rahatsız uyku, yeme bozuklukları şeklinde de görülebilmektedir. Travma deneyimi olan çocuk, ergen ve yetişkinlerle yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarında üyeler arası duygusal desteğin sağlandığı görülmektedir (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 7 Şubat 2018’de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Literatür bulgularına dayanarak, grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarıyla ilgili çeşitli varsayımlarda bulunulmuştur. Grup, üyelerin davranışlarını etkilemek için güçlü bir kaynaktır. Grup ne kadar küçük ise, üyeler arası bağın yoğunluğunun da o kadar büyük olduğu savunulmaktadır. Üyelerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için grubun önemli bir potansiyel olduğu ifade edilmiş olup, grubun üyeler açısından olumlu ya da olumsuz etkiler doğurabileceği düşünülmektedir (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 7 Şubat 2018’de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında pek çok grup türü bulunmaktadır. Grup türleri, grubun oluşturulma amacına göre oluşturulmaktadır. Ashman ve Hull (1999), grupları görev ve tedavi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Görev grupları örgütsel grupların sorunlarını çözmek, yeni fikirler üretmek, karar alma süreçlerine katkı sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır (Bulut, t.y.). Tedavi grupları ise üyelerin ortak sorunları, ilgileri çerçevesinde oluşturulan, sorun çözme amacı güden gruplardır.

Araştırma kapsamında tedavi grubundan yararlanılacaktır. Terapi gruplarında “şimdi ve burada” işlenmektedir. Yalom’a göre (1999) “şimdi ve buradaya” odaklaşılabilmesi için grubun iki aşamadan geçmesi gerekmektedir. Bu aşamalardan ilki; *etkinleştirme evresi* ve ikincisi; *sürecin aydınlatılması evresi* olarak adlandırılmıştır. İlk evrede terapistin görevi, üyeleri “şimdi ve buradanın” içine çekmektir. Grup üyelerinin enerjilerini grup ilişkileri içerisine çekmek ve temanın dışındaki tartışmaları sonlandırmak terapistin görevleri

arasındadır. İkinci evrede grup üyeleri bir takım güçlükler çekebilmektedir. Bundan dolayı terapistle paylaşımlarda çeşitli aksaklıklar yaşanabilmektedir.

Süreci aydınlatma teknikleri ise Yalom (1999) tarafından dört basamak şeklinde açıklanmıştır; ilk olarak üyelerin diğer üyelerle ne yaptıklarını anlamaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Ardından üyeler üzerindeki etkilerini, üyelerin kendileri üzerindeki etkilerini değerlendirmeleri gerektiğinin önemine değinilmiştir. Üyelerin birbirleri ile olan ilişkilerinin psiko-sosyal açıdan kendilerini doyurup doyurmadığının değerlendirilmesi gerektiğine değinen Yalom son olarak ise değişim arzusunun kullanılmasına yardımcı olmak gerektiğini ifade etmiştir (Yalom, 1999:191-204).

Terapi gruplarında, kişisel ve duygusal sorunları olan grup üyelerine grup lideri aracılığı ile algı, anlama becerisi kazandırmak, üyelerin derinlemesine tartışma yoluyla sorunlarını keşfetmesi amaçlanmaktadır. Etkileşim sorunu olan üyelerin, yeni davranışları deneme fırsatı bulunmaktadır. Terapi gruplarında grup üyelerinin diğer üyelerle ortak sorunlara sahip olduğunu deneyimlemesi, yalnız olmadıklarını fark edebilmeleri açısından önemlidir. Buradan yola çıkarak üyeler birbirlerinin çözüm yolları ve bakış açılarından yararlanabilmektedirler.

1.7.Risk Altındaki Çocuklarla Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması farklı müracaatçı grupları ile kullanılabilir. Bu müracaatçı gruplarından biri de çocuklardır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' ye (1989) göre; “erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşından küçük olan her birey” çocuk olarak tanımlanmıştır.

Çocukların yaş aralıklarına göre gruplandırma yapılmış olup, 0-2 yaş bebekliği, 2-6 yaş ilk çocukluk dönemini, 6-12 yaş son çocukluk dönemini ve 12-18 yaş ergenlik dönemini kapsamaktadır. Araştırma kapsamında, Sığınmaevinde kalan, ilk ve ortaokul öğrenimine devam etmekte olan çocuklar ile grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının yapılması hedeflenmiştir. 6-12 yaşları arasında bulunan son çocukluk döneminde yer alan bu üyelerin gelişim görevleri arasında, yaşlılarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilme, kişisel bağımsızlık geliştirme, cinsiyet rollerini öğrenme yer almaktadır. Çocukların aile içinde maruz kaldıkları şiddet; onurlu, özgür, eşit ve saygın bir yaşam kurabilmenin önünde pek çok engel oluşturabilmektedir. Şiddet sonucunda sağlıklı bir biçimde tamamlanması gereken gelişim

görevleri tamamlanamamakta, çocuklarda pek çok fiziksel ve psikolojik gelişimsel zararlar ortaya çıkmaktadır (Genç Hayat Vakfı, 2012:9).

Şiddet içeren eylemlerin ya da ihmal yaratan eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur.

Özbesler ve Çoban'a (2013) göre risk altındaki çocuklarla çalışmak kapsamlı bir süreçtir ve çok boyutlu bir çalışmayı gerektirir. Çocuk istismarı ve ihmalinin tespitinde, tedavisinde ve rehabilitasyonunda çok disiplinli yaklaşım esastır (akt; İçağasioğlu Çoban ve Bulut, 2016:84).

Tüm bunlardan yola çıkarak, psiko-sosyal açıdan dezavantajlı gruplar arasında yer almakta olan Sığınmaevinde annesi ile birlikte kalmakta olan çocuklarla çalışırken kullanılabilcek sosyal hizmet müdahalelerinden biri de grup odaklı uygulamadır.

Suistimal ve ihmale açık olan ve hala bu açıdan risk altında bulunan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamaları çocukların psiko-sosyal iyilik hallerinin sağlanabilmesi açısından son derece önemlidir. Grup üyesi olan çocukların değişimi için karşılıklı yardımın geliştirilmesi teşvik edilmelidir (Garvin, Gutierrez ve Galinsky, 2004:245).

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının çocuklara yönelik pek çok olumlu etkisi olduğu literatürde ele alınmıştır. Bu etkiler; kişisel ve kişilerarası ilişkiler geliştirmek, sağlıklı bir ilişki kurabilmek gibi ~~idiri faydaları bulunmaktadır~~. Bir takımın üyesi olma, birlikte çalışma, ortak yardım edebilme becerisi geliştirme, farklı fikirleri görerek kendi düşünceleri ile birleştirebilme, diğer üyeler ile birlikte gruptaki karar verme ve problem çözme süreci ile ilgili olarak sorumluluğu paylaşma, kendini ve grubu daha büyük bir grubun parçası olarak görme ve grupta paylaştığı değerleri yaşamının tüm aşamalarına ve yönlerine aktarma olarak belirtilebilmektedir (Youth Development Institute, 2009:8, akt. İçağasioğlu Çoban ve Bulut, 2016:84). Benzer biçimde ergenlerle çalışırken terapi grupları, etkileşim grupları, eğitim gruplarının davranış değişimi sağladığı belirtilmiştir (Güdek ve ark. 2016:94).

Bir grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının etkili olabilmesi, sosyal hizmet uzmanı ve üyeler arasında devamlı ve olumlu bir ilişkinin var olabilmesine bağlıdır. Sosyal hizmet uzmanının üyelere (çocuklara) yönelik temel tutumu; ilgi, kabullenme, empati ve içtenlik unsurlarından biri olmak durumundadır. Yalom (1995); sosyal hizmet uzmanının tedavi edici süreç içerisindeki teknikleri üç temel görev çerçevesinde açıklamıştır. Bunlar; *grubun yaratılması*,

kültür yapılanması ve “şimdi ve buradanın” harekete geçirilmesidir (çev. Tangör ve Karaçam, 1999).

Sosyal hizmet uzmanının “grubun yaratılması sürecinde” bir takım görevleri bulunmaktadır. Grubun oluşturulmasından yalnızca sosyal hizmet uzmanı sorumludur. Uzmanın üye seçimi ve grubun hazırlanmasındaki becerisi, grubun ilerleyişini de etkileyebilmektedir. Grup üyelerinin seçilmesi tamamlanıp, grup oluşturulduktan sonra uzman özellikle üye kaybını önlemeye çalışmalıdır. Olası bir üye kaybı durumunda genel olarak tedavide başarısızlık olarak değerlendirmelerde bulunulur. Ancak üye yarar görmekte herhangi bir başarı sağlayamadıysa, bununla birlikte diğer üyelerinde ilerleyişi etkilenmektedir. Dolayısıyla grubun tamamı açısından, yarar görmeyen üyenin grubu terk etmesi faydalı olabilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı, grubu tehdit eden herhangi bir gücü engellemekle yükümlüdür. Gruba gecikmeler, alt gruplaşmalar, günah keçisi aramalar grubun bütünlüğü tehdit eden durumlardan bir kaçıdır. Bu durumlarda uzman devreye girmeli ve müdahalede bulunmalıdır.

İkinci aşama olan “kültür yapılanması” sürecinde sosyal hizmet uzmanı, grubu tam anlamıyla fiziksel olarak oluşturduktan sonra davranışsal kuralların konulmasını sağlamalıdır. Özellikle çocuklarla oluşturulan bir grupta kurallar ve normlar büyük önem taşımaktadır. Her grup, davranış biçimlerini belirleyen yazılı ve yazısız normlar geliştirmektedir. Normlar genel olarak grubun ilk evrelerinde oluşturulmaktadır. Herhangi bir terapi grubunun normları, üyelerin gruptan beklentileri ve uzmanın örtülü ya da açık yönlendirmeleri ile oluşturulmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı/grup lideri istekli ya da istem dışı olarak kuralların oluşturulmasında etkilidir. Grup sürecinin başlarında oluşturulan normlar çoğunlukla kalıcı olmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı ilk evrelerde tedbirli ve bilgili bir biçimde davranmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı grup sürecinde dürüstlük ve dışavurumun kendiliğinden olmasını sağlamalıdır, üyeleri bu yönde teşvik etmelidir. Grupta üyelerin birbirleri ile özgürce iletişime geçmelerini teşvik etmelidir.

Sosyal hizmet uzmanı üyelerin birbirleriyle serbestçe ilişki kurabilecekleri bir iletişim ağı oluşturmaya çalışmalıdır. Özellikle çocuklar ile oluşturulan bir grupta sosyal hizmet uzmanı üyelerden, dönüşümlü olarak diğer üyeler hakkındaki izlenimlerini, düşüncelerini açıklamasını isteyebilir. Buna ek olarak, birbirine söz hakkı veren, birbirini dinleme davranışı gösteren, kendini açabilen, duygusunu paylaşabilen üyeleri ödüllendirerek yeni davranışları

şekillendirebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanının başı ile bu üyeleri onaylaması, gülümsemesi, öne eğilmesi, duruşunu ona yöneltmesi vb. ödüllendirme çeşitlerindedir. Bir diğer taraftan sosyal hizmet uzmanının yorum yapmaması, baş sallamaması, dikkatini bir başka üyeye vermesi gibi davranışları ise sağlıklı görmediği davranışın sonlandırılmasını sağlayabilir (Yalom, 1995, çev. Tangör ve Karaçam:156-172).

Grubun ihtiyaçlarını saptayabilme, süreç içerisinde oluşacak ihtiyaçları fark edebilme, kuruluşun gruba sunabileceği kaynakları etkin bir biçimde kullanabilme, grup sürecini yönetecek sosyal hizmet uzmanının sahip olması gereken becerilerdendir (Verma, 2010:242).

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasını yürüten sosyal hizmet uzmanlarının grup sürecini daha sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için özel bir bilgi temeli bulunmalıdır. Sosyal hizmet mesleğinin müracaatçı grubu içerisine sosyo-ekonomik açıdan sorunlar yaşayanlar, ötekileştirilenler, travma mağdurları, dezavantajlı gruptaki insanlar girmektedir. Dolayısıyla bu tip müracaatçılarla oluşturulan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet uzmanının grup çalışması deneyimi olması, bilgi ve beceri temelini kuvvetli olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, sosyal ve politik bağlamlar hakkında ve üyelerin sosyal ihtiyaçlarını etkileyen koruyucu ve risk faktörleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Üyeler arasındaki kültür, etnik, cinsiyet, yaş, fiziksel ve zihinsel durum, yetenek, cinsel yönelim farklılıklarını kavrayabilmeli ve bu farklılıkların grup sürecine olan etkisini gözlemleyebilmelidir. Üyelerin bireysel gelişimlerinin yanında grup gelişimi aşamalarının da gözlemlenmesi gerekmektedir. Bireysel amaçlar ve grubun genel hedefi arasındaki bağ önemlidir ve sosyal hizmet uzmanı bu iki faktör arasındaki ilişkiyi gözlemlemelidir (<http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf> , 8 Şubat 2018'de erişildi).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan
Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi:
(Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

1.8. Türkiye’de Şiddete Maruz Kalan Çocuklara Sunulan Hizmetler

Bütün toplumlarda ailenin toplumun en küçük sosyal birimi olduğu ve bireyler için hayat merkezi olduğu kabul edilmektedir. Ailenin varlığından söz edebilmek için biyolojik bir birlikteliğin yanında, sosyal ilişki ve sosyal birliğin de var olabilmesi gerekmektedir. Kişilerarası bu sosyal ilişkileri düzenleyen toplumsal kurallar ile aile varlığı birbirinden ayrı düşünülemez.

Modernleşme süreci ile birlikte aile yapısında çeşitli değişimler gözlemlenmektedir. 18. yy öncesi geleneksel aile yapısının, zamanla değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişimler

arasında “toplumsal cinsiyet eşitliği” ve “eşitlikçi birliktelik” kavramlarının güç kazanması göze çarpmaktadır (Öztürk, 2010:15). Kadınlar özelinde dezavantajlı durumdaki bireylerin temel insan haklarından eşit yararlanmaları, ayrımcılık ve sömürüden uzak bir yaşam sürdürebilmeleri ve ekonomik bağımsızlıklarını ilan edebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması bu değişimin ve gelişimin örneklerindedir.

Sosyal devlet olmanın bir zorunluluğu olarak, aile içi şiddetle mücadele kapsamında; ebeveyn ve çocuk arası sorunlar, çocuğun ihmali, istismarı gibi konularda danışmanlık ve eğitim hizmeti sunulmalıdır (Özbesler ve İçağasıoğlu Çoban, 2009:35).

Aile yapısındaki değişime paralel olarak kadınların aile içinde maruz kaldıkları hak ihlallerine karşı mücadelede farklı yöntemler üretilmeye başlanmıştır. Kadına şiddet alanında çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler bünyesinde kurulan kadın birimleri ve şiddeti önlemeye ilişkin oluşturulan, şiddet mağdurlarının haklarını koruyan yasalar bulunmaktadır (Engelli Kadın Derneği, 2013-2014:6).

Yalom’a (2002) göre de modernleşme süresinde meydana gelen bu değişimler sonucunda, aile kurumunda bazı çözümler meydana gelmiştir (akt; Öztürk, 2010:15). Bu çözümlere, çocuksuz aile oranının artması ile birlikte evliliği sürdürmeye arzu duymama, boşanmaların artması, çocuğa ayrılan zamanın azalması, ekonomik sorunlar neticesinde aile içi tartışmaların yaşanması neden olmaktadır. (Doğan, 1991:523-524; Meriç, 1991:472-473; Musgrave, 1968:45; Beck, 1999:38-44; Kanyılmaz, 1991:446-447; Akt. Öztürk; 2010:16).

Bu nedenler sonucunda aile bireylerinin yaşadığı sorunlardan biri de aile içi şiddettir (Aile Araştırma Kurumu, 1995:139-141). Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun” oluşturulmuştur (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2013:1).

Söz konusu kanun kapsamında kişinin şiddete uğraması halinde herkes bu durumu ilgili makam ve mercilere ihbar etmekle yükümlüdür. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne veya Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi’ne gelen ihbarlar sonucunda kolluğun, Cumhuriyet Başsavcılığı’nın, hâkim veya mülki amirin yapmakla yükümlü olduğu işlemler kanunda açıklanmıştır. Şiddet olayı neticesinde mağdur kadın ve çocuklar için çeşitli koruyucu tedbir kararları alınmaktadır.

Çocukluk dönemi, gelişimin devamı için önemli bir dönem olma özelliği taşımaktadır. Çocukların kendilerini koruyabilme yetenekleri sınırlı olduğu için devlet bu konuda bir takım sorumluluklar üstlenmiştir. Koşar (1992)'de çocukları korumak için, gerektiğinde anne ve/veya babaya müdahalenin hak sayıldığını ve bu durumun toplumun kendini koruma ihtiyacından doğduğunu ifade etmiştir (akt; Güner, 2016:28).

Doğrudan ya da dolaylı olarak şiddete maruz kalan çocuklar devletin sosyal destek mekanizmalarından yararlanabilmektedir. Aile içi şiddet mağduru olan çocuklar da anneleri ile birlikte yatılı bir sosyal hizmet kuruluşu olan kadın sığınmaevinden hizmet almaktadır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda korunma ihtiyacında olan çocuk; “Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, çocuk” olarak tanımlanmıştır (2828 Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda ise; korunma ihtiyacı içinde olan çocuk; “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlanmıştır (5395 Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Şiddet mağduru çocukların korunmasında ve çocuklara yönelik şiddetin sona erdirilmeye çalışılmasında devletin birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluklar çerçevesinde Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri, Kadın Sığınmaevleri, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri kurulmuştur.

1.8.1.Çocuk Destek Merkezleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca suça sürüklenen, suç mağduru, sokakta ve risk altında bulunan çocuklara yönelik Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerde çocukların temel gereksinimleri karşılanmakta, psikolojik, fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçları belirlenip, gerekli müdahale gerçekleştirilmektedir. Burada esas olan amaç, çocuğun rehabilite edilmesi ve toplumla sağlıklı bir biçimde bütünleşmesinin sağlanmasıdır

(<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>).

Biçimlendirilmiş: Varsayılan
Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi:
(Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Şüphesizdir ki, çocukların sosyal sorunlarının temelinde sağlıklı olmayan aile yaşantısı ve sosyo-ekonomik güçlükler yatmaktadır. Bundan yola çıkarak, çocukların sosyal destek hizmetlerine ihtiyaç duymalarına neden olan etmenlerin toplumsal bazda incelenmesi gerekmektedir. Toplumsal sorunların tespit edilip, koşulların iyileştirilmesi için adımlar atılması çocukların psiko-sosyal durumlarını da doğrudan etkileyecektir.

Çocuk Destek Merkezleri; suça sürüklenme, madde kullanımı, sokakta yaşama, gebelik, refakatsiz sığınmacı çocuklar olma gibi durumlarına göre yaşa ve cinsiyete göre ihtisaslaşmıştır. Merkezlerde; bireysel psikolojik destek, sağlık kontrolü, eğitim desteği ve takibi, sportif ve kültürel faaliyetler gibi hizmetler sunulmaktadır. Meslek elemanlarının kanaati doğrultusunda psikososyal destek hizmetini tamamladığı düşünülen çocuklar öncelikle aile yanına döndürülmekte, bu durum mümkün değil ise diğer sosyal hizmet birimleri olan Çocuk Evleri'ne yönlendirilmektedir (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>).

Çocukların biyolojik aile yanına döndürülmesine vaka toplantıları ile tüm meslek elemanlarının görüşleri etkili olmaktadır. Bu noktada, aile yanına döndürülen çocuğu ve ailesine kapsamlı bir bilgilendirme yapılmalıdır. Çocuğun bu karara katılımı, bu kararla ilgili kaygı durumu dikkate alınmalı ve psikolojik desteği devam etmelidir. Son olarak, aile yanına döndürülen çocukların takibi yapılmalı ve düzenli aralıklarla aile ve çocuklarla meslek elemanlarınca görüşmeler yapılmalıdır.

1.8.2.Çocuk Koruma Merkezleri

Çocuk Koruma Merkezleri UNICEF' in teknik desteği ve Avrupa Birliği'nin mali desteği ile Türkiye Barolar Birliği işbirliğiyle, üniversite bünyelerinde Yükseköğretim Kurulu izni ve onayı ile açılan merkezlerdir. Bu merkezlerde, korunma ihtiyacında olan/ suça sürüklenen çocuklara tıbbi ve sosyal destek verilmektedir. Merkezler; korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların tanı, tedavi, korunma ve izlenmelerine dair uygulama ve araştırmaların yapılacağı ortamı sağlamayı ve yapmayı amaçlamaktadır. Üniversitesi Hastanesi'ne başvuran, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların ihmal ve istismardan korunması için çalışmak, bu çocukları değerlendirmek, tanı, tedavi, korunma ve izlenmelerini gerçekleştirmek, bu merkezlerin amaçlarından diğerleridir.

Merkezlerin sosyal servislerinde meslek elemanı olarak sosyal hizmet uzmanı ve psikolog görev yapmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı çocukla ilk görüşmeyi alıp, çocuğun ailesi ya da

Biçimlendirilmiş: Varsayılan
Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi:
(Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

çocuğu getiren kişi/kişilerle görüşerek vaka öyküsünü almaktadır. Psikolog ise; çocuğa psikolojik destek sağlamaktadır (Bilge A. ve ark., 2010:21).

← Biçimlendirilmiş: Girinti: Sol: 0 cm

1.8.3.Kadın Sığınmaevleri

Kadın sığınmaevleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde kurulduğu gibi Belediyeler bünyesinde de kurulabilmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu gereği, “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilmektedirler.” (Belediye Kanunu, 2005:9473).

Belediyeler tarafından desteklenen ilk sığınmaevi de; 11 Eylül 1990’da Bakırköy Belediyesi tarafından açılmıştır. Yine 1990’da Şişli Belediyesi tarafından fiziksel, sözel, cinsel şiddete maruz kalmış, terk edilmiş kadınlara ve çocuklarına kalacak yer ve destek sağlamak amacıyla Şişli Belediyesi Kadınevi açılmıştır (Öztürk, 2010:140).

Genel itibari ile kadın sığınmaevlerinde şiddete uğrayan ya da uğrama riski bulunan kadınlar ve beraberindeki çocukları, güvenli bir şekilde barındırmakta ve ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Can güvenliği riski altında bulunan müracaatçıları bünyesinde barındırdığı için gizlilik temel ilkelerden biri olup, adres ve telefon bilgileri gizli tutulmaktadır (Öztürk, 2015:43). Sığınmaevlerinin adres bilgilerinin paylaşılması yasal olarak da suç teşkil etmektedir (Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 2013).

Sığınmaevlerinin yalnızca can güvenliği sağlayan yerler olarak nitelendirilmesi verilen hizmeti kıymetsizleştirmekte ve kadın ve çocukların alabilecekleri hizmeti daraltmaktadır. Sığınaklar kadın ve çocukların güvenli bir ortamda birbirlerine destek olup dayanışabilecekleri kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda “güçlendirme perspektifi” çerçevesinde kadınların kendi güçlerinin farkına varmaları/hatırlamaları amaçlanmaktadır. Barınmanın yanı sıra psikolojik, sosyal ve hukuksal destek sunulmaktadır. Sığınakların en temel hedefi kadınların güçlendirilmesidir.

Kadın sığınmaevlerinin temel işlevi, kadınları çocuklarıyla birlikte barındırırken, alanında uzman, kadın bakış açısına sahip meslek elemanlarınca psikolojik destek, danışmanlık vermektir. Travma mağduru müracaatçılara, her vaka özelinde ayrı ayrı destek planı oluşturulmaktadır. Psikolojik desteğe ek olarak, eğitim ve sağlık desteği de sunulmaktadır. Müracaatçıların karşılan(a)mayan ihtiyaçları öncelik sırasına göre belirlenmekte ve “müracaatçı ile birlikte” müdahale planı uygulanmaktadır. Devam eden süreçte kadın iş ve meslek edindirme kurslarına yönlendirilmekte ya da gelir getirici iş bulabilmesi için kendisine danışmanlık verilmektedir. Psikolojik durumu uygun olan, ekonomik şartları ev kurmaya hazır olan kadınlar ise kurumun ve kadının ortak kararı neticesinde bağımsız yaşama geçmeye uygun görülmemekte olup, varsa çocuğu eve çıkabilmektedir.

Sığınmaevlerinde kadınların beraberinde getirdikleri çocukları da yatılı olarak hizmet almaktadır. Sığınağa kabulü yapılan çocuklar da anneleri gibi kendilerine ait kötü yaşam deneyimlerine sahip olabilmektedir. Aile içi şiddete maruz kalan çocuklarda depresyon, kendini güvende hissedememe, yoğun düzeyde korku ve kaygı, şiddetten kendini sorumlu görme, anneyi koruyamamaktan kaynaklı suçluluk duyma, isyankârlık, içe kapanma, altını ıslatma, gelişim geriliği, madde bağımlılığı, suça eğilim, evden kaçma, sokakta yaşama, düşük akademik başarı gibi sorunlar oluşabilmektedir (Öztürk, 2015:22)

Uygulayıcı uygulamanın gerçekleştirildiği kadın sığınmaevinde uzun zamandır çalışmaktadır. Bu nedenle kuruluştaki kalmakta olan çocuklar ile ilgili gözlem yapma fırsatı bulunmuştur. Kuruluşun, toplu yaşamayı kolaylaştırmak ve kadın ve çocukları korumak amacıyla oluşturulan çeşitli kuralları bulunmaktadır. Çocukların kuruluş kurallarına uyum sağlamakla ilgili sorunları bulunmaktadır. Şiddetsizlik ilkesi kapsamında değerlendirilecek olduğunda, çocukların akranlarına ~~ile~~ fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığı gözlemlenmektedir. Çocukların bu tür davranışlarına meslek elemanlar tarafından müdahale edilmekte, bireysel görüşmelerle sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Şiddet içerikli davranışlar sorgulanmakta ve kuruluştaki kalmakta olan kadın ve çocuklar arasında yatay ve dayanışmacı ilişkilerin olmasına önem verilmektedir.

1.9.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Kadına yönelik aile içi şiddet dünyada ve ülkemizde yaygın olarak karşımıza çıkan toplumsal bir sorundur. Şiddete uğrayan kadınların sayısında ve şiddetin görünürlüğünde ciddi artışlar olmuştur. Birçok toplumda kadınlar, toplumsal sınıf ve statülerinden bağımsız olarak şiddete maruz kalmaktadırlar.

Şiddet içeren eylemlerin ya da ihmal yaratan eylemsizliklerin sonucu olarak; çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur.

Araştırmacı şiddet mağduru kadın ve çocukların yaşamakta olduğu yatılı bir sosyal hizmet kuruluşunda çalışmaktadır. Bu nedenle şiddet mağduru çocukların yaşadığı sorunlar hakkında gözlem yapma fırsatı bulunmuştur. Kadın sığınmaevi hizmetinden yararlanan kadınların beraberinde getirdikleri çocukların, gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremediği, bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilendiği ve psiko-sosyal açıdan pek çok sorun yaşadığı görülmektedir.

Şiddet sonrasında çocukların gözlenebilen tepkileri araştırılmış olup; sıklaşan ağlamalar, sürekli sızlanmalar, anneye aşırı bağılılık, insanlardan kaçma, güvensizlik, saldırganlaşma, akademik başarıda düşüş gibi tepkilerin sıklıkla yaşandığı görülmüştür (Bayındır, 2010:2-7). Aile içi şiddetin olduğu bir ortamda büyüyen çocuklarda depresyon, kendini güvende hissetmeme, yoğun düzeyde kaygı ve korku, şiddetten kendini sorumlu görme, anneyi koruyamamaktan kaynaklı suçluluk duyma, isyankârlık, içe kapanma, altını ıslatma, gelişim geriliği, madde bağımlılığı, suça eğilim, evden kaçma, sokakta yaşama, akademik başarıda düşüş gibi sorunlar oluşabilmektedir. Şiddeti normalleştirme, istediğini elde etmenin yolu olduğunu öğrenme ve yetişkinlik döneminde kadına yönelik şiddet uygulama eğilimi, ailede şiddete tanık olan ya da şiddet gören erkek çocuklarda daha sık görülebilmektedir (Öztürk, 2015). Craig (1998), şiddete maruz kalmış çocukların daha fazla psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Kadın sığınmaevinde kalmakta olan şiddete maruz kalmış çocukların toplu yaşama kuralları, kültürü ve genel itibari ile toplu yaşamın gereklilikleri açısından sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Psiko-sosyal açıdan dezavantajlı gruplar arasında yer almakta olan kadın sığınmaevinde annesi ile birlikte kalmakta olan çocuklarla çalışırken kullanılacak sosyal hizmet müdahalelerinden biri de grup odaklı sosyal hizmet uygulamasıdır. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, şiddet mağduru çocukların kuruluştaki yaşadıkları sorunları çözebilmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynadığını bildiren çalışmalar bulunmaktadır.

Ülkemizde, sosyal hizmet alanında uygulamalı araştırmaların sayısı yeteri kadar değildir. Oysa uygulamalı araştırmalar hem sosyal hizmetin uygulamadan gelen bilgisinin zenginleştirilmesine hem de kanıta dayalı uygulamaların yürütülmesine katkı sağlamaktadır.

Bu açıdan araştırmanın temel problemi, kadın sığınmaevinde kalmakta olan çocuklarla grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının etkilerinin ne olduğunu ortaya koymaktır.

1.10.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Ankara'daki bir kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmakta olan ilk ve ortaokul çağındaki 7-11 yaş arası çocukların, grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile öfke, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme konularında farkındalık kazanmalarının sağlanmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Kadın sığınmaevinde kalan çocukların sosyo-demografik özellikleri açısından görünümleri nasıldır?
- Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının, çocukların öfke durumlarına ilişkin farkındalık kazanması üzerindeki etkisi nedir?
- Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının, çocukların iyi arkadaşlık ilişkisi kurma durumlarına ilişkin farkındalık kazanması üzerindeki etkisi nedir?
- Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının, çocukların kendini ifade edebilme durumlarına ilişkin farkındalık kazanması üzerindeki etkisi nedir?
- Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının, çocukların toplu yaşam kurallarına uyabilme durumlarına ilişkin farkındalık kazanması üzerindeki etkisi nedir?
- Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının öfkeyi kontrol edebilme, iyi arkadaşlık ilişkileri kurma, kendini ifade edebilme, toplu yaşam kuralları kazandırabilme üzerindeki etkisi nedir?

1.11.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kadın sığınmaevinde anneleri ile beraber kalan çocukların, şiddete maruz kalmış ve/veya tanıklık etmiş olmaları beraberinde pek çok sorunlar da getirebilmektedir. Şiddete maruz

kalmış çocukların toplu yaşama kuralları, toplu yaşam kültürü ve genel itibari ile toplu yaşamın gereklilikleri açısından sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu çocuklar ile yapılacak olan grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmet ile doğrudan ilişkilidir.

Kadın Sığınmaevinde anneleri ile beraber kalmakta olan çocukların odaksal sorunları şiddete maruz kalmış olmalarıdır. Ancak Yalom'a (1995) göre de grubun esas odağı odaklasal sorun ile özdeş olmayabilmektedir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:355-356). Şiddet mağduru çocukların öfkeyi kontrol edememeleri, iyi arkadaşlık ilişkileri kuramamaları, kendilerini iyi ifade edememeleri ve toplu yaşam kurallarını benimseyememeleri ile ilgili sorunlarına odaklaşmıştır.

Yatılı bir sosyal hizmet kuruluşu olan kadın sığınmaevlerinde kalan çocukların psiko-sosyal bakımdan desteklenebilmesi için bireysel çalışmalara ek olarak grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarına da zorunlu bir ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunlar neticesinde çocuklar için, kadın sığınmaevi meslek elemanları tarafından bu araştırma gerekli bulunmuş ve araştırmanın fayda sağlayacağı düşünülmüştür.

Trecher'e göre de (1955) yapılacak grup çalışmasında üyelerin gelişmesi, ebeveynlerinin kontrolünden kurtulmaları, akranları tarafından kabul görmeleri, karşı cins ile arkadaş olmayı öğrenebilmeleri ve önemli bir organın (grubun) parçası olmaları üyeler açısından yarar sağlayacaktır (akt: Bulut, t.y.).

Ülkemizde sosyal hizmet alanında kanıta dayalı uygulamalar yeteri kadar bulunamamaktadır. Literatürde farklı alanlarda yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamaları bulunmaktadır (Duyan, 2017; Tekindal, 2015; Çelik, 2015). Ancak yatılı bir sosyal hizmet kuruluşu olan kadın sığınmaevinde kalmakta olan çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulaması bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında aile içinde yaşanan şiddete karşı çocukların verdiği tepkilerin ve davranışların incelenmesinde de yeterli araştırmaların olmadığı görülmektedir (Yıldırım, 1998, Malinosky-Rummel 1993, Kaplan ve diğ. 1998; akt; Bayındır, 2010:2). Tüm bunlar neticesinde yapılan araştırma alana bilgi sağlaması açısından önemlidir.

1.12.TANIMLAR

Kadın Sığınmaevi: Yerel bir yönetime bağlı olarak faaliyet gösteren bir sosyal hizmet kuruluşudur.

Çocuk: Araştırma kapsamındaki kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalan, İlk ve ortaokula gitmekte olan 7-11 yaş arası, araştırmanın yapıldığı kuruluştaki kalan çocuktur.

Biçimlendirilmiş: Sola, Girinti: İlk satır: 0 cm

Biçimlendirilmiş: Sola, Girinti: İlk satır: 0 cm

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Biçimlendirilmiş: Girinti: İlk satır: 0 cm

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Ankara'daki bir kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmakta olan ilk ve ortaokul çağındaki 7-11 yaş arası çocukların, grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile öfke,

iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme konularında farkındalık kazanmaları amaçlanmıştır.

Bu nedenle araştırma, deneysel araştırma olarak planlanmıştır. Sosyal bilimlerde, değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri test etmek için deneysel araştırmalar kullanılmaktadır. Deneysel araştırmalar, bağımsız değişkenlere müdahale ederek bağımlı değişken üzerindeki değişimleri inceleme fırsatı vermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 367). Deneysel modeller, araştırmacı tarafından değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini saptayabilmek için gözlemek istenen verilerin üretildiği modellerdir (Büyüköztürk, 2000).

Kuruluşun kıt kaynakları gerçekliğinde, bu programların geliştirilmesi için öncelikle o programa gerçekten ihtiyaç duyulduğu kanıtlanmalıdır (Krysik ve Finn, çev. 2015). Kuruluş meslek elemanlarının gözlem ve görüşmeleri neticesinde kuruluştaki kalmakta olan çocukların temel sorunlarının; öfke kontrolünü, sağlıksız arkadaş ilişkileri, kendini ifade etmede güçlük, kuruluş kuralları ihlali, uyum sorunları, kişilerarası sınır ihlali, iletişim sorunları, psikolojik sorunlar (enürezis- alt ıslatma sorunu, enkopresiz- dışkı kaçırmaya vb.), uyku problemleri, yeme problemleri (yememe ya da çok yeme), şiddet eğilimi ile ilgili sorunlar, saldırganlık, okula gitmek istememe, okuldan kaçma sorunları olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında da kuruluştaki kalmakta olan 7-11 yaş arası ilk ve ortaokul çağındaki çocukların, grup odaklı sosyal hizmet müdahalesi sonucunda öfkeyi kontrol edebilme, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara’da bir kadın sığınmaevinde anneleri ile beraber kalmakta olan ilk ve ortaokul çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan kadın sığınmaevinin kapsadığı yaş sınırı 0-18 yaş arasındaki çocuklardır. Kuruluştaki annesiyle birlikte kalmakta olan çocuk sayısı 11’dir. Ancak araştırma kapsamında gruba çalışmasına katılım kriterleri “ilk veya ortaokulda öğrenim görmek” olduğundan yaş sınırlandırması yapılmıştır. Araştırmanın yapıldığı süreçte grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılabilecek nitelikte olan 6 çocuk bulunmaktadır. Tüm çocuklar araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur, bu nedenle grup odaklı sosyal hizmet uygulaması söz konusu 6 çocuk ile yapılmıştır. Hare’ye (1952) göre sayıca daha az üyesi olan gruplar diğerlerine göre daha doyurucu ve daha fazla görüş birliğine varabilen gruplardır (akt; Yalom, 1995, çev. Tangör ve

Karaçam, 1999:361). Bu nedenle grup üyesi sayısının, hedeflere ulaşabilmede avantaj yaratabileceği düşünülmüştür.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Veri toplama süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada kadın sığınmaevinde kalan ve araştırma uygulamasına katılım kriterlerine sahip olan çocuklara; çocukları tanımak, sorun olarak gördükleri durumları tespit edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan bir soru kâğıdı (EK 1) uygulanmıştır. Bu bilgiler alındıktan sonra kuruluştaki kalmakta olan çocuklar arasından, grup kriterlerine uygun olduğu düşünülen altı çocuk ile grup uygulaması başlatılmıştır.

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında ise araştırmanın amaçlarına uygun olarak çocukların öfke, kendini ifade edebilme, iyi arkadaşlık ilişkileri kurma ve toplu yaşam kurallarına uyma alanlarında ihtiyaç duyulan verileri toplayabilmek için farklı araçlar kullanılmıştır. Bunlardan ilki çocukların öfke duygusunu ve etkilerini tanıyabilmesi için öfke tanımı, öfkeye eşlik eden duygular ve öfke anında verilen tepkilerin neler olabileceği yer aldığı slaytlardır. Slaytların içerikleri literatür taranılarak araştırmacı ve gruba co-lider olarak katılan çocuk psikoloğu tarafından oluşturulmuştur.

İkinci olarak, kendini ve duygularını ifade edebilmeyi sağlayabilmek için boyama kâğıtları (EK 3) kullanılmıştır. Bu kâğıtlarda kız ve oğlan çocuk görselleri yer almaktadır. Araştırmada çocuklara bu görseller verilerek çocuk görsellerini, öfkelenmiş olarak düşünmeleri istenmiştir. Daha sonra katılımcılara renkli kalemler dağıtılarak, görselleri öfkeyi temsil edecek biçimde boyamaları istenmiştir.

Üyelerin duygularının farkına varabilmesi ve ifade edebilmesini kolaylaştırmak için ise üzerlerinde çeşitli duygu ifadelerinin (öfkeli, mutlu, mutsuz, üzgün, kızgın, şaşkın) yer aldığı duygu materyalleri (EK 4) kullanılmıştır.

Bununla birlikte yine çocukların kendini ifade edebilme becerilerini geliştirebilmek için kendini tanıma formu (EK5) kullanılmıştır. Bu formda yer alan sorular çocukların kendilerine yönelik değerlendirmelerini içermektedir.

Veri toplama süreci ise yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının süreci şu şekilde planlanmıştır:

- Grubun amacı ve planı oluşturulmuştur. Kapalı grup olmasına, kuruluşta fiilen kalmakta olan ilk ve ortaokul yaşındaki çocukların grup üyesi olmasına karar verilmiştir.
- Kuruluş meslek elemanları ve diğer personelleri grup odaklı sosyal hizmet uygulaması hakkında bilgilendirilmiştir.
- Kuruluş etüd odası fiziki olarak gruba hazır hale getirilmiştir. Oturma planı, üyelerin birbirini görebileceği şekilde dairesel oturma düzeni olarak düzenlenmiştir. Çocukların dikkatlerini dağıtacak tüm uyaranlar etüd odasından toplanmıştır.
- Grup süreci başlatılmadan, üyeler ile grup odaklı sosyal hizmet uygulaması hakkında bireysel görüşmeler yapılmış, yeterli ve gerekli bilgiler üyelere verilmiştir. Gruba katılımda gönüllülük esas alınmıştır.
- Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması 7 oturum şeklinde düzenlenmiştir. Son oturum kutlama temalı geçmiştir. Oturumlarda dört temel tema ele alınmıştır. Üyelere öfke ve iyi arkadaşlık ilişkileri farkındalığının kazandırılması üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle söz konusu iki konuya ikişer oturum ayrılmıştır.

Grup oturumları kuruluşta görevli olan bir psikoloğun co-liderliğinde gerçekleştirilmiştir. Co-lider her oturuma katılmış, oturum süresince kolaylaştırıcılık rolü üstlenmiş ve gözlem yapmıştır. Oturumların tamamlanmasından sonra araştırmacı ve co-lider sürece ilişkin gözlem ve değerlendirmelerini paylaşmışlardır.

2.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Veriler grup oturumlarının analiz edilmesiyle oluşturulmuştur.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Araştırmadan elde edilen bulgular iki temel bölümde ele alınmıştır. İlk bölüm, Kadın Sığınmaevine kalan ilk ve ortaokul dönemindeki çocukların sosyo-demografik özelliklerini içeren bulgulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise, çocuklarla yapılan grup odaklı sosyal hizmet müdahalesinin öfke kontrolü, arkadaşlık ilişkileri, toplu yaşam kuralları ve kendini ifade edebilme durumları üzerine etkisinin değerlendirilmesine ilişkin bulguları içermektedir.

3.1.Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında çocukları ve onların genel özelliklerini tanımak, öfke kontrolü, arkadaşlık ilişkileri, toplu yaşam kuralları ve kendini ifade edebilme durumlarını nasıl değerlendirdiklerini öğrenmek amacıyla kadın sığınmaevinde kalan ve ilk veya ortaokulda öğrenim görmek kriterini taşıyan 6 çocuğa araştırmacı tarafından hazırlanan bir soru kâğıdı (EK1) uygulanmıştır. ~~Bu bölüm buradan elde edilen bulguları içermektedir.~~

Bu bölümde kadın sığınmaevinde kalan çocukların yaş, eğitim durumu, cinsiyet, kuruluştaki kalma süresi, psikiyatrik ilaç kullanımı gerektiren bir hastalığın olup olmaması ve fiziksel bir engelin bulunup bulunmamasına ilişkin bazı sosyo-demografik veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Yas Durumları

<u>Yaş</u>	<u>Sayı</u>
<u>7</u>	<u>2</u>

<u>8</u>	<u>3</u>
<u>11</u>	<u>1</u>

Araştırmaya katılan çocuklar içerisinde en düşük yaş 7, en yüksek yaş 11'dir.

Tablo 2. Eğitim Durumları

<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Sayı</u>
<u>İlkokul</u>	<u>5</u>
<u>Ortaokul</u>	<u>1</u>

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş Tablo

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın
Değil

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın
Değil

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

En yoğun yaşın 9 yaş olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların tamamı ilk ve ortaokul çağındadır. Bu yaş aralığında olan çocuklar ~~mecburi~~ ilk ve ortaokul çağında olduğu için öğrenim görmeleri zorunludur. Bu nedenle araştırmaya katılan çocukların tamamı eğitime devam etmektedir. Aile içi şiddet ya da barınma nedeniyle kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmaya başlayan çocukların eğitim süreçleri ~~k~~Kuruluş meslek elemanları tarafından devam ettirilmektedir. Çocukların daha önce devam ettikleri okullardan kayıtları alınmakta ve can güvenliği riskinin olmadığına kanaat getirilen okullara kayıtları yapılmaktadır. Ancak bu süreçte çocuklar yeni okullarına gitmekte zorlanmakta ve uyum sorunları nedeniyle gitmeyi reddetmektedirler.

Biçimlendirilmiş: Aralık Önce: 0
nk, Sonra: 10 nk

Tablo 3. Cinsiyet Durumları

<u>Cinsiyet</u>	<u>Sayı</u>
<u>Kız çocuk</u>	<u>4</u>
<u>Oğlan çocuk</u>	<u>2</u>

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Aralık Önce: 0
nk, Sonra: 10 nk

Araştırmaya katılan çocukların 2'si erkek, 4'ü kız çocuktur.

Tablo 4. Kurulusta Kalma Süreleri

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

<u>Kuruluşta kalma süresi</u>	<u>Sayı</u>
<u>6 ay ile 1 yıl arası</u>	<u>1</u>
<u>1.Yıldan fazla</u>	<u>5</u>

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Kuruluşta kalma süresine katılımcılar değerlendirildiğinde 5 çocuğun 1 yıldan fazla zamandır, bir çocuğun 6 ay ile 1 yıl arasında kuruluşta kaldığı görölmektedir. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (2013) gereği kuruluşa kaydı yapılan kadınlar İlk Kabul Birimi'ne kabul edildikleri tarihten itibaren altı aya kadar kuruluştan hizmet alabilmektedirler. Ancak, kadın ve çocuğun güçlenme süreci değerlendirilip, kadının bağımsız yaşama geçişe hazır olmadığı kanaatine varıldığında süresi uzatılabilmektedir. Bu değerlendirme kuruluşta görev yapmakta olan meslek elemanları tarafından yapılmaktadır (Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 2013).

Tablo 5. Psikiyatrik İlaç Kullanma Durumu

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

<u>Psikiyatrik İlaç Kullanma Durumu</u>	<u>Sayı</u>
<u>Kullanmıyor</u>	<u>6</u>

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılan üyelerin –psikiyatrik ilaç kullanmadığı görölmektedir.

Tablo 6. Fiziksel Engel Durumu

<u>Fiziksel Engel Durumu</u>	<u>Sayı</u>
<u>Yok</u>	<u>6</u>

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılım gösteren üyelerin hiç birinin fiziksel bir engeli bulunmamaktadır.

3.2. Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma sürecinde gerçekleştirilmiş olan grup müdahalesi ve bu müdahalenin sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1. Grup Planı

Bu araştırmanın amacı, Ankara'daki bir kadın sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmakta olan ilk ve ortaokul çağındaki 7-11 yaş arası çocukların, grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile öfke, iyi arkadaşlık ilişkileri kurabilme, toplu yaşam kurallarına uyum sağlayabilme ve kendini ifade edebilme konularında farkındalık kazanmalarının sağlanmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda terapi grubu oluşturulmuş olup, kişisel ve duygusal sorunları olan grup üyelerine grup lideri aracılığı ile algı, anlama becerisi kazandırmak, grup üyelerinin derinlemesine tartışma yoluyla sorunlarını keşfetmesi amaçlanmıştır. Grup üyelerinin; duyguları öğrenebilmesi, keşfedebilmesi ve ifade edebilmesi, öfke ve kontrolü ile ilgili beceriler kazanabilmesi, kendini iyi ifade edebilmenin yeni yollarını öğrenmesi, sağlıklı arkadaşlık ilişkilerinin nasıl kurulacağını deneyimlemesi hedeflenmiştir. Kurulmuşta kalmakta olan 6 çocuk grup odaklı sosyal hizmet müdahalesi hakkında bilgilendirilmiş ve bunların sonucunda grup, terapi grubu olarak yürütülmüştür.

Grup planı aşağıda yer aldığı şekilde oluşturulmuştur. Her oturum başında çeşitli ısınma oyunları ile üyelerin iletişim sınırları genişletilmiş ve grup sürecine motive olmaları sağlanmıştır. Söz konusu etkinliklerin oluşturulmasında literatür, kişisel mesleki deneyimler ve diğer meslek elemanlarının bilgi birikimleri etkili olmuştur. Literatürde ısınma oyunlarının gruplarda kullanılmasının, üyelerde farkındalığı geliştirmek, üyelere iç görü kazandırmak ve üyelerin etkileşimi sürdürebilmesi açısından gerekli olduğu yer almaktadır (Corey, Corey, Callahan ve Russell, 1982; Dyer ve Vriend, 1980; Jacobs, Harvill ve Masson, 1988; Akt. Güçray ve ark. 2009). Grup üyelerinin kişisel sorunlarından öte kişiler arası sorunlarına ve grup hedeflerine uygun etkinliklere odaklanılmıştır.

Tablo 7. Oturum Planları

OTURUM	OTURUMUN TEMASI
1. Oturum	Grup kurallarının konulmuş, uygulama üyelerine anlatılmıştır.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: (Varsayılan) Times New Roman, 12 nk

<u>2.-3.Oturum</u>	<u>Üyelerin öfkeye, öfkeye eşlik eden duygulara, öfke anında verilen tepkilere ilişkin algıları öğrenilmiş, öfke anında sakin kalabilmek için neler yapılması gerektiği rol oyunları ile</u> ele alınmıştır.
<u>4.-5.Oturum</u>	<u>Üyelerin ilişki başlatma ve sürdürme, takım arkadaşları ile işbirliği, yardım isteme ve yardım etme, dinleme, bir gruba katılma sorumluluk alma becerileri oyun yardımı ile gözlemlenmiştir. Daha sağlıklı arkadaşlık ilişkileri için nelerin yapılması gerektiği etkinlikler yoluyla</u> işlenmiştir.
<u>6.Oturum</u>	<u>Çocukların, kendi benlik algılarına ilişkin farkındalık kazanmaları sağlanmıştır.</u>
<u>7.Oturum</u>	<u>Kapanış toplantısı</u>

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: (Varsayılan) Times New Roman, 12 nk

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: (Varsayılan) Times New Roman, 12 nk

İlk oturum:

Amaç: Grup kurallarının konulması ve grup sürecinin üyelerle tartışılması amacının anlatılması, kuralların konulması ve grup sürecinin üyelerle tartışılması.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

- Uygulamayı üyelere anlatma.
- Grup kuralları üzerinde anlaşma.

İkinci oturum:

Amaç: Üyelerin öfkeyi kontrol altına alabilme becerilerinin geliştirilmesi.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın
Değil

- Üyelerden öfke tanımlamalarının alınması.
- Slayt (EK2) üzerinden öfke tanımlamalarının anlatılması ve üyelerin tanımlamaları ile karşılaştırma yapılması.

- Üyelerin öfke anında verdikleri tepkilerin (fizyolojik, ruhsal ve duygusal açıdan) öğrenilmesi.
- Etkinlik içi ödev: İnsan vücudunun olduğu kız ve oğlan çocuktan oluşan A4'ler (EK3) ve boya kalemleri üyelere dağıtılması. Öfke anında neler değiştiğini boy kalemleriyle göstermeleri istenmiş ve dileyen üye konuşma balonu çizip içini doldurmuştur.
- Grubun ilk oturumunda neler yapıldığı, neler anlaşıldığı hakkında üyelere geri bildirim alınmıştır.

Üçüncü Oturum:

Amaç: Üyelerin öfkeyi kontrol altına alabilme becerilerinin geliştirilmesi.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın
Değil

- Öfke anında verilen tepkilerin neler olduğuna ilişkin grup üyeleri ile görüşme yapılması.
- Alınan cevaplar doğrultusunda öfke anında verilen tepkilerin neler olabileceğinin ilgili slayt (EK2) ile grup üyelerine anlatılması.
- Grup üyelerinin öfke anında sakin kalabilmek için nelerin yapılacağı hakkında değerlendirmelerinin alınması.
- 7-11 yaş çocuk düzeyinde oluşturulmuş öfke kontrol slaytının (EK2) açılması ve her bir slayt hakkında değerlendirmelerinin alınması.
- Hazırlanan duygu kartlarının tahtaya asılması ve üyelere sıra ile öfke anlarını düşünüp duygu seçimi yapmalarının istenmesi.
- Grup içi örnek olay canlandırılması:

Rol oyunu 1 (kasıtlı bir davranış): 'x kişisi y kişinin saçını çekecek' yönergesinden sonra çocuklardan rol oyunu oynamaları istenmiş, gönüllü üyeler canlandırma yapmış, sayının çok olması nedeniyle sıra ile rol oyunu oynanmıştır.

Rol oyunu 2 (kasıtlı olmayan bir davranış): 'x kişisi y kişisine yanlışlıkla çarpacak' yönergesinden sonra çocuklardan rol oyunu oynamaları istenmiş, gönüllü üyeler canlandırma yapmış, sayının çok olması nedeniyle sıra ile rol oyunu oynanmıştır.

- Rol oyunları hakkında değerlendirmelerinin yapılmış, üyelerin neden o davranışta bulunduğu ilişkin yorumları alınmıştır.
- Oturum sonunda nelerin anlaşılıp anlaşılmadığının öğrenilmesi adına üyelere geribildirim alınmıştır.

Dördüncü Oturum:

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın
Değil

- Janga oyunu oynanmıştır. Üç adet kâğıda A, üç adet kâğıda B yazılmış ve üyeler kura çekerek iki ayrı grup oluşturmuştur. Janga oyunu bu iki grup arasında oynanmış ve üç kere kazanan grup oyunu kazanmış sayılmıştır. Üyeler janga oyunu oynarken, lider tarafından üyelerin aşağıda yer alan becerileri gözlemlenmiştir.
- **1.Amaç:** Üyelerin ilişki başlatma ve sürdürme becerilerinin belirlenmesi amacıyla aşağıda alt başlıkları bulunan becerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönergelere uyma, özür dileme ve ikna etme becerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

- **2.Amaç:** Grup içi bir işi yürütme becerilerinin belirlenebilmesi amacıyla şu becerileri üzerine yoğunlaşmıştır:

Grupta işbölümüne uyma, grupta sorumluluk alma ve alınan sorumluluğu yerine getirme ve başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerileri üzerinde durulmuştur.

Bu oturumda üzerinde durulması planlanan bazı beceriler vardır. Kurulda kalmakta olan çocukların saldırgan davranışlarda bulunduğu ve bu davranışlarının bazı olumsuz duygulara neden olduğu gözlemlenmiştir.

Çocukların duygularına yönelik beceriler kazandırılması gerektiği düşünülmüştür. Oturumda üzerinde durulması planlanan beceriler; izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi-iyi duyguları ifade etme ve korku ile başa çıkmadır.

Çocukların saldırgan davranış ile başa çıkmaya yönelik becerilerinin de belirlenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu nedenle üzerinde çalışılması gereken beceriler; izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma-savunma, alay etme ile başa çıkma (bir önceki oturumda çocukların çoğu alay edilme ile öfkeyi bir arada yorumlamıştır) ve kavgadan uzak durmadır.

Oyun esnasında bu beceriler gözlemlenmiş ve değerlendirilmiştir. Oturumda, hangi üyenin hangi beceri hakkında problemleri olduğu dile getirilmeden, çocukların deşifre

olmasına neden olmadan sorunlu davranışların ortadan kaldırılabilmesi üzerinde çalışılmıştır. Bu noktada çocukların Janga oyunu esnasında yaşadıkları sorunlar ve hissettiği duygular onlara sorulmuş ve kendi değerlendirilmelerini yine kendilerinin yapması sağlanmıştır. Üyelerin kendilerine ilişkin farkındalık kazanması amaçlanmıştır.

Beşinci Oturum:

- **1. Etkinlik: Bir isteği ifade etme.**
- **Amaç: Üyeler arası ilişkileri geliştirme.**

Üyelerden, kendi ayakkabılarını izinsiz bir şekilde birinin aldığını düşünmeleri istenmiştir. Bir süre beklendikten sonra;

-“Bu kişi sizden izin istemeden, size ait bir eşyayı aldı. Bu uygun bir davranış mıdır? Değilse, neden değildir?”

-Peki, o ayakkabıyı alması için nasıl bir yol izlemeliydi?

-Bu durum size ne hissettirdi? Eğer arkadaşımız doğru yolu izleseydi ne hissedecektiniz?” soruları yöneltmiştir.

- **2. Etkinlik: Uygunsuz sözcük kullanımı.**
- **Amaç: Çocukları argo ve küfür sözcükleri kullanmaktan vazgeçirme.**

Üyelere şu yönergeler verilecektir: Bir kâğıda argo olarak bildiğiniz üç kelimeyi yazın. Bu kelimeleri ne zaman kullandığınızı ve bu kelimeleri kullandığınızda karşınızdaki kişiden nasıl karşılıkları aldığınızı da yazın. (Ardından bu kâğıtlar toplanacaktır.) Belirtilen argo kelimeler tahtaya yazılacaktır. Her bir kelimenin kaç kişi tarafından yazıldığı da işaretlenecektir. Tahtaya yazılamayacak kadar uygunsuz kelimelerin varlığı halinde bu durum çocuklara anlatılacak ve yazılmayacaktır. Hangi durumlarda küfrettikleri de tahtaya yazılacaktır. Üyelere, kızdıklarında küfrettikleri, karşılındakinin de küfrettiği, böylece uygun olmayan sözcüklerin yine kendilerine karşı kullanıldığı ve bundan sonra kızgınlık ve öfke hallerinde bu kelimeleri belirtmek yerine hangi sözcükleri kullanabilecekleri sorulacaktır.

- **3. Etkinlik: Özür dileme.**
- **Amaç: Kişiler arası ilişkileri geliştirmek.**

Üyelere aşağıda sayılan durumlardan hangisinde ‘özür dilerim’ demelerinin uygun olacağı sorulmuştur. (Cümleler tahtaya da yazılabilir, rol oyunu şeklinde de oynatılabilir.)

-Söylediğiniz saatte arkadaşınızla buluşamadıysanız.

-Arkadaşınızın istediği kitap sizde yoksa.

-Arkadaşınızın başına üzücü bir olay geldiyse.

-Sınıfa zil çaldıktan sonra girdiyseniz.

- Üyelere başka hangi durumlarda arkadaşlarından özür dilemelerinin uygun olacağı sorulmuştur. Özür dilemekte zorlanıp zorlanmadıkları, özür dilerken ne gibi duygular yaşadıkları, kendilerinden özür dilendiğinde hangi duyguları hissettikleri öğrenilmiştir.
- Çocukların etkinlikleri değerlendirmesi istenmiştir. Oturum ile ilgili geri bildirim alınmıştır.

Altıncı Oturum:

- **Etkinlik: Otobiyografi.**
- **Amaç: Çocukların benlik algularını geliştirmelerine yardımcı olmak.**
- Üyelere A4 kâğıtlar dağıtılmış ve bu kâğıtlarda aşağıda belirtilen bir form yer almıştır:
 - İsmi:
 - Doğum tarihin:
 - Doğum yerin:
 - Seni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:
 - Anneni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:
 - Boş zamanlarında yapmaktan en fazla ve en az hoşlandığın şeyler:
 - En iyi arkadaşın kim, neden?
 - En sevdiğin spor hangisi?
 - Arkadaşların seni sence neden seviyorlar?
 - İlerdeki hedeflerin neler?
 - Şu anda kendinden memnun musun? Değiştirmek istediğin özelliklerin var mı?
 - Çocuklar bu formu doldurduktan sonra, her bir üyenin kendini bu form dâhilinde tanıtmaya istenmiştir.

Yedinci Oturum:

Bu oturum kapanış toplantısının yapıldığı oturumdur. Kapanış toplantısının oyunlar oynama ve kutlama yapma şeklinde sonlanması kararlaştırılmıştır.

3.2.2. Üye Tanımları

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması kapsamında yapılan çalışmanın üyelerine ilişkin tanıtıcı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Etik hassasiyet ve kimlik bilgilerinin gizliliği ilkesinin uygulanabilmesi nedeniyle üyelerin isimlerine yer verilmemiştir. Üyeler; ~~K1, K2~~ Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi, Sarı ve Mor şeklinde kod isimler verilmiştir. ele alınmıştır.

K1Siyah

8 yaşındadır. Babası vefat etmiştir, kuruluştaki annesi ve 5 yaşındaki oğlan kardeşi ile beraber iki yıldır kalmaktadır. Annenin, eşi tarafından maruz kaldığı cinsel şiddete tanıklığı olmuştur. Babası kendisini öldürmeye teşebbüste bulunmuş olup, fiziksel ve psikolojik şiddet mağdurudur. Daha öncesinde de iki yıl kadar il dışı başka bir kuruluş deneyimi bulunmaktadır.

Okula devam etme konusunda sıkıntılar yaşamakta ve düzenli olarak okula gitmemektedir. Bunun yanında akademik başarısı yüksektir.

Şiddet eğilimli olduğu gözlemlenmektedir. Özgüveni yüksek bir üyedir ancak kuruluştaki kalmakta olan akranlarına karşı iletişim becerisi düşüktür. Grup, öfke kontrolü becerisini oluşturup, geliştirilebilmesine katkı sağlayabileceğinden, üyenin gruptan yararlanacağı düşünülmektedir.

Grup katılımı kuvvetli olacağından gruba yararlı olacağı düşünülmektedir. Kendisini iyi ifade etmektedir. Düşüncelerini herhangi bir ortamda paylaşabilme becerisi son derece kuvvetlidir. Kuruluş kurallarına uymakta zorlanmaktadır, bu nedenle sürekli kendisi ile kuruluş personelleri arasında sorun yaşanmaktadır.

BeyazK2

7 yaşındadır, 3 ve 8 yaşında iki kardeşi bulunmaktadır. Grupta 8 yaşında olan erkek kardeşi ile beraber yer almaktadır. Bir yıldır kuruluş bakımındadır. Annesinin fiziksel şiddete maruz kalmasına tanıklık etmiştir.

Öz bakım konusunda sorunları bulunmaktadır. İletişim becerisi ve akademik başarısı düşüktür. Küsme, küfretme davranışları bulunmaktadır. Arkadaşlarına fiziksel şiddette bulunma girişimleri olmuştur. Okula devam konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Herhangi bir ortamda söz alıp görüşlerini bildirme konusunda çekinceler yaşamaktadır. Kendini iyi ifade edebilme becerisi düşüktür. Duygu ve düşüncelerini kolay bir şekilde açamamaktadır. Kendini ifade edebilme becerisinin gelişebilmesi açısından grubun üyeye faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kırmızı3

8 yaşındadır. 3 ve 7 yaşında iki kardeşi bulunmaktadır. Grupta 7 yaşında olan kız kardeşi ile birlikte yer almaktadır. Bir yıldır kuruluştaki kalmakta olup, öncesinde başka bir Kadın Sığınmaevinde kalmaktadırlar.

Meslek elemanlarının yanında iletişime kapalı olup, arkadaşlarının yanında dışadönük olduğu gözlemlenmektedir. Arkadaş ilişkilerindeki dışadönük yapısı ve paylaşımına açık olması nedeniyle gruba faydalı olabileceği ve bu özelliğinin destekleneceği düşünülmektedir. Genel olarak sessiz ve sakin bir yapısı vardır.

Öz bakım ile ilgili herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Duygusal yönü kuvvetlidir, kardeşlerini koruma davranışı görülmektedir. Kuruluş kurallarına uyabilen bir yapısı bulunmaktadır. Okula düzenli devamlılığı vardır. Otoriteye ve sosyal çevresine saygılı ve uyumlu bir yapısının olduğu gözlemlenmektedir.

Grup, olumlu özelliklerin geliştirilebilmesine katkı sağlayabileceğinden, üyenin gruptan yararlanacağı düşünülmektedir. Üyenin bu açıdan gruba da örnek ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

MaviK4

8 yaşındadır. 17 ve 18 yaşlarında iki ablası bulunmaktadır. Annesi aşırı koruyucu ve otoriter bir yapıya sahiptir. Çocuklarına çok fazla yönlendirmede bulunmaktadır, çocuklarının herhangi bir konu hakkında karar verebilmelerine engel olmaktadır.

Akademik başarısı iyidir. Sorumluluklarının bilincindedir. Bu üyenin kız çocuklar ile iletişimi daha kuvvetlidir, oğlan çocuklara karşı mesafe koymaktadır. Herhangi bir gerginliğin olduğu ortamlarda bulunmaktan kaçtığı ve tedirgin olduğu gözlemlenmiştir. Öfkeyi kontrol edebilme becerisi açısından gruba faydalı olacağı düşünülmektedir. Kuruluş kurallarına uymaktadır. Bu konuda kendisiyle herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Bir konu hakkında düşüncelerini belirtirken çekingen olduğu ancak zamanla daha girişken yapıya bürünebildiği gözlemlenmektedir. Üyenin kendini iyi ifade edebilme becerisinin geliştirilmesine, grubun katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Cinsiyetinden ötürü ailesinde herhangi bir şiddete maruz kalmamıştır ancak ablalarının maruz kaldığı şiddete tanıklık etmiştir. Akademik başarısı iyidir. Okula düzenli devamlılığı vardır.

Sarı

7 yaşındadır. Bir yıldır kuruluştaki annesi ile birlikte kalmaktadır. 14 yaşındaki ağabeyi yaşından ötürü kuruluştaki kalamamaktadır, 6284 sayılı yasa gereği, 13 yaşından büyük erkek çocukları kadın sığınmaevine alınamamaktadır. Bu nedenle Sarı'nın ağabeyi kuruluş hizmetinden yararlanmamaktadır. Söz konusu çocuk babaannesinin yanında bakım görmektedir. Annesinin maruz kalığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddete tanıklık etmiştir. Birinci sınıfa gitmektedir ve akademik başarısı düşüktür.

Göz bozukluğu nedeniyle tedavisi başlatılmış olup gözlük kullanmaya başlamıştır. Bu durumdan ötürü kendisini mutsuz hissetmekte ve gözlüğü ve bu durumu kabullenmekte zorlanmaktadır. Gözlük kullanmasının başlamasıyla birlikte okula devamlılığı konusunda da sorunlar yaşamaya başlamıştır. Okula gitmekten kaçınmaktadır. Annesi kendisine bakım vermekte zorlandığı ve ilgisiz olduğu görülmektedir.

Üyenin dikkatini toplamakta zorlandığı dikkat çekmektedir ancak iletişime açıktır. Arkadaş ilişkileri kuvvetlidir. Grubun yaş olarak en küçük iki üyesinden biridir, kendisini ifade ederken "bebeksi" tavırlar sergileme davranışı vardır.

Mor

11 yaşındadır. İki yıldır kuruluştaki kalmaktadır. Annesi, şiddet türlerinin tamamına maruz kalmıştır. Üyenin iki ablası bulunmaktadır ve onlar da şiddet mağdurudur. Babasının alkol problemi bulunmaktadır, ekonomik nedenlerden dolayı ev yaşantılarında şiddete maruz kalma durumları sürekli devam etmiştir.

Akademik başarısı orta düzeydedir. Ev içi şiddet deneyimleri neticesinde üyenin içe kapanık davranışlarda bulunduğu gözlemlenmektedir. İstek ve fikirlerini ifade etmekte zorlanmaktadır. Grup içerisinde kendini ifade edebilme becerisinin düşük olduğu gözlemlenmektedir. Grup, olumlu becerilerin geliştirilebilmesine katkı sağlayacağından, üyenin gruptan yararlanabileceği düşünülmektedir. Üyenin gözlem ve öğrenme becerisinin

var olduğu bilindiğinden, grup içi etkileşim yoluyla mevcut becerilerini pekiştireceği öngörülmektedir.

3.2.3. Grup Süreci ve Değerlendirilmesi

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması her Cuma 16.00-17.00 saatleri arasında, yedi oturum sürecinde gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde grup oturumları özetlenerek verilmiştir.

Birinci Oturum

Amaç: Grup amacının anlatılması, kurallarının konulması ve grup sürecinin üyelerle tartişılması.

Süreç: Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması, oturma düzeninin, her üyenin ve uygulayıcının birbirini görebileceği şekilde oturabilmesi için sandalyelerin düzenlenmesi ile başlatılmıştır. Birbiri ile yakın ilişki içerisinde olan üyelerin, yan yana oturmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir (**SiyahK1** ve Sarı). Yalom'un (1995) da söz ettiği gibi grup çalışmalarında dikkörtgen şeklinde bir masa ve üç kişilik koltuklar gibi oturma yerleri tercih edilmemelidir. Tüm yelerin birbirini görebileceği şekilde, sözel olmayan ve bedensel tepkilerin gözlemlenebileceği şekilde oturma düzeni tercih edilmelidir (ev, Tangör ve Karaçam, 1999:345).

Grup yelerinin tamamı aynı kuruluşta kalmakta olup birbirini daha önceden tanımakta olan çocuklardır ve uygulayıcı da üyeler tarafından tanınmaktadır. Bu nedenle tanışma etkinliği yapılmamıştır. Yalom'a (1995) göre bir grubun kıvama gelebilmesindeki en önemli etken üyelerin kendi aralarında kaynamış olması gerektiğidir. Bu kritik değişkenin yapılan araştırmada var olduğu, üyelerin birbirini uzun zamandır tanıyor olduğu düşünülmektedir (ev, Tangör ve Karaçam, 1999:329).

Grup süreci başladığında üyelerin gruba uyum sağlayabilmeleri adına üyeler gruba oryante edilmiştir. Üyelerin gruba motive olması sağlanmıştır. Grubun hangi amaçla kurulduğu bilgisi üyelere verilmiş olup üyelerin daha önce grup çalışması deneyiminin az olması nedeniyle grup sürecine hazırlanabilmeleri sağlanmış, grup çalışmasının ne olduğu, oturumların ne anlama geldiği, grupta neler yapılacağı ve hangi sosyal becerilerin kazandırılmasının amaçlandığı bilgileri verilmiştir. Yalom'un (2012) ifade ettiği gibi ilk oturumlarda genel

olarak oturum konusu ile ilgili bilgi verilmekte ve bu nedenle içerik açısından ilk oturumlar kısıtlı olabilmektedir (akt; Güner, 2016).

Grup amacı çocuklara açıklanırken, anlayabilecekleri düzeyde, belirgin ve açıklayıcı bir yol seçilmiştir. Üyelerden gelen sorular yanıtlanmış olup, üyelerin beklentilerine de dikkat edilmiştir. Devamında grup kurallarının konulabilmesi adına ilk söz kendilerine verilmiştir. Üyelere, grup bütünlüğünü bozacak davranışlarda bulunulmaması gerektiği bilgisi verilmiş, tüm bunlar sonucunda grup kuralları şu şekilde belirlenmiştir:

Grup içerisinde arkadaşlarımızla alay etmeyeceğiz (Tüm çocuklar).

İzinsiz konuşup, arkadaşımızın sözünü kesmeyeceğiz (Tüm çocuklar).

Grupta küfürlü sözcüklere yer vermeyeceğiz (**BeyazK2**, **SiyahK4**).

Grup saatleri içinde grup odamızı terk etmeyeceğiz (Uygulayıcı).

Grupta yiyecek-içecek tüketmeyeceğiz. (Grubun yemek saatinden sonra başlamasına dikkat edilmiştir.)

Tüm bu kurallar bir kâğıda yazılmış olup, sembolik olarak o kâğıdın üyeler tarafından imzalanması istenmiştir. İmzanın sorumluluğu ve anlamı hakkında üyelere gerekli düzeyde bilgi verilmiştir. Bunun çocuklarda sorumluluk bilinci yaratıp, kuralların işleyebilmesi adına uygun bir durum olduğu kanaatine varılmıştır. Kural ihlali halinde neler yapılacağı çocuklara sorulmuş, onlardan ‘tek ayak üzerinde durmak’ gibi okullarında öğretilen anlamsız, işlevsiz ve hatalı davranışı uygun davranışa çevirebilecek nitelikte olmayan bir ceza metodu alınmıştır. Dolayısıyla bu cezanın bahsedilen nedenlerden dolayı uygun olamayabileceği anlatılmış ve kendi değerlendirmeleri alınmıştır. Üyelerden de benzer itirazlar alınmış ve bu yaptırım hakkında farkındalık kazandırılmıştır. Tüm bunlar neticesinde, kurallara uymayan grup üyesinin, grup lideri tarafından iki kez uyarılabileceği ve devamında, üçüncü ihlalde grup çalışmasına dâhil edilemeyeceği kararına varılmıştır. Üyelere istedikleri zaman kurallarımız dâhilinde gruba katkıda bulunabilecekleri ifade edilmiştir.

İkinci Oturum

Amaç: Üyelerin öfkeyi kontrol altına alabilme becerilerinin geliştirilmesi.

Süreç: Bu oturum çocuklarda öfkeyi kontrol edebilme becerisinin oluşturulması amacıyla planlanmıştır. Literatürde öfke tanımının ne olduğundan öte üyelerin öfke algı düzeyinin

anlaşılabilmesi amacıyla öfke durumunun ne ifade ettiğine ilişkin sorular kendilerine sorulmuştur. Üyelerin getirdiği cevaplar ise şöyledir: ‘Öfke; sinirlenmek (KırmızıK3), hırçınlaşmak, kavga etmek, bağırarak (SiyahK4), kendini tutamamak, sonradan pişman olmak (Mor, K4Mavi), ortalığı dağıtmak, ortamı terk etmek, itmek, küfretmek, elbisesini yırtmak (Sarı, K4Mavi), ısırarak, eşyalara zarar vermek, vurmak ve savaş etmektir (BeyazK2).’ Öfke tanımlamalarında bir duygudan öte davranışın anlaşıldığı dikkat çekmiştir. Bu nedenle öfkenin bir duygu olduğunun öğretilmesi amacıyla öfke tanımlarının yer aldığı bir slayt açılmıştır.

Bu toplantıda 7 yaşındaki BeyazK2’~~inin~~ görece sessiz olduğu ve kendini grup sürecine dâhil etmede zorlandığı gözlemlenmiştir. Bu bir sorun olarak algılanmış olup, uygulayıcı tarafından hazırlanan öfke slaytının bazı kutucuklarının BeyazK2 tarafından okunması kendisinden rica edilmiştir. Süreç içinde BeyazK2’~~inin~~ aktif ve istekli yapıya büründüğü gözlemlenmiştir.

Üyelerin kurallara uymak adına zorluk yaşadığı gözlemlenmiş ve özellikle toplantının başlarında kurallar sıklıkla hatırlatılmıştır. Liderle üyeler arasında, öğretmen-öğrenci ilişkisinin olması riskli ve istenmeyen bir durum yaratacağından, örneğin bir üye diğer bir üyenin sözüne müdahale ettiğinde, ihlal ettiği kural başka bir üyeye sorulmuş, o üyenin hatırlatmada bulunması sağlanmıştır. Bu roller çok sık değiştiğinden (yani bir üye hem kural ihlalinde bulunan hem sözü kesilen hem de hatırlatıcı kişi rolüne girdiğinden) çocuklar içinde bir rekabet ortamı doğmamıştır. Bir üyeye kuralı hatırlattırmak herhangi bir risk oluşturmamıştır. Nitekim ilerleyen süreçte üyelerin kurallara sıklıkla uyduğu görülmüştür.

Öfke tanımlaması yapıldıktan sonra, öğretici ve öğrenen ilişkisinin oluşması istenmediğinden üyelerden geri bildirimde bulunmaları istenmemiştir. Üyelerin arzu ettiklerinde katkı verip, sorular sorabileceği, aralıklarla hatırlatılmıştır. Devamında öfke anında kişilerin verdikleri tepkilerin neler olabileceği hakkında konuşulmuştur. Yine önce, üyelerden katkıda bulunmaları istenmiştir. Literatür bilgisinin daha sonra verilmesinin nedeni, üyelerde var olan bilginin öğrenilmek istenmesi ve üyelerin yaşadıkları duygu ve davranışların aslında ‘normal-sağlıklı’ olduğunun bilincine varmalarının istenmesidir. Üyeler öfkelendiklerinde sıklıkla ağladıklarını ifade etmişlerdir (Sarı, BeyazK2, Mor). Hangi zamanlarda öfkelendikleri sorulduğunda; ‘Birisini bağırduğunda (MaviK4), birisini dalga geçtiğinde (BeyazK2), başka birisini sinirlendiğinde (MaviK4), birisini bana vurduğunda (SiyahK4), birisini benim taklidimi yaptığında (Sarı).’ cevapları alınmıştır. Gönüllü olan üyenin bir deneyimini anlatabileceği bilgisi çocuklara verilmiş olup, bu yönde benzer öyküler alınmıştır. Sıklıkla kuruluş içinde

diğer çocuklarla olan tartışmaları anlatılmıştır (SiyahK4, Mor, Sarı). Paylaşımların ardından iki nokta dikkat çekmiştir. İlki; üyelerin ailelerinden getirdiği şiddet öykülerini paylaşmaktan çekindiği, bu tip bir paylaşım girmeleri beklenirken bundan kaçındıklarıdır. İkincisi; kuruluş içi diğer çocuklarla olan tartışmalarını paylaşan KırmızıK3'nin, öncesinde 8 yaşındaki MaviK4'ye 'suçlu' olarak nitelendirirken, süreç içerisinde (yaklaşık 1-2 dakika içerisinde) MaviK4'yi 'haklı' görmeye başladığıdır. Değişen kararın nedeni KırmızıK3'ye sorulmamış, grup içi etkileşimin, işbirliği ve beraberlik duygusunun buna neden olabileceği düşünülmüştür. Bu yönde gözlemlerin yapılmasına devam edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. MaviK4'nin, KırmızıK3'yi suçlu olarak değerlendirdiğinde yargılayıcı ve suçlayıcı bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. Küçük ve bağılılığı kuvvetli olan grup üyeleri Yalom'a (1995) göre düşmanlığı dışa vurmada ve bunu tekrar kaldırmada son derece yeteneklidir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999). MaviK4'nin söz konusu davranışları da bu açıdan değerlendirilmiştir.

Kurum içerisinde sürekli birlikte vakit geçirmekte olan çocukların, sevmedikleri diğer çocuklar ile aynı etkinlikte yer almayı reddedebileceği düşünülmüştür ancak böyle bir durum ile karşı karşıya kalınmamıştır.

Devam eden süreçte her bir üyeye EK3'de yer alan resimler ve boya kalemleri dağıtılmıştır. Dağıtılan kâğıtlarda üzerlerine çamaşırları olan, kolları iki yana açık olan, gülümseyen kız ve oğlan çocukları yer almaktadır. Üyelerden seçtikleri kız ya da erkek çocuğunun ya da her ikisinin öfkeli olduğunu hayal etmeleri istenmiştir. Bu süreçte Sarı'nın dikkatini toplamakta zorlandığı ve grubu olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Kendisine kısa bir süre izin verilmiş, sessiz kalmış ve üyenin gruba katılım sağladığı gözlemlenmiştir. Üyelerden bir süre hayal kurmaları beklenmiş, boya kalemleriyle bunu kâğıt üzerinde göstermeleri istenmiştir.

SiyahK4'in boyadığı resim EK64, BeyazK2'nin boyadığı resim EK7, Kırmızı'nın boyadığı resim EK86, MaviK4'nin boyadığı resim EK97, Sarı'nın boyadığı resim EK108, Mor'un boyadığı resim EK119 olarak ele alınmıştır.

Üyelerin dördü (SiyahK4, BeyazK2, KırmızıK3, Sarı) hem kız çocuğunu hem erkek çocuğunu boyarken, iki üyenin (Mavi K4 ve BeyazK2) yalnızca kız çocuğunu boyadığı gözlemlenmiştir. Üyelerin tamamının kırmızı renk kullandığı görülmüştür.

Literatürde, kırmızı rengi fazla kullanan çocukların saldırgan ve iddialı davranışlar sergilediği yer almaktadır. Malchioldi' ye (1998) göre kırmızı renk kanla ilişkilendirilmektedir (akt,

Savaş, 2014:49). Araştırmaya katılan çocukların tamamının istismar mağduru olduğu ve ev içi yaşamlarında babalarının şiddeti sonucunda annelerinin fiziksel şiddete uğradığı bilinmektedir. Üyelerin boyama yönergesi olan “öfkelenmiş bir kişi” ile “kanı” ilişkilendirmiş olduğu görülmüştür.

-Bir üye hariç tüm üyelerin (SiyahK1, BeyazK2, KırmızıK3, MaviK4 ve Mor'un) gülen ağız düzelterek üzülen ağız yaptığı dikkat çekmiştir.

Üyelere, konuşma balonu içinde cümle yazabilecekleri bilgisi verilmiş olup, Sarı'nın belirttiği ifadeler dikkat çekmiştir. Sarı'nın okuma-yazması yoktur, bu nedenle yazılmasını istediği ifadeleri uygulayıcıya aktarması, uygulayıcı tarafından kendisine yardımcı olunacağı bilgisi verilmiştir. Sarı, kız çocuğa: ‘Git başımdan, senden ayrılacağım, boşanma davası açacağım.’ ifadelerinde bulunmuştur. Erkek çocuğa: ‘Yemeği neden böyle pişiriyorsun, seni boşayacağım, artık seni sevmiyorum ve başımdan gideceksin, senden ayrılacağım ve gideceğim buralardan.’ ifadelerinde bulunmuştur. Sarı, erkek çocuğunun ellerini havaya kaldırmasını, kız çocuğunun ise dudağını bükmesini istemiştir.

Mor'un yalnızca kız çocuğu boyamayı tercih ettiği görülmüştür. Üye, kız çocuğun yüz ve ayaklarını kırmızı renk ile boyamış olup, konuşma balonuna “Artık kırmızı suratlı ve ayaklı olmak istemiyorum.” ifadelerini yazmıştır. Yine aynı üyenin, kız çocuğunun göbek, diz kapağı ve ellerini de kırmızı renk ile boyadığı görülmüştür. Mor'un da kırmızı rengini sıklıkla kullandığı görülmüştür. Furth' a (2002) göre kırmızı saldırganlığın ve öfkenin rengidir. Enerji, nefret, bir problemin göstergesi, tehlike, fiziksel hastalık, aşk, vb. gibi konularda da kullanılabilir. Büyük bir önem taşıyan bir konunun, problemin göstergesi olduğu, duyguların ifadesi veya bir tehlikenin sinyali olarak da yorumlanmıştır. Yine aynı rengin şiddetli bir hastalığı da yansıtabildiği düşünülmektedir (Savaş, 2014, 51).

SiyahK1'in her iki çocuğu da boyamayı tercih ettiği ancak yalnızca kız çocuğu kırmızı renk ile boyadığı ve oğlan çocuğunun surat ifadesini mutsuzlaştırdığı görülmüştür.

KırmızıK3'ünün boyamalara ek olarak çocukların vücutlarında çeşitli değişiklikler yaptığı görülmüştür. Oğlan çocuğunun ellerinin ve ayaklarının yanına; kız çocuğunun ise yalnızca ellerinin yanına yukarıya doğru iki ok koyduğu dikkat çekmektedir. Oğlan çocuğuna “Kardeşimi hiç sevmiyorum, seni döveceğim.”, kız çocuğuna ise “Her şeye kızıyorum.” ifadelerini yazmıştır. Kız çocuğunun yüzünü mor renkte boyadığı görülmüştür.

MaviK4, yalnızca kız çocuğunu boyamıştır. Çocuğun tüm bedenini ve yüzünün bazı kısımlarını kırmızıya boyadığı ve ellerine yukarıya doğru oklar çizdiği dikkat çekmiştir.

BeyazK2 her iki çocuğu da boyamıştır. Oğlan çocuğunun suratını kırmızıya, bedenini ten rengine boyamıştır. Konuşma balonu içerisine “Git buradan.” cümlesini yazmıştır. Kız çocuğunun da yalnızca yüzünü kırmızıya boyamış olup yalnızca diz kapaklarına kırmızı boya kullanmıştır. Konuşma balonu içerisine de “Yemeği çok kötü pişiriyorsun.” cümlesini yazmıştır.

Etkinlik dâhilinde boyanan resimler değerlendirilmek amacıyla çocuklardan toplanmıştır.

~~Grup~~bu süresinin sınırı belli olmuş olmasına rağmen (16.00-17.00) ~~belirli olmuş olmasına rağmen~~, etkinliğin planlanan süreden uzun sürmesi nedeniyle grup oturumu uzamış ve grup uygulaması 17.45'te sonlandırılmıştır. Grup oturum sayısı, süresi gibi bilgiler daha öncesinde üyelere anlatılmıştır. Ancak grup oturumunun uzaması nedeniyle üyelere bazı durumlarda grup oturumlarının uzayabileceği hakkında bilgi verilmiştir. Grup sonunda co-liderle yapılan değerlendirmede çocukların yaşları itibarıyla dikkatlerini toplama süreleri göz önüne alınarak ilerleyen oturumlarda da bununla karşılaşılması için gerekli planlamaların yapılmasına karar verilmiştir.

Oturum sonunda üyelere kısaca oturuma ilişkin geri bildirim yapmaları istenmiştir. Üyelerin bu oturumda özellikle kavramaları beklenen bilgi; öfkenin bir duygu olduğu ve tüm insanlar tarafından hissedilebilen olduğudur. Bu noktada öfkeyi uygun ifade edip, kontrol edebilme becerisine sahip olmanın önemine değinilmiştir. Oturum sonunda alınan geri bildirimlerde amaca ulaşıldığı görülmüştür. Üyelerden MaviK4, Mor ve SiyahK1 gönüllü olarak geribildirimde bulunmuştur. Sarı'nın oturum sonuna doğru içe kapanık tavırlar sergilediği gözlemlenmiştir. Geribildirimde bulunmak isteyip istemediği sorulduğunda tepkisiz kalan Sarı, kendinden önce söylenen ifadeleri tekrarlamayı tercih etmiştir.

Bu oturumda ve bir sonraki oturumda ortak amaç öfkeyi kontrol edebilme becerisinin üyelere kazandırılmasıdır. Bir sonraki oturumda daha çok öfkeye ilişkin davranışlar, öfke anında hissedilen duygular üzerinde durulacaktır. İnsanlar ve olaylarla ilgili duyguları her zaman sözcüklerle ifade etmek gerektiğine vurgu yapılacaktır. Örnek olaylar yardımıyla öfke oluşturabilecek durumlar canlandırılacak ve üyelere rol oyunu oynaması istenecektir.

Üçüncü Oturum

Amaç: Üyelerin öfkeyi kontrol altına alabilme becerilerinin geliştirilmesi.

Süreç: Grup oturumuna başlamadan önce, kuruluşta gerçekleştirilen parti etkinliği sebebiyle grup sürecine katılımı ilgili bazı sorunlar yaşanmıştır. Oturumun, planlanan tarihten daha geç bir günde yapılması üyeleri olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle üyelere, önceki oturum ile ilgili bilgi verme ihtiyacı hissedilmiştir. Önceki oturumda nelerin çalışıldığına ilişkin soruların sorulduğu üyelerin hatırlamakta güçlük çektiği gözlemlenmiştir. Yalom (1995) bu konu hakkında, grup oturumlarının haftada birden fazla yapılmasının grup süreci açısından verimli olabileceğini düşünmüştür. Haftada bir kez toplanan grupların, toplantı arasındaki uzunluktan dolayı yakınabildiklerini ifade etmiştir. Çoğu kez üyelerin yaşamlarında ihmal edilemeyecek şeyler olabileceği, bu nedenle grubun kriz çözümüne yönelebileceğini düşünmektedir. Bunun sonunda üyelerin grup etkileşiminden kopabileceklerini belirtmiştir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:347). Yalom'un (1995) ifade ettiği gibi, her hafta bir kez toplanan grubun, etkileşim odağının sağlanabilmesi açısından güçlükler yaşanmıştır.

Her oturumda olduğu gibi, bu oturumda da bir önceki oturumun özeti geçilmiştir. Bu kez özeti daha uzun tutulmasına karar verilmiştir. Üyelerin öfke tanımını dahi hatırlamakta zorlandığı, grup liderini duygu olarak olumsuz etkilemiştir. Ancak, üyelerin yaşından ve içinde buldukları travma durumlarından ötürü, bunun yaşanabileceği bilinmektedir. Bu oturumun büyük kısmı önceki oturumun tekrarlanması ile geçmiştir. Zaman kısıtı nedeniyle, bu oturumda planlanan etkinliklerin tamamı gerçekleştirilememiştir. Üyelerin grup sürecine katılımı ile ilgili yaşanan bu sorunun tekrarlanmaması için nelerin yapılması gerektiği değerlendirilmiştir.

Üyelerden, öfke anında verilen tepkilerin, hissedilen duyguların neler olduğuna ilişkin bilgi alınmak istenmiştir. Duyguların ifade edilmesi ile ilgili, [SiyahK1](#) ve [MaviK4](#) haricindeki tüm üyelerin ifade etmekte zorlandığı gözlemlenmiştir. Bu durumun olabileceği öngörüldüğünden, oturum öncesi duygu kartları hazırlanmıştır. Yeşil kartonlar kurbağa ifadesi oluşturacak şekilde kesilmiştir. Üzerlerine üzgün, mutsuz, öfkeli, kızgın, mutlu, şaşkın ifadelerini yansıtacak şekilde ifadeler çizilmiştir. Bu kartlar grup çalışmasının yapıldığı odanın tahtasına asılmıştır. Duygularını tanıma^{da} ve ifade etmekte zorluk çektiği gözlemlenen üyelere hazırlanan duygu kartları gösterilmiştir. Tahtaya asılan duygu kartları, üyelerin hangi duyguyu hissettiğini seçmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır.

Öfke anında verdikleri tepkilerin ne olduğu sorulduğunda ise üyeler; bağırarak ([KırmızıK3](#), [SiyahK1](#), Sarı), dövmek (tüm üyeler), ortamı terk etmek ([MaviK4](#)), küsmek ([MaviK4](#),

BeyazK2, Mor) bir daha o kişi ile konuşmamaya karar vermek (Sarı) gibi cevaplarda bulunmuştur.

Önceki oturuma atıfta bulunarak, öfkenin her insanda hissedilebilen bir duygu olduğu, önemli olanın öfkenin ne şekilde ifade edileceği bilgisi tekrarlanmıştır. Kurulda çalışmakta olan meslek elemanları ve gözemen-güvenlik personelinin alınan bilgi; grup üyelerinin öfke anında saldırgan tutum sergilediğidir. Bu nedenle üyelerden alınacak cevapların, personel gözlemine benzer olacağı öngörülmüştür.

Üyeler yukarıda ifade edilen tepkilerin kendi öfke tepkileri değil, anne, babalarının tepkileri olduğunu ifade etmiştir. Üyelerin kendileri ile ilgili paylaşımında bulunmaktan kaçındığı anlaşılmıştır. Üyelerden istenilen cevaplar alınmadığından, deneyimledikleri bir öfke anlarını düşünmeleri ve bunun sonucunda hangi davranışlarda bulduklarını hatırlamaları istenmiştir. Verilen yönerge sonrası, üyeler kendi deneyimlerini ifade etmeye başlamıştır.

Üyeler, öfkelenirken annelerine ya da kardeşlerine vurduklarını ifade etmiştir (SiyahK1, BeyazK2). Kendilerinin ne hissettiği, anne/kardeşlerinin/ablalarının ne hissedebileceği üyelerle sorulmuştur. Uzun bir sessizlik anından sonra, gönüllü olarak cevap vermek isteyen bir üyenin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle uygulayıcı tarafından, paylaşımında bulunmak isteyen üyenin olup olmadığı sorulmuştur. Üyelerin hiçbirinden bir tepki gelmemiş ve bir süre daha beklenmiştir. Sessizliğin ardından bir üye (SiyahK1) el kaldırarak konuşmak istediğini ifade etmiştir. ‘Annem üzümüştür.’ cevabı alınmıştır. Bir üye (KırmızıK3) kardeşinin ağladığını ifade ederken bazı üyeler (Mor, BeyazK2) kardeşlerinin de kendilerine vurmaya başladığını bildirmiştir. Annesinin üzülmemesinin, kendisini nasıl hissettirdiği sorulan grup üyesi (SiyahK1), ‘Annem üzülünce ben de üzülürüm.’ ifadesinde bulunmuştur. Bunun devamında üyelerden gözlerini kapatıp, kar yağdığını, küçük bir kartopu yaptıklarını ve kartopunu yere koyarak yuvarlamaya başladıklarını düşünmeleri istenmiştir. Bir süre gülen ifadelerle hayal kuran üyelerden gözlerini açmaları söylenmiştir.

Sarı’nın imajinasyon çalışmalarına uyum sağlamada zorluk yaşadığı gözlemlenmiştir. Grup çalışmasının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için bu gibi durumlarda Sarı’ya kısa bir süre izin verilmesi gerektiği gözlemlenmiştir.

Üyeler, kartoplarının boyları kadar olduğunu (Sarı), kuruluş binası kadar olduğunu (BeyazK2) ifade etmiştir. Öfkelenirken, annelerine vurdukları, annelerinin bu duruma üzüldüğü, anneleri üzüldüğü için kendilerinin de üzüldüğü ve bunun aynı hayallerindeki kartopu gibi

büyüyük devam edebileceği üyelerle iletmiştir. Dolayısıyla herhangi bir duruma öfkelenmelerinde bu kartopunu düşünmelerine karşılıklı olarak karar verilmiştir.

Bir grup üyesi (BeyazK2), ‘Ama beni çok kızdırıyorlar, ben de onlara vuruyorum’ ifadesinde bulunmuştur. Bu nedenle, bu esnada nelerin yapılabileceği çalışılmıştır. Nefes egzersizi de bu çalışmalardan biridir. Saç elin göğse, sol elin karnın üzerine yerleştirileceği bilgisi üyelere verilmiştir. Burundan nefes alıp dört saniye beklenmiş, alınan nefes ağızdan dört saniyede yavaşça verilmiştir. Nefes alınırken karnın şişirilmış (sol el hareket etmiş) nefes tutulduğu sürece şiş kalmış ve verirken de içeriye doğru hareket etmiştir.

Nefes egzersizinin ardından grup içi rol oyununun oynanması planlanmıştır. Bu nedenle ilk rol oyunu üyelere anlatılmıştır. Verilen bilgi ‘x kişisi y kişisinin saçını çekiyor.’ olmuştur. Üyelerden bu durumu canlandırıp, devam eden süreci kendi tercihleri doğrultusunda oynamaları istenmiştir.

Sarı ve MaviK4 gönüllü olmuştur. MaviK4, Sarı’nın saçını çeken kişi olmak istediğini belirtmiştir. MaviK4’nin bu ifadesinin ardından Sarı mimikleri gözlemlenerek sinirlendiği anlaşılmıştır. Kendisine bu şekilde devam etmek isteyip istemediği sorulmuş olup, rol oyununda yer almak istediğini ifade etmiştir. Sarı’nın verdiği bu tepki uygulayıcı ve diğer üyeleri de şaşırtmıştır. Çünkü Sarı yaş olarak diğer üyelere küçük olması nedeniyle grup sürecine uyum sağlamada ve etkinliklere katılmada zorlanmaktadır. Üyenin süreç değerlendirildiğinde söz konusu üyenin rol oyununda diğer üye ile çatışma yaşayabileceği düşünülürken, herhangi bir sorun ile karşılaşılmamıştır. Grubun Sarı’ya istenilmeyen bir durumda sorun çıkarmama becerisinin geliştirilmesine katkı sağladığı ve bu nedenle üyenin gruptan yararlandığı gözlemlenmiştir.

İlk rol oyununa katılmak isteyen başka bir üye olmadığı için ikinci oyuna geçilmiştir. İkinci oyunda ‘x kişisi y kişisine yanlışlıkla çarpacak’ yönergesi verilmiştir. Üç üye katılmak istemiş, BeyazK2 diğer iki arkadaşının önce oynamasını bekleyebileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla oyun Mor ve SiyahK1 arasında oynanmıştır. Mor, SiyahK1’ae grup odasında yürürken yanlışlıkla çarpmıştır. SiyahK1’in dengesini sarsacak düzeyde çarpan Mor’un ilk tepkisi olarak SiyahK1’daen özür dilemek olmuştur. SiyahK1 ise, ‘Önemli değil’ cevabını vermiştir. SiyahK1’in dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu vardır, ilaç tedavisi görmektedir. SiyahK1, kuruluş kurallarına uyum sağlamak konusunda sorunlar yaşamakta ve şiddetsizlik ilkesi ihlalleri nedeniyle kuruluşta kalmakta olan kadın ve çocuklardan kendisine

yönelik şikâyetler alınmaktadır. Ancak grup çalışmasında **SiyahK1**'in olumlu anlamda değişen tutum ve davranışları dikkat çekmektedir.

Henüz üçüncü oturum olmasına karşın üyelerin birbiri ile paylaşım ve iletişim içinde olduğu, birbirine saygı duyduğu, öncelik tanıdığı gözlemlenmiştir.

SiyahK1'in liderlik özellikleri gösterdiği, ara ara diğer üyelerin sözünü kesme ve izin almadan konuşma gibi kural ihlallerinde bulunduğu gözlemlenmiş olup kendisi bu konu hakkında uyarılmıştır.

BeyazK2'inin sürekli gülme davranışı grup sürecini olumsuz etkilemiştir. Grupta çalışılan konulardan kopma yaşadığı, düzenli bir şekilde ileri geri sallanma hareketlerinde bulunduğu gözlemlenmiştir. Grup düzenini bozacak davranışlarda bulunması nedeniyle sıklıkla kendisi uyarılmıştır.

Oturum sonunda üyeler ile birlikte çalışma hakkında kısa bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bir sonraki hafta aynı gün ve saatte buluşmak üzere oturuma son verilmiştir.

Dördüncü Oturum

Amaç: Üyelerin arkadaşlık ilişkileri kurma ve sürdürme becerilerinin geliştirilmesi.

Süreç: Bu oturumda üyelerin ilişki başlatma ve sürdürme becerilerinin belirlenmesi amacıyla dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönergelere uyma, özür dileme ve ikna etme becerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Grup içi bir işi yürütme becerilerinin belirlenebilmesi amacıyla grupta işbölümüne uyma, sorumluluk alma ve alınan sorumluluğu yerine getirme ve başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerileri üzerinde durulmuştur.

Kuruluştaki kalmakta olan çocukların saldırgan davranışlarına ve bunun sonucunda oluşan duygularına yönelik bazı sorunlar olduğu gözlemlenmiştir.

Oturumda üzerinde durulan beceriler; izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi-iyi duyguları ifade etme ve korku ile başa çıkmadır.

Çocukların saldırgan davranış ile başa çıkmaya yönelik becerileri de belirlenmiştir. Bunun sonucunda üzerinde çalışılan beceriler; izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma-savunma, alay etme ile başa çıkma ve kavgadan uzak durmadır.

Oyun esnasında bu beceriler gözlemlenmiş ve değerlendirilmiştir. Oturumda, üyelerin problemleri davranışları dile getirilmeden; çocukların deşifre edilmesine olanak verilmeden sorunlu davranışların ortadan kaldırılabilmesi üzerinde çalışılmıştır. Bu noktada üyelerin janga oyunu oynanırken yaşadıkları sorunlar ve hissettikleri duygular sorulmuş ve kendi değerlendirmelerini yine kendilerinin yapması sağlanmıştır. Üyelerin kendilerine ilişkin farkındalık kazanması amaçlanmıştır.

Oturuma, bir önceki oturumda deneyimlenen nefes egzersizi ile başlanmıştır. 15 dakikalık bir süre kadar, nefes egzersizi yapılmış ve ardından üyelere bu oturumda, janga oyununun oynanacağı bilgisi verilmiştir. Uygulayıcının dikkatini çeken durum, oyun oynayacak olduğunu öğrenen üyelerin heyecanı ve mutluluğu olmuştur.

Takımlar sadece çocuklardan oluşmuştur. Kura sistemi ile gruplar oluşturulmuş ve oyuna başlanmıştır. Takımlardan biri **MaviK4**, Sarı, **BeyazK2** ve diğer takım **KırmızıK3**, Mor, **SiyahK1** şeklinde oluşturulmuştur.

Uzun bir süre gözlemlenen üyeler arasında, çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Sarı, hiç bir üye tarafından istenmemiştir. Bu durumdan kendisinin olumsuz etkilenmemesi nedeniyle kura sistemi ile takımların oluşturulduğu, takımlarda herhangi bir değişiklik yaşanmayacağı bilgisi üyelere verilmiştir. Tartışmaların temelinde rekabet ortamının getirdiği kazanma isteğinin olduğu düşünülmüştür.

Üyeler, özellikle karara varamadıkları anlarda uygulayıcıya danışmıştır. Tarafsız bir şekilde oyunun kuralları gereği üyelere geri bildirimde bulunulmuştur.

MaviK4'niñ orta yolcu ve ılıman tavrı kendi takımının görece daha sakin olmasını sağlamıştır. Sarı'nın gergin davranışları **MaviK4'niñ** son derece profesyonel bir şekilde müdahalelerde bulunmasından dolayı devam etmemiştir. Birbirleri arasında sağlıklı bir ilişkinin sürdürülmekte olduğu gözlemlenmiştir. **MaviK4**, ikna edebilme becerisini aktif bir şekilde kullanarak hemen her duruma itirazda bulunan Sarı'yı işbölümüne katabilmiştir. Sarı da süreç içerisinde daha sakin bir yol izlemiştir.

BeyazK2, MaviK4'nin hamlelerine sık sık müdahalede bulunmuştur. MaviK4 ise başlarda itirazda bulunmuş ancak süreç içerisinde BeyazK2'nin yönlendirmelerine açık hale gelmiştir. K4'ün Mavi'nin başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerisinin gelişmeye başladığı gözlemlenmiştir.

Diğer takım KırmızıK3, Mor ve SiyahK1'den oluşmuştur. Mor, oyunun başlarında uyum sağlamada zorluk yaşamış ve başarısız hamlelerde bulunmuştur. Sıra kendisine geldiğinde yapacağı hamleler ile ilgili, oyunda görece başarılı olan KırmızıK3'den yardım talep etmiştir. Mor'un yardım isteme davranışına karşılık KırmızıK3 yardım etme davranışında bulunmuş ve takım arkadaşını yönlendirmiştir. Bu iki üye arasındaki işbirliği dikkat çekmiştir.

SiyahK1 takım arkadaşlarının yardımlaşmaya dayalı ilişkisine dâhil olmakta zorlanmıştır. Bu nedenle kızgınlaşmaya başladığı, başarısız hamlelerde bulunduğu ve bu durumun kendisini mutsuz ve öfkeli hissettirmeye başladığı dikkat çekmiştir. Devam eden süreçte üst üste başarısız hamleler yapılmıştır, KırmızıK3 ve Mor; SiyahK1'e yardım etmeye başlamıştır. Başkalarından yardım isteme davranışının gelişmemiş olduğu gözlemlenen SiyahK1, itirazda bulunmamıştır. KırmızıK3 ve Mor'nın ise karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma becerilerinin gelişmeye başladığı gözlemlenmiştir.

KırmızıK3 ve MaviK4'nin bu oturumda grubun yönlendirilmesine en yardımcı üyeler olduğu gözlemlenmiştir. Yalom'a (1999) göre gruba daha büyük ilgisi olan üyelerin tedavi sonuçları daha iyi olmaktadır (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:341). Bu oturum açısından değerlendirildiğinde KırmızıK3 ve MaviK4'nin grup odaklı sosyal hizmet uygulamasından yüksek yarar sağladığı düşünülmektedir.

Bu oyunun üyelerde ilişki başlatma ve sürdürme becerisine olumlu etkilerde bulunduğu düşünülmektedir. Özellikle takım olmanın getirdiği birliktelik, beraberlik duyguları yüksek seviyede hissedilmiştir.

Anlaşabilecekleri öngörülemeyen iki grup üyesinin (SiyahK1 ve KırmızıK3) aynı takımda olması pek çok farklı açıdan değerlendirilmiştir. Aynı takımda olmaları, üyelerin aynı hedefte ilerlerken birbirlerine ne şekilde destek olabileceklerinin gözlemlenmesine olanak tanımıştır. Ancak farklı takımlarda olsalardı, önceki oturumlarda ele alınan konuların (öfkeyi kontrol edebilme becerisi) uygulamaya nasıl aktarılacağına da gözlemlenme fırsatı oluşabilecekti. Aynı takımda yer alan bu iki üyenin özellikle birbirlerini ikna etme becerilerini ve kızgınlık duyguları ile başa çıkma becerilerini kullandıkları gözlemlenmiştir. Söz konusu iki üyenin değişim motivasyonu sağlamalarında grubun faydalı olduğu gözlemlenmiştir.

Janga oyunu gereği, küçük tahtaları bütünü bozmadan ayırmaya çalışan üyeler takım arkadaşlarından bazı yönlendirmeler almışlardır. Bu iki üyenin de birbirlerine yönerge verdikleri, diğer üyenin de bunu kabul edip uyguladığı gözlemlenmiştir.

Oyunun temelinde, yardım etme ve isteme becerisini gözlemlenmiştir. Hangi hamleyi yapacağına karar veremeyen üyelere, takım arkadaşlarının destek olduğu görülmüştür. Hata yapan üyelerin özür dileme davranışında bulunduğu, kritik bir noktada başarılı hamleler yapan üyeye diğerleri tarafından (özellikle karşı taraf) iltifat edildiği şaşırtıcı bir durumdur. KırmızıK3'nin başarılı hamleleri kendi takımı ve MaviK4 tarafından desteklenmiştir. Bu gözlemin ardından üyeler üzerinde öngörülebilir bulunurken daha geniş bir değerlendirme yapılması gerektiğine kanaat getirilmiştir. Başkalarına yararlı olabilmekten ötürü kendilerine yarar sağladıkları düşünülen MaviK4 ve KırmızıK3'nin motivasyonlarının arttığı gözlemlenmiştir.

Özellikle oyunun başlarında, kazanan takımın sevinç gösterileri karşısında karşı takımın üzüldüğünü ve sinirlendiğini gören üyelerin, tepkilerini bastırması da gözlemlenmiştir. Sevinç gösterilerine ara vermeyi tercih eden kazanan takım bir sonraki oyuna hazırlık yapmaya başlamıştır. Üyelerin, karşı tarafın öfkesi ile başa çıkma becerisi kazandığı görülmüştür.

Oyun etkinliğinin, paylaşma becerilerinin oluşturulması ve geliştirilmesi açısından üyelere katkı sağladığı düşünülmüştür. Bu paylaşım, hamle yapma sırası olduğu gibi duygular açısından da değerlendirilebilir. Üyeler heyecanlarını, duygularını ve stratejilerini de bu oyun ile paylaşmışlardır. Yaş olarak en küçük üye olan Sarı'ya, tüm üyeler tarafından sağlanan iltimas dikkat çekmiştir.

Sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme becerisi açısından değerlendirildiğinde, Sarı hatalı bir hamle yaptığında göz ardı edilmiş, janga tahtaları tekrar dizilip onun oynaması sağlanmıştır. Yanlış bir hamle yaptığında takım üyeleri tarafından başı okşanmış ve üzülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Oyun, beklenilenden öte sorunsuz ve tartışmasız tamamlanmıştır.

Oturum sonunda, üyelere kendilerini nasıl hissettikleri sorulmuştur. Kazanan takım üyelerinin (KırmızıK3, Mor, SiyahK4) son derece mutlu olduğu görülmüştür. Dikkat çeken durum ise, kaybeden takımın da 'rövanş oyunun alma hırısından öte' tekrar janga oynamak istemesidir. Oyunda kaybetmenin kendilerini üzgün hissettirmediği gözlenen üyeler, mutlu olduklarını ifade etmişlerdir ve tüm grup üyelerinin heyecanı grubu sonlandırana dek devam etmiştir. Üyelerin bu oturumda birbirleri ile kurdukları uyum dikkat çekmiştir. Üyelerin grup

etkinliğine katılımda son derece gönüllü olduğu gözlemlenmiştir. Yalom'a (1995) göre bireylerarası uyumluluk gruba ilgiyi arttırmakta ve bu da grubun başarılı sonuçlanmasıyla son derece ilişkilidir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:341).

Oturum bitip, kuruluşun aşağı katlarına inilirken, üyelerin oyunu hala değerlendiriyor olduğu dikkat çekmiştir.

Beşinci Oturum

Amaç: Üyelere arkadaşlık ilişkileri kurma ve devam ettirme becerilerinin kazandırılması.

Süreç: Bu oturumda üyeler arası ilişkileri geliştirme ve argo- küfürlü sözcük kullanımından vazgeçirme amaçlanmıştır. Bu bağlama üç etkinlik gerçekleştirilmiştir.

Birinci Etkinlik: Bir isteği ifade etme.

Amaç: Üyeler arası ilişkileri geliştirme.

Üyelerden, kendi ayakkabılarını izinsiz bir şekilde birinin aldığını düşünmeleri istenecektir. Bir süre beklendikten sonra;

-“Bu kişi sizden izin istemeden, size ait bir eşyayı aldı. Bu uygun bir davranış mıdır? Değilse, neden değildir?”

-Peki, o ayakkabıyı alması için nasıl bir yol izlemeliydi?

-Bu durum size ne hissettirdi? Eğer arkadaşınız doğru yolu izleseydi ne hissedecektiniz?” soruları yöneltilmiştir.

İkinci Etkinlik: Uygunsuz sözcük kullanımı.

Amaç: Üyeleri argo ve küfür sözcükleri kullanmaktan vazgeçirme.

Üyelere şu yönergeler verilecektir: Bir kâğıda argo olarak bildiğiniz üç kelimeyi yazın. Bu kelimeleri ne zaman kullandığınızı ve bu kelimeleri kullandığınızda karşınızdaki kişiden nasıl karşılıkları aldığınızı da yazın. (Ardından bu kâğıtlar toplanacaktır.) Belirtilen argo kelimeler tahtaya yazılacaktır. Her bir kelimenin kaç kişi tarafından yazıldığı da işaretlenecektir. Tahtaya yazılamayacak kadar uygunsuz kelimelerin varlığı halinde bu durum çocuklara anlatılacak ve yazılmayacaktır. Hangi durumlarda küfrettikleri de tahtaya yazılacaktır. Üyelere, kızdıklarında küfrettikleri, karşılıklarının de küfrettiği, böylece uygun olmayan

sözcüklerin yine kendilerine karşı kullanıldığı ve bundan sonra kızgınlık ve öfke hallerinde bu kelimeleri belirtmek yerine hangi sözcükleri kullanabilecekleri sorulacaktır.

Üçüncü Etkinlik: Özür dileme.

Amaç: Kişiler arası ilişkileri geliştirmek.

Üyelere aşağıda sayılan durumlardan hangisinde 'özür dilerim' demelerinin uygun olacağı sorulmuştur.(Cümleler tahtaya da yazılabilir, rol oyunu şeklinde de oynatılabilir.)

-Söylediğiniz saatte arkadaşınızla buluşamadıysanız.

-Arkadaşınızın istediği kitap sizde yoksa.

-Arkadaşınızın başına üzücü bir olay geldiyse.

-Sınıfa zil çaldıktan sonra girdiyse.

Üyelere başka hangi durumlarda arkadaşlarından özür dilemelerinin uygun olacağı sorulmuştur. Özür dilemekte zorlanıp zorlanmadıkları, özür dilerken ne gibi duygular yaşadıkları, kendilerinden özür dilendiğinde hangi duyguları hissettikleri öğrenilmiştir.

Üyelerle planlanan gün ve saatte buluşulmuştur. Bir önceki oturumdan bu zamana kadar neler olduğu, kendilerini nasıl hissettikleri gibi sorular sorulmuş ve yaklaşık 10 dakika bu yönde görüşmeler yapılmıştır.

SiyahK1, birkaç gün öncesinde kardeşinin kendisini çok bunalttığını, onunla oynaması için ısrarcı olduğunu ve kendisine zorlayıcı şekilde fiziksel temasta bulunduğunu ifade etmiştir. Bu durumdan dolayı çok sinirlendiğini, daha önceleri benzer durumlarda kardeşini ittirdiğini ancak artık öfkesini kontrol edebildiğini grup ile paylaşmıştır. SiyahK1'in gruba getirdiği bu paylaşımından dolayı kendisine teşekkür edilmiş olup, nasıl bir tepkide bulunduğu sorulmuştur. SiyahK1 ise kardeşine sürekli oynamak istemediğini söylediğini, defalarca aynı cevabı vermesinin ardından kardeşinin kendisine ısrarcı olmaktan vazgeçtiğini ifade etmiştir.

SiyahK1'in paylaşımına benzer bir paylaşımında bulunmak isteyen başka bir üyenin olup olmadığı gruba sorulmuştur. BeyazK2, ağabeyi olan bir diğer grup üyesi KırmızıK3'nün kendisini sürekli uyardığını, her hareketine müdahale ettiğini, bu durumun kendisini sinirlendirdiğini ve bu nedenle sıklıkla tartışma yaşadıklarını ifade etmiştir. Öfke konulu oturumlar sayesinde bu gibi durumlarda, bulunduğu odayı değiştirdiğini ve kavga etmekten

kaçındığını belirtmiştir. Yalom'a (1995) göre liderler öğrenme aktarımına da katılmalıdır. Yani, üyeler grupta öğrendiklerini evlerine gittiklerinde uygulamaları için cesaretlendirilmelidir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:357). Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının amaçlarından biri de grup sürecinde öğrenilenler doğrultusunda hareketlerde değişimin sağlanmasıdır. Bu nedenle iki üyenin deneyim paylaşımı son derece önem arz etmiştir.

Bu oturumda neler yapılacağı kısaca anlatılmış, oturuma başlanmıştır. Üyelerden, kendi ayakkabılarını izinsiz bir şekilde birinin aldığını hayal etmeleri istenmiştir. Bir süre beklendikten sonra; 'Bu kişi sizden izin istemeden, size ait bir eşyayı aldı. Bu uygun bir davranış mıdır? Değilse, neden değildir?' sorusu sorulmuştur. Üyelerin büyük bir çoğunluğu bu kişinin sınıf arkadaşı olduğunu hayal ettiğini ifade etmiştir (SiyahK1, BeyazK2). Bir üye ona vuracağını (KırmızıK3), diğer üyeler sinirleneceğini ama vurmayacağını (SiyahK1, Sarı, MaviK4) belirtmiştir. "Vururum" diyen üyeye 'kartopu' hatırlatılmış ve üyenin sessiz kaldığı gözlemlenmiştir (KırmızıK3).

Üyeler bu davranışın (izinsiz ayakkabı almak) doğru bir davranış olmadığı üzerinde durmuşlardır. Kızgınlıklarını, ayakkabısını izinsiz alan arkadaşlarına söyleyeceklerini ve ayakkabılarını geri alacaklarını ifade etmişlerdir (tüm üyeler).

'Peki, o ayakkabıyı alması için nasıl bir yol izlemeliydi?' diye sorulduğunda, 'Benden izin alabilirdi, bana sorabilirdi' benzeri cevaplar alınmıştır. Hiçbir üyenin bu durumu kabul edilebilir bir durum olarak görmediği göze çarpmıştır.

'Bu durum size ne hissettirdi? Eğer arkadaşınız doğru yolu izleseydi ne hissedecektiniz?' diye sorulduğunda ise; kızdıklarını ve öfkelenediklerini ifade etmişlerdir (tüm üyeler).

'Eğer sizden izin alsaydı ne yapardınız?' denildiğinde iki üye (Sarı ve MaviK4) yine de ayakkabısını paylaşmayacağını bildirmiştir ancak sinirlenmeyeceklerini, belirtmişlerdir. Diğer üyeler ise paylaşımda bulunacaklarını ve o arkadaşlarına sinirlenmeyeceklerini ifade etmiştir.

İkinci etkinliğin planlanmış olmasına rağmen, grupta uygulanmamasına karar verilmiştir. Grup kurallarından birinin 'küfürlü sözcük kullanmamak' olmasından yola çıkarak üyelerin bildikleri küfürleri veya argo sözcükleri kullanmaları, bir bakıma bu kuralı bozacak niteliktedir. Bununla birlikte bir üyenin paylaşacağı küfürü daha önce kullanmayan üyeye, o küfürü kullanması yönünde bir yol açabileceği riski söz konusudur. Yukarıdaki nedenlerden dolayı bu etkinlik gerçekleştirilmemiştir.

Üçüncü etkinlik kişiler arası ilişkileri geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen özür dileme etkinliğidir.

Üyelere aşağıda sayılan durumlardan hangisinde ‘özür dilerim’ demelerinin uygun olacağı sorulmuştur. Cümleler tahtaya yazılmıştır.

Söylediğiniz saatte arkadaşınızla buluşamadıysanız: Bu cümleye tüm üyeler aynı cevabı vermemiştir. Kimisi kendisini suçlu görürken özür dilerim cevabını vermiş ([BeyazK2](#), [MaviK4](#)), kimisi ise bunda bir suçlarının olmadığını ifade etmiştir ([KırmızıK3](#), [SiyahK1](#), Mor). Dikkat çeken nokta, üyelerin ‘suç’ sözcüğünü kullanmış olduğu ve ‘suçlu olurum, suçlu olmam’ üzerine yoğunlaşmalarıdır. Bunun herhangi bir suçluluk durumu yaratmayacağı ifade edilmiştir.

Arkadaşınızın istediği kitap sizde yoksa: Tüm üyeler ‘özür dilemem’ cevabını vermişlerdir.

Arkadaşınızın başına üzücü bir olay geldiyse: Üyelerden biri (Sarı) özür dileyebileceğini ifade etmiştir. Diğer üyeler ‘hayır’ yanıtını vermiştir. Sarı’ya kişinin kendi hatasından dolayı ya da kasıtlı olmadan da olsa başka bir insana zarar vereceği zamanlarda özür dileyebileceği bilgisi verilmiştir.

Sınıfa zil çaldıktan sonra girdiyseniz: Tüm çocuklar özür dileyebileceklerini ifade etmiştir.

Özür dilemenin kendilerine ne hissettirdiği sorulduğunda, utanıyorum ([KırmızıK3](#)), çekiniyorum benzeri cevaplar alınmıştır. Bu bilgi alındıktan sonra, üyelere ‘Bir arkadaşınız sizi üzecek bir şey yaptı. Siz o arkadaşınızdan sizden özür dilemesini bekler misiniz?’ sorusu sorulmuştur. Tüm üyeler evet yanıtını vermiştir. Dolayısıyla, karşımızdaki insanı kışkırdığımızda, üzdüğümüzde ve kötü hissettirdiğimizde onun da bizden özür dilememizi bekleyebileceği ve dolayısıyla bunda utanılacak bir durum olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır.

[KırmızıK3](#), katılım gösterdiği zamanlarda fazlasıyla aktif olmasına rağmen bu oturumda fazla katılım sağlamamıştır. Hafta içerisinde [MaviK4](#)’nin olumsuz bir durumla karşılaşp karşılaşmadığı, herhangi bir tartışmaya dâhil ya da şahit olup olmadığı diğer meslek elemanlarına sorulmuş olup, üyenin böyle bir durumla karşılaşmadığı bilgileri alınmıştır.

[MaviK4](#)’nin gruptan yararlanma çabasında olduğu gözlemlenmiştir. Sarı ise rol oyunu, oyun gibi etkinliklerin olup olmadığı sormuştur. Kendisine bu oturumda bunların yapılmayacağı bildirilmiştir. Bu nedenle grup sürecine dâhil olmakta zorlandığı, dikkatini

toplamakta güçlük çektiği gözlemlenmiştir. ~~BeyazK2~~ genel tavrı olan gülme davranışını sürdürmüş, yönergelere uymakta ve soruları cevaplandırmakta güçlük çekmiştir.

Yalom'un (2012) söz ettiği gibi duygusal bir yakınlığın olmadığı kişilerin ifadelerini dinlemek ve uzun süre dikkati bu noktada toplamak güçtür (akt; Güner, 2016). Bu nedenle grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında etkinliklerin sıklıkla yer alması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle grup üyelerinin 6-11yaş aralığında bulunuyor olması oyun ve etkinliklere daha fazla yer verilmesi gerektiği fikrini güçlendirmektedir.

Kişiler arası ilişkilerde sınır koyabilmenin, doğru yerde uygun düşünceyi ifade edebilmenin önemine değinilerek grup sonlandırılmıştır.

Altıncı Oturum

Amaç: Üyelere, kendini ifade etme becerisinin kazandırılması.

Süreç: Bu oturumda üyelerin benlik algılarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle üyelere çeşitli soruların yer aldığı ~~form (EK6) kâğıtlar~~ dağıtılmıştır.

Üyelere A4 kâğıtlar dağıtılmış ve bu kâğıtlarda aşağıda belirtilen bir form yer almıştır:

İsmin:

Doğum tarihin:

Doğum yerin:

Seni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:

Anneni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:

Boş zamanlarında yapmaktan en fazla ve en az hoşlandığın şeyler:

En iyi arkadaşın kim, neden?

En sevdiğin spor hangisi?

Arkadaşların seni sence neden seviyorlar?

İlerdeki hedeflerin neler?

Şuanda kendinden memnun musun? Değiştirmek istediğin özelliklerin var mı?

Çocuklar bu formu doldurduktan sonra, her bir üyenin kendini bu form dâhilinde tanıtmayı istemiştir.

Oturum kendini ifade edebilme amacıyla oluşturulmuş olup, bunun önemi üzerinde durulmuştur. Üyeler, Kadın sığınmaevine anneleri ile birlikte yerleştirildikten sonra okullarında da nakil işlemleri başlatılmıştır. Dolayısıyla yeni okullarına nakli yapılan üyeler; önceden birbirini tanıyan, velilerin sürekli okula gelip gidebildiği ve kaynaşmış olan kişilerden oluşan bir ortama dâhil olabilme çabası göstermiştir. Bu çabaları sonucunda kimisi okul ortamında içe kapanık özellikler sergilerken (SiyahK1, BeyazK2, Sarı) kimileri ise okul ortamına kolaylıkla alışabilmiş ve bir zorluk yaşamamıştır (MaviK4, KırmızıK3). Bunun nedenlerinden birinin, üyelerin yeni katılım sağladıkları gruplarda, kendilerini yeterince ifade edemediğinin olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kendini ifade edebilme amacıyla bu oturum planlanmıştır.

Üyelere yukarıda yazılan soruların yer aldığı formlar dağıtılmış ve yarım saatlik bir zaman diliminde doldurmaları istenmiştir. Ardından üyelerin sıra ile kendileri hakkında doldurdıkları formları okumaları istenmiştir.

Arkadaşlarının kendilerini neden sevdiğinin sorusuna cevap olarak iki üyenin (KırmızıK3, SiyahK1) 'komik olduğum için' cevabını verdiği ve diğer üyelerin boş bıraktığı görülmektedir. Bunun üzerinde durulduğunda, üyelerin kendilerini net bir şekilde tanıyamadıkları düşünülmüştür. Ancak kendilerine ilişkin belirleyici özellikleri ifade edebildikleri görülmektedir. Değiştirmek istediğin bir özelliğin var mı sorusuna ise hemen hepsinin (MaviK4 hariç) 'hayır' cevabını verdiği görülmüştür. MaviK4 ise utangaçlığını değiştirmek istediğini belirtmiştir.

Annelerini en iyi anlattığına inandıkları kelimelere ise, 'beni en çok seven (SiyahK1, MaviK4, KırmızıK3), benim en çok sevdiğim (Sarı, MaviK4, BeyazK2)' şeklindedir. Bu noktada, üyelerin, kişisel özelliklerini belirleyen kelimeler bulmakta zorlandıkları ve davranış ve duygulardan hareketle cevaplar yazdıkları görülmektedir. Mor'un bu soruyu boş bıraktığı görülmüştür. Formun oldurulması esnasında üyelerin birbirine benzer cevaplarda bulunduğu görülmüştür, birbirleri arasında konuştuğu gözlemlenmiştir.

Boş zamanlarında yapmaktan en fazla ve en az hoşlandıkları şeyin ne olduğu sorulan üyeler ise, bu soruda şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Kurulustaki etkinliklerin yetersizliğinden, 'canlarının sıkıldığından' söz etmişlerdir. Bu sorundan yola çıkarak, çocuklar adına daha fazla

etkinlik organize edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Ancak önemli olan sorunun birkaç etkinlik ile çözülemeyecek olduğu ve düzenli olarak çocuklara yönelik faaliyetlerin planlanması gerektiğidir.

Üyelerin hiçbiri doldurduğu formu sunmak istememiştir. Uygulayıcı tarafından sorulara cevap vermede bile gönülsüz oldukları gözlemlenmiştir. Üyeler bu oturumda çoğunlukta sesiz kalsalar da, form doldururken birbirleri arasında paylaşımlarda buldukları, enerjilerine hiçbir sorun olmadığı gözlemlenmiştir. Formların uygulayıcıda kalmasını istemediklerini, annelerine götürmek istediklerini belirten üyelere karşı ısrarcı olunmamıştır.

Formda yer alan soruların, grubun alt amaçlarından biri olan kendini tanıma sürecine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Ancak grupta kendini yeterince açmayan üyelerin yeterli faydayı sağlayamadığı düşünülmüştür.

Yedinci Oturum

Amaç: Kapanış toplantısının yapıldığı oturumdur.

Süreç: Üyeler ile pasta kesilmiş, kutlama yapılmıştır. Oturum süresince üyelere veda etme düşüncesinden doğan mutsuzluk hâkim olmuştur. Üyeler gibi lider de grubu özleyeceğini ifade etmiştir. Bunun bir veda olmadığı, haftanın iki günü uygulayıcının Kadın Sığınmaevinde çalıştığı bilgisi üyelere verilmiştir. Üyelerden gelen talep üzerine ilerleyen zamanlarda çocukların yaşına ve ihtiyacına uygun bir grup çalışmasının yapılması düşünülmüştür. 1 saat süren kutlamanın ardından oturuma ve grup çalışmasına son verilmiştir.

Üyelerin Değerlendirilmesi

Siyah

K1

Üye oturumların hepsine katılmıştır. Soru kâğıdındaki sorulara verdiği cevaplarda ise; morali bozuk olduğunda okul öğretmeni ve kuruluş meslek elemanlarıyla konuştuğu bilgisi yer almaktadır. Kuruluşta kendisini yakın hissettiği kişilerin olduğunu ve öfkelenildiği zaman kendini kontrol etmekte bazen zorlandığını ifade etmiştir. Vaka öyküsüne bakıldığında rahatlatıcı ebeveyn modelinden eksik olan üyenin parçalanmış bir aileden geldiği bilinmektedir. Üyeye bakım vermekte destek olan bir anne olmasına karşın destekleyici, öğretici ve sağlıklı bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Üyenin bu nedenle

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

savunma mekanizması son derece kuvvetli ve empati, yardımlaşma becerileri sınırlıdır. Bu yönlerinden dolayı üye, grup odaklı sosyal hizmet müdahalesinde zaman zaman zorluklar yaşamış ve zorluk çıkarmıştır. Grup kuralları ihlali yaşamış, küsme davranışı göstermiştir. Oturlara katılımda pek fazla sorun yaşanmamış olsa da ara ara geri çekilmeleriyle ve söylemedikleri ile yalnızlığını ifade etmiştir. Lider bu anlarda kendisine saygı duymuş ve üyeyi zorlamamıştır.

Literatüre bakıldığında, katılım sorunları yaşanan üyelere lider tarafından sorulabilecek birkaç sorunun varlığından söz edilmektedir (Yalom, 1995; çev, Tangör ve Karaçam, 1999). *“İncinen yerin üzerine bir büyüteç tut, tam olarak neye benzediğini anlat.” sorusu üyenin kaçınma yöntemlerini kırıcı niteliktedir. SiyahK1 ile bu şekilde iletişime geçmenin faydalı olduğu ve üyeyi sürece dâhil ettiği görülmüştür. Grup odaklı sosyal hizmet müdahalesinin sonuçları değerlendirildiğinde; her üyenin benzer şekilde sürece dâhil edilemeyeceği deneyimlenmiştir. Özellikle SiyahK1 özelinde değerlendirildiğinde üyeyi “biricik” hissettirecek bireysel soruların üyeyi sürece dâhil etmede çok önemli rol oynadığı görülmüştür.*

Çeşitli şekillerde dikkatini toplamada sorun yaşayan ve sıklıkla gruptan faydalanmaktan kaçınan SiyahK1'in gruba devam etmeyi sürdürebildiği görülmüştür. Kardeşi ve akranları ile olan ilişkilerinde olumlu değişiklikler olduğu ve tartışma yaşamaktan kaçındığı gözlemlenmiştir. Kuruluş psikoloğunun, üyenin annesi ile gerçekleştirdiği bireysel görüşmelerde ise annenin, çocuğu hakkında yakınmalarının azalmaya başladığı öğrenilmiştir. Grup deneyiminin SiyahK1'in iletişim kalıpları üzerinde etkili olduğu ve üyenin gruptan yararlanmış olduğu gözlemlenmiştir.

BeyazK2

Bütün oturumlara katılım sağlamıştır. Genel olarak söz konusu üye oturumlarda sessiz bir yapı sergilemiştir. Literatüre bakıldığında grup ortamında etkin olan üyelerin, grupta konu ne olursa olsun daha fazla konuşanların, klinik tablolarında olumlu değişikliklerin görüldüğü ve gruptan daha fazla yarar sağladığı bilinmektedir. (Lundgren ve Miller, 1965; akt, Yalom, 1995; çev, Tangör ve Karaçam, 1999). Gruba katılımı sınırlı olan K2'nin-Beyaz'ın kendine yönelik katılım hissi de düşük olmuştur. Zaman zaman lider tarafından dahil edilmeye çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Lider, K2'nin-Beyaz'ın kendi katılım dengesini kendisinin kurmasına olanak tanımıştır.

K2Beyaz, kendini açma konusunda korkusu yaşamıştır. Ancak yine de gruba mesafesinde değişimler olmuştur. Özellikle etkinlik içeren oturumlarda grupla arasındaki sınırında azalmalar olmuştur. Sessizliğini nadiren de olsa bozmuştur ancak sıra ile söz hakkı alınan oturumlarda bu üyenin ağlamaklı olduğu ya da gülümseme davranışı gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu iki durum için de herhangi bir sebep olmamasına karşın, BeyazK2 mimik ve beden dili ile rahatsız olduğunu bildiren davranışlarda bulunmuştur.

Literatüre bakıldığında suskunluğun, sessizlik olarak değerlendirilmemesi gerektiği görülmüştür (Yalom, 1995; çev, Tangör ve Karaçam, 1999). Suskunluk davranışı tüm davranışlar gibi kişinin tipik ilişki kurma yolu olabilmektedir. BeyazK2—açasından değerlendirildiğinde; grup suskunluk davranışını pek fazla değiştirememiştir. Ancak buna karşın, üyenin kendi benlik bilgisini keşfetmesine yardımcı olunmuştur. Kendisine verilen soru kâğıdındaki ilgili sorulara, kuruluştaki kendisini yakın hissettiği kimsenin olmadığından söz etmiştir. Morali bozuk olduğunda okul arkadaşları ve öğretmeniyle konuşmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Öfke kontrolü sağlamak ile ilgili bir sorunu olmadığını ifade etmiştir.

Kırmızı3

Tüm toplantılara katılmıştır. Üye, oturumların hemen hepsinde katılımcı olmuş, kendini açma davranışında bulunmuştur. Bu eğilimi diğer üyeleri de cesaretlendirmiştir. Kendini açma eğilimi Yalom'un (1995) da söz ettiği gibi kişinin ilgi toplamasına, terapiden fayda sağlanmasına, diğer üyeler tarafından sevilmesine katkı sağlamaktadır (akt; Hurley, 1967; Worthy, 1969; çev, Tangör ve Karaçam, 1999:450). Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasından önce Kırmızı3'nin daha içe dönük ve kendini ifade etmekten kaçınan bir yönü olduğu bilinmektedir. Oturumlar esnasında bu davranışlarından sıyrılmaya başladığı ve özellikle etkinliklerde aktif rol oynadığı gözlemlenmiştir. Üye kendisine verilen soru kâğıdında, herhangi bir sorunu olduğunda kuruluş meslek elemanları ile konuştuğunu ve kuruluştaki kendini yakın hissettiği kişiler olduğunu ifade etmiştir.

Slavin (1993) burada ve şimdi kendini açmak ile o zaman ve orada ile ilgili kendini açmanın arasındaki farka değinmiştir (akt, Yalom 1995; çev, Tangör ve Karaçam, 1999). Bu bağlamda söz konusu üye değerlendirilecek olur ise; Kırmızı_K3'ünün ifadeleri daha çok geçmiş yaşamışlıkları ile ilgili olmuştur. Yaşamışlıklarının o zaman ve oradaki yönlerini gruba getirmeyi tercih etmiştir. Bu anıların şimdi ve burada kendisini nasıl hissettirdiği sorulduğunda genel olarak çekingen ve sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında kız kardeşi ile birlikte yer alan Kırmızı K3'nin, oturum başlarında kardeşini baskılayıcı ve cesaretini kırıcı bir yapısı oluğu gözlemlenmiştir. Süreç içerisinde bu sorunun, lider tarafından dile getirilmemesine rağmen, iki üye arasında çözümlendiği gözlemlenmiştir. Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının gerçekleştirildiği süreçte kuruluş meslek elemanları ve destek personellerinden alınan bilgilere göre, özellikle kuruluş kurallarını ihlal ettiği bilinen Kırmızı K3'nin bu davranışlarını sonlandırmaya başladığı öğrenilmiştir.

KMavi4

Tüm oturumlara katılmıştır. Annenin bu üyeye karşı aşırı koruyucu ve sahiplenici bir tutum sergilediği bilinmektedir. Bu nedenle üyenin, grupta en büyük ilginin kendisine gösterilmesi konusunda bazı beklentilere girdiği gözlemlenmiştir. İlerleyen süreçte bu beklentisinin karşılanamadığı/karşılanmayacağı gerçeğiyle yüzleştinde öfkelenmeye başlamıştır. Ablaları ve annesi tarafından daima kabul görüp, fazlasıyla sevilen üye ile böyle bir durumun yaşanabileceği daha önceden öngörülmüştür ancak oturumlarda kendisine özel bir ilgi gösterilmemiştir. Kendisine verilen soru kâğıdında da, “Herhangi bir sorunum olduğunda annemle konuşurum.” ifadesi yer almaktadır. Etkinlikler ve oyunlarda üyenin özel ilgi beklentisinin azalmaya başladığı, özellikle janga oyununun oynandığı oturumda bu konuda herhangi bir sorun yaşanmadığı gözlemlenmiştir.

MaviK4 gruba, kendi yaşantısıyla ilgili bir anısını getirdiğinde ya da söz hakkı alıp bir fikrini beyan etmek istediğinde kendisine hemen söz hakkı verilmiştir. Burada MaviK4'ye tanınan bir ayrıcalıktan söz edilmemektedir ancak MaviK4 gruba katılımında sıklıkla gönüllü olduğu için her sözcüğü özenle dinlenmiştir. Kendisinden de diğer üyelere karşı anlayışlı olması, diğer üyelerle empatide bulunması istenmiştir.

Kendine güvenin gelişmesinde ve diğer insanların varlığını kabul edebilmesinde grubun, MaviK4 açısından yararlı olduğu, üyenin de gruptan faydalanabildiği gözlemlenmiştir.

Sarı

Üye oturumların tamamına katılmıştır. Yaş olarak en küçük üyeden birisidir. Bu nedenle oturumlarda bazı zorluklar yaşanmıştır ancak kuruluş psikoloğu ile yapılan görüşmede bu üyenin gruba dahil edilmiş olmasının doğru bir karar olduğu düşünülmüştür. Üyenin diğer üyeleri zaman zaman zorladığı, gelişim ve ilerleme hızını yavaşlattığı gözlemlenmiştir. Ancak, bu durumu deneyimleyen üyelerin, yardımlaşma yolu ile Sarı'yı sürece dâhil etmeye

çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu durum, yardım isteyebilme becerisi açısından Sarı'da, yardım edebilme becerisi açısından da diğer üyelerde gelişmeler yaşanmasına olanak tanımıştır. Grup üyeleri arasında işbirliği ve yardımlaşma bu yolla ilerlemiştir. Grup uygulaması öncesinde kendisine verilen soru kâğıdındaki sorulara ilişkin, morali bozuk olduğunda kuruluş meslek elemanlarıyla konuşmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Kuruluşta kendisini yakın hissettiği kişilerin olduğunu belirtmiştir.

Üyenin, grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında kabul görmüş olması üyeye kendisini mutlu hissettirmiş ve üye "Beni de etüde aldığınız için bunu size çizdim, teşekkür ederim." diyerek lidere çizdiği resmi hediye etmiştir.

Sarı'nın yeni davranış kalıpları kazanma konusunda arzulu olduğu gözlemlenmektedir. Takım oyunlarında işbirliğine ve yönlendirmeye açıktır. Oturumlarda öğrenmeye açık olan üyenin, yeni öğrendiği davranışları kuruluş yaşantısına aktarmada sorun yaşadığı öğrenilmiştir. Kuruluş psikoloğunun anne ile yaptığı görüşmelerde, Sarı ile ilgili yakınmaların devam ettiği, annenin Sarı'da herhangi bir değişim gözleyemediği öğrenilmiştir. Ancak Sarı'nın grup oturumlarında olumlu değişiklikler gösterdiği gözlemlenmiştir. Literatürde de bu konu yer almaktadır. Yalom'a (1995) göre üyeler, davranışlarını düzeltse de, yeni davranış kalıplarını dış yaşamlarına aktarmada çeşitli zorluklar yaşayabilmektedirler. Önemli olan nokta ise yeni davranışın en azından grup ortamında sınanabilmesidir (çev, Tangör ve Karaçam, 1999:507). Sarı açısından, değerlendirildiğinde kurallara uyum sağlama, bir başkasına saygı duyma, söz alma ve/veya rol oynama sırası bekleme, başkaları ile birlikte hareket etme, işbirliği kurma gibi yeni davranış kalıpları grup ortamında öğrenilmiş ve deneyimlenmiştir. Bu konularda üyenin gruptan yararlandığı düşünülmektedir.

Mor

Üye tüm oturumlara katılım sağlamıştır. Bu üye hakkında yapılan gözlemler, üyenin oturumlar süresince liderin davranışlarının aynısını sergilediği yönündedir. Bu davranışlar liderin oturuş şekli, konuşma tarzı olduğu gibi liderin diğer üyeleri dinleme şekli olarak da görülmüştür. Mor'nın oturumlarda kendi hareketlerini, liderin hareketlerine benzetme çabası oturumlara katılan meslek elemanı psikolog tarafından da gözlemlenmiştir. Lider ile kurduğu yakınlık, Mor'un sosyal beceri geliştirmesine olumlu etkilerde bulunmuştur. Oturumlarda görece çekingen tavırlar sergileyen üyenin, zamanla dışa dönük olmaya başladığı gözlemlenmiştir. Mor'un kendini açmasındaki engelin, gruptan gelebilecek yargılayıcı tutum olabileceği düşünülmüştür. Bu açıdan cesareti kırılan üye, lider tarafından sorulan sorular ile

sürece dâhil edilmeye çalışılmıştır. Üyeye özellikle o anki duygusunun ne olduğu ile ilgili sorular yöneltmiştir ancak üyenin lider ile kendi arasına çizdiği sınırın ihlal edilmemesine önem verilmiştir. Gruba aidiyet konusunda ilk oturumda olmasa da ilerleyen oturumlarda (özellikle etkinlikler esnasında) önemli adımlar attığı görülmüştür.

Nitekim Mor soru kâğıdındaki sorulara verdiği cevaplarda; kuruluştaki kendisini yakın hissettiği kimsenin olmadığını ifade etmiştir. Morali bozuk olduğunda okul arkadaşları ile konuşmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Kuruluş yaşantısında sağlıklı arkadaş ilişkileri kurabilme ve sürdürebilme becerisinin oluşmaya ve gelişmeye başladığı gözlemlenmiştir.

Grup süreci genel olarak değerlendirildiğinde;

Bir Kadın sığınmaevinde anneleri ile beraber kalmakta olan 7-11 yaş arası çocuklardan oluşturulan grup, kapalı bir grup olarak oluşturulmuştur. Grubun genel amacı, çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi ile ilgilidir. Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması ile üyelerin sosyal becerilerinde, öfke farkındalıklarında ve arkadaşlık ilişkilerini sağlıklı bir şekilde yürütebilme becerilerinde artış sağlanmaya çalışılmıştır.

Üyelerin kendini iyi ifade edebilme becerisinin geliştirilebilmesi için öncelikle kendilerini tanımalarının önemli olduğu düşünülmüş olup bu yönde etkinlikler yapılmıştır. Kuruluş kurallarına uyum ve sağlıklı arkadaşlık ilişkilerinin oluşturulabilmesi için ise öfke farkınlığı ve kontrolü becerisinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Grubun genel amacı olan sosyal becerilerin güçlendirilmesi için duyguların keşfedebilmesi ve tanınması konulu çalışmalar yapılmıştır.

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması esnasında ve sonrasında meslek elemanları ile gerçekleştirilen vaka toplantıları ve değerlendirmeler sonucunda üyelerin grup uygulamasından yararlandığı düşünülmüş ve grubun hedefine ulaştığı görülmüştür.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bulgularla bağlantılı olarak, çocukların sosyo-demografik özellikleri ve grup odaklı sosyal hizmet müdahalesine ilişkin sonuçlar olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan çocuklar içerisinde en düşük yaş 7, en yüksek yaş 11'dir. En yoğun yaşın 8 yaş olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların 2'si erkek, 4'ü kız çocuktur.

Araştırmaya katılan çocukların tamamı ilk ve ortaokul çağındadır. Bu yaş aralığında olan çocuklar mecburi ilk ve ortaokul çağında olduğu için öğrenim görmeleri zorunludur. Bu nedenle araştırmaya katılan çocukların tamamı eğitime devam etmektedir. Aile içi şiddet ya da barınma nedeniyle Kadın Sığınmaevinde anneleri ile birlikte kalmaya başlayan çocukların eğitim süreçleri Kuruluş meslek elemanları tarafından devam ettirilmektedir. Çocukların daha önce devam ettikleri okullardan kayıtları alınmakta ve can güvenliği riskinin olmadığına kanaat getirilen okullara kayıtları yapılmaktadır. Ancak bu süreçte çocuklar yeni okullarına gitmekte zorlanmakta ve uyum sorunları nedeniyle gitmeyi reddetmektedirler.

Kuruluşa kalma süresine göre katılımcılar değerlendirildiğinde; 5 çocuğun 1 yıldan fazla zamandır kuruluşa kalığı görülmektedir. Bir çocuğun 6 ay ile 1 yıl arasında kuruluşa kaldığı görülmektedir. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (2013) gereği kuruluşa kaydı yapılan kadınlar İlk Kabul Birimi'ne kabul edildikleri tarihten itibaren altı aya kadar kuruluştan hizmet alabilmektedirler. Ancak, kadın ve çocuğun güçlenme süreci değerlendirilip, kadının bağımsız yaşama geçişe hazır olmadığı kanaatine varıldığında süresi uzatılabilmektedir. Bu değerlendirme kuruluşa görev yapmakta olan meslek elemanları tarafından yapılmaktadır (Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 2013).

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılan üyelerin psikiyatrik ilaç kullanmadığı görülmüştür.

Grup odaklı sosyal hizmet uygulamasına katılım gösteren üyelerin hiç birinin fiziksel bir engeli bulunmamaktadır.

4.1.2.Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Sonuçlar

Yapılan uygulama, kuruluş içerisinde birlikte yaşayan, aynı okullara giden, sürekli birlikte zaman geçirmek durumunda olan çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Bu durumun, grubun birlikteliğini arttıracak gibi, birbirini sevmeyen üyeler açısından da sorun yaratabileceği düşünülmüştür. Ancak oturumlarda böyle bir sorunla karşılaşılmaş olup, birbirini sevmeyen çocukların herhangi bir direnç göstermediği gözlemlenmiştir.

Görece birbirleri ile daha yakın ilişki kuran üyelerin, oturum düzeninde yan yana olmayı tercih ettiği, takım oyunu içeren etkinliklerde aynı takımda yer almak istedikleri gözlemlenmiştir. Bu konuda lider tarafından herhangi bir baskı ve yönlendirmede bulunulmamıştır. Bu tercihin grup sürecini olumsuz etkilemeyeceği kanısına varılmıştır. Kura yolu ile seçilen takımlaşmalara da üyelerin uyum gösterdiği görülmüştür.

Duyguların paylaşılması, grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında son derece önemlidir. Üyelere en çok yardımcı olabilecek yolun, duyguların ifade edilebilmesi olduğu vurgulanmıştır. Yaşanılan durumlara ilişkin duyguların dürüstçe ifade edilmesi oturumlarda pek çok kez vurgulanmıştır. Ancak üyelerin duyguları tanımadığı, çeşitlendiremediği gözlemlenmiş olup, duygu kartları yolu ile üyelere yardımcı olunmuştur. Devam eden süreçte, üyeler tarafından duygular tanınmış, duruma uygun duyguların üyeler tarafından ifade edilebildiği görülmüştür. Grup üyelerinin birbirlerine ve lidere olan güveni geliştikçe duyguların samimi bir şekilde ifade edilebildiği gözlemlenmiştir.

Grubun çekiciliği, gruba katılımı belirleyici bir etkidir. Özellikle etkinliklerin bol olduğu oturumlara katılımı artışlar olduğu gözlemlenmiştir.

Diğer üyelere göre daha aktif olan üyeler, gruba yardımcı olduklarını gördükçe, gruptan daha fazla yarar sağlamışlardır. Grup sürecini de olumlu etkileyen bu durum, diğer üyelerin de gruba aktif olarak katılmasına olanak tanımıştır.

Yalom'un da (2012) belirttiği üzere, kendini açma grubun tedavi edici sürecinde son derece önemlidir. Yapılan uygulamada, kendini açabilme konusunda üyeler arasında farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Süreç içerisinde, diğer üyelere de cesaret alarak üyelerin kendini açabildiği görülmüştür. Ancak grup süresinin kısa ve sınırlı olmasının ve çekingen, utangaç kişilik özelliğine sahip olan üyelerin olması, kendini açmada olumsuz etkenlerden olmuştur.

Kendini açmak ile ilgili sorun yaşayan üyelerin gruptan yarar sağlayamadığı düşünülmektedir. Söz konusu üyelerin, gruba katılım sağlaması ve suskun olsa bile bu katılımlarını sürdürmesi lider için önemli bir veri olmuştur.

Grup odaklı sosyal hizmet uygulaması yedi oturum şeklinde sürdürülmüştür ve üyelerin tamamı bütün oturumlara katılım sağlamıştır. Bu durum liderin motivasyonunu arttırıcı bir etken olmuştur. Üyelerin gruba katılımda arzulu olması da gruptan yarar sağlayabildiklerini göstermiştir.

Grupta öğrenilen yeni davranışların, oturumlarda deneyimlenmiş olması önemlidir. Grup dışı, kuruluş yaşantılarına da bu davranışları yansıttıkları öğrenilen ve gözlemlenen üyelerin değişimi sürdürebildiği düşünülmüştür. Davranışların değiştirilebilmesi zor, uzun ve aşamalı bir süreçtir. Yedi oturum sonunda bütün olumsuz davranışların son bulması beklenen hedeflerden biri olmamıştır. Özellikle, sağlıklı arkadaş ilişkilerinin kurulması ve toplu yaşama kuralları ile ilgili hedeflere ulaşılabilmesi beklenmiştir. Oturumlar sonunda öfke kontrolü becerisinin oluşturulması ve geliştirilmesi sayesinde bu hedefe ulaşılabilirdiği görülmüştür.

Grup üyelerinin yaşlarından dolayı, grup hedeflerini anlamada ve bu yönde gelişim sağlamada zorluk yaşayabileceği düşünülmüştür. İçinde buldukları yaşa uygun olarak konular ve hedefler anlatılmaya çalışılmış olsa da üyelere bazı kaygıların yaşandığı gözlemlenmiştir. Bireysel olarak; eğlenmeyi ve az da olsa öğrenmeyi hedefleyen üyelerin zaman zaman belirsizlik yaşadığı, grubun hedeflerinden kopma yaşadığı görülmüştür. Bu nedenle oturumda işlenecek konunun tekrarlanmasına ihtiyaç duyulmuş ve sıklıkla oturumun konusu ve hedefleri açıklığa kavuşturulmuştur.

Alaycı tavırlar, olumsuz eleştiriler ve yargılamalar üyelerin kendini açabilmesi ve doğru bir şekilde ifade edebilmesinin önünde engeldir. Ancak grup oturumlarında böyle bir durum ile karşılaşılmamıştır. Birkaç kez “-malı, -meli” şeklinde ifadelerde bulunan üyeler lider tarafından uyarılmıştır. Devam eden süreçte bu konu hakkında herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Üyeler, her ne kadar uzun zamandır birlikte yaşıyor ve tanışıyor olsa da grup odaklı sosyal hizmet uygulaması yolu ile aşamalı bir şekilde kenetlendikleri gözlemlenmiştir. İlk oturumlar ile karşılaştırıldığında yeni, yakın ve daha sağlıklı bir ilişkinin oluşturulmaya başlandığı görülmüştür.

4.2.Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde, öneriler şu şekilde oluşturulmuştur;

- Kadın sığınmaevlerinde kadınlara ve beraberinde getirdikleri çocuklara hizmet sunulmaktadır. Ancak çalışanların iş yükünün fazla olması ve sosyal servis personellerinin yerine getirmekle yükümlü olduğu idari işler nedeniyle bireysel görüşmeler sistematik bir şekilde yalnızca kadınlarla yapılabilmektedir. Çocukların ihtiyaç duydukları danışmanlık hizmetleri, annelerinin meslek elemanlarından talebi sonucunda gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle çocuklar ile daha düzenli ve sistematik bireysel görüşmelerin yapılması önemlidir.

- Literatüre bakıldığında, kadın sığınmaevinde anneleri ile beraber kalmakta olan çocuklar için gerçekleştirilen grup odaklı sosyal hizmet uygulaması sınırlı sayıdadır. Ancak bunun yanında grup çalışmalarına duyulan ihtiyacı son derece fazla olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırma sonrasında da kendilerine değer ve emek verildiğini gören çocukların grup çalışmalarından yüksek yarar sağlayabileceği görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı, yatılı sosyal hizmet kuruluşlarında kalmakta olan çocuklar ile sistematik bir şekilde grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarının yapılması önem arz etmektedir.
- Grup çalışmasının birlikte yürütüldüğü üyeler şiddet mağduriyeti nedeniyle dezavantajlı kişilerdir. Özellikle babaları tarafından şiddete maruz kalmış olmaları, çocuklarda erkekler hakkında çeşitli önyargıların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle özellikle erkek cinsiyetine olan genelleme ve önyargıların sağlıklı olduğu, eşitlikçi ilişkilerin biçimlendirilmesi gerektiği çocuklara öğretilmelidir. Üyelerin başkalarını suçlamaktan, ötekileştirmekten kaçınması gerektiği yeni davranışların geliştirilmesinde önemli rol oynayacaktır.
- Grup odaklı sosyal hizmet uygulamaları, seçilen kuruluşta farklı konularda devam etmektedir. Çocukların yüksek yararı çerçevesinde değerlendirildiğinde bu uygulamaların düzenli olarak yapılması ve literatüre kazandırılması önemlidir.
- Araştırma yedi oturumdan oluşmuştur. Grup içerisinde kazanılan yeni davranışlar grup içinde ve kuruluş yaşantısında çocuklar tarafından aktarılabilmektedir. Yeni davranışlar ve olumlu değişimler, sınırlı grup oturumlarının aksine düzenli olarak gerçekleştirilecek bireysel görüşmeler ve grup odaklı sosyal hizmet uygulamaları yolu ile daha etkin bir şekilde aktarılabilecektir.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi:
(Varsayılan) Times New Roman, 12
nk

- Grup liderinin kuruluş meslek elemanı olması, üyeler ile kurulacak güven ilişkisine olumlu bir etkide bulunmuştur. Çocuklar tarafından tanınan bir lider, gerçekleştireceği grup odaklı sosyal hizmet uygulamasında, gelişimi kolaylaştırıcı olacaktır.
- Yapılan araştırmada özellikle etkinliklerin yer aldığı oturumlarda, çocukların daha katılımcı olduğu gözlemlenmiştir. Çocuklar etkinlikler yolu ile kendisini daha rahat ifade etmişlerdir. Çocuklar ile yapılacak grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarında da etkinlik ve oyunlardan destek alınması grubun ilerlemesi ve hedeflere ulaşılabilmesi açısından kolaylaştırıcı olacaktır.
- Bir sosyal hizmet kuruluşu olan kadın sığınmaevinde kalmakta olan çocuklarla yapılacak farkındalık çalışmalarında, yapılan grup odaklı sosyal hizmet uygulamasının etkililiğinin daha ayrıntılı belirlenebilmesi için bir ölçüm aracı kullanması daha faydalı olacaktır. Bu nedenle, çocuklar, kuruluşta kalmakta olan anneler ve/veya meslek elemanları ve personellere grup uygulaması sonrası uygulanacak “değerlendirme formu” yapılan grup uygulamasının etkisini daha net bir şekilde ortaya çıkarabilecektir.
- Çocuklarla yapılacak grup odaklı sosyal hizmet uygulamalarında yaş aralıklarının birbirine yakın seçilmesi grubun etkililiğini arttıracak bir faktör olabilecektir. Benzer şekilde grupta tek bir konunun ele alınmasının, örneğin yalnızca kendini ifade edebilme ya da öfke kontrolü gibi, çocuklarda davranış değişikliği yaratabilmek açısından daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Sonraki çalışmalarda araştırmacılara bu iki temel konunun yol gösterebileceği düşünülmektedir. ▲

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi:
(Varsayılan) Times New Roman, 12
nk

KAYNAKLAR

Acar, H., Baykara Acar, Y., Çamur Duyan G., Cankurtaran Öntaş, Ö. ve Bulut, I. (2001). “Bir İlköğretim Okulu Örneğinde Ergenlerle Sosyal Hizmet Uygulamaları”. 2. Uluslararası Adölesan ve Sorunları Kongresi. Nevşehir.

Ahiroğlu-Lindberg, E.N. (2011). Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. Kastamonu *Eğitim Dergisi*, 19(1), 19 Ekim 2017, http://www.kefdergi.com/pdf/19_1/19_1_1.pdf

Biçimlendirilmiş: Altı çizgisiz, Yazı tipi rengi: Otomatik

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Çocuk Destek Merkezleri*. <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri> 27 Aralık 2017.

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Ak, İ., Aksaç, G. ve Akdağ, A. (2013). Türkiye’de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu. Engelli Kadın Derneği. 12-14.

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Akpınar, O. (2011). *Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*. Ege Üniversitesi, İzmir, 31.

Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 208.

Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara. 139-141.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/kutuphane_33_aile_icinde_ve_toplumsal_alanda_siddet.pdf

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Bayındır, N. (2010). Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 2-7.

Bee, H. ve Boyd. D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (1. Baskı). (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaktüs Yayınları. (Orijinal çalışma tarihi 2007).

Belediye Kanunu. (2005).

Biçimlendirilmiş: Altı çizgisiz, Yazı tipi rengi: Otomatik

Bilge, A. (2010). *Üniversiteler İçin Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri*. https://cokmed.org/_ekurs/uploads/4_universiteler_ckm.pdf

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Bulut, I. (2013). Gruplarla Sosyal Hizmet Ders Notu. (t.y.) 2-12.

Büyüköztürk, Ş. (2000). *DeneySEL Desenler*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Dağlı, T. ve İnanıcı, M. (2011). *İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık. 17-21.

Demirkan, T. (2009). *Beysin ve Cinsiyet*. İstanbul: Pencere Yayınları.

Demirkapı, E. (2013). *Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine ve Bunların Psikopatolojileri ile İlişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 4.

Deniz, U. (2017). Ergenlik Dönemindeki Futbolcuların Esenlik Alguları ve Özsaygı Düzeylerinin Performanslarına Etki Eden Değişkenlere Göre İncelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Duyan V. ve Gökçearslan A. (2004). Sosyal Grup Çalışması Uygulamasının Psikolojik Gereksinimlere Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,15(1).

Duyan, V. (2007). *Gruplarla Sosyal Hizmet: Grup Çalışmasının Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Benlik Saygısı ve Yalnızlık Duygusuna Etkisi*. (1. Baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 3.

Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. (1. Baskı). Ankara: Aydınlar Matbaacılık, 287-289.

Dünya Sağlık Örgütü Raporu. (2002).

Dünya Sağlık Örgütü Raporu. (2014).

Gander, M. ve Gardiner, H. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (6. Baskı). (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi, 340-406.

Garvin, C., Gutierrez, L. ve Galinsky, M. (2004). *Handbook of Social Work With Groups*. (9. Baskı). New York: The Guilford Press, 245.

Genç Hayat Vakfı. (2012). *Çocukların Ev İçine Yaşadıkları Şiddet Araştırması*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları, 79.

Gruplarla Sosyal Hizmet. (t.b.).
http://www.ataaof.com/ow_userfiles/plugins/forum/attachment_1372_5444c9298d0ae_5444c8e3a6090_Gruplarla-Sosyal-Hizmet-%C3%96zet.pdf, 27 Nisan 2017.

Güdek, K., Yetim, A., Baş, F., Kılıç, A. (2016). "Ergenlik ve sosyal çalışma", *Çocuk Dergisi* 16(3-4):92-97.

Gümüş, A. (2006). *Şiddet Türleri*. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. Ankara: Eğitim Sen Yayınları, 14.

Güner, D. (2016). *Grup Odaklı Sosyal Hizmet Müdahalesinin Devlet Korumasındaki Ergenlerin Problem Çözme Becerilerine Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.

Gürbüz, S. ve Şahin F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 105.

Biçimlendirilmiş: Varsayılan
Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi:
(Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk,
Desen:Yok

İçağasıoğlu Çoban, A. ve Bulut, I. (2016). Cinsel İstismara Uğramış Ergen Kızlarla Grup Odaklı Sosyal Hizmet Uygulaması. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), busbid.baskent.edu.tr/index.php/busbid/article/view/26/21

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. (2013).

Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp A. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 143-149.

Kapıcı, E. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 3.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17), s.233, 5 Kasım 2017, http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_17/14_koc.pdf

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2009).

Konopka, G. (2018). Group Work With Children and Youth. *Proceedings of the Conference on Research in the Children's Field*. 30(3). 6 Şubat 2018.

Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik Psikolojisi*. (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Mor Çatı Kadın Sağlığı Vakfı. (2017).

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Duygusal%20Geli%C5%9Fim.pdf

Biçimlendirilmiş: Altı çizgisiz, Yazı tipi rengi: Otomatik

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Nadir, U. (2017). *Nasıl Korunabiliriz? Şiddete Uğrayan Kadınlar ve Çocuklar*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Okutan, N. (2007). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet- Van'da Kadınların Şiddet Deneyimleri, Şiddeti Doğuran Koşullar ve Baş Etme Biçimleri, Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 23-24.

Owen, F. ve Owen D. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Özbesler, C. ve İçağasıoğlu Çoban, A. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 5(18), dergipark.ulakbilim.gov.tr/spcd/article/view/5000107868/5000100578

Öztürk, A. (2015). *Kadınlarla Eğitici El Kitabı*. Ankara: Buluş Matbaacılık. Kadın Dayanışma Vakfı. 16-43.

Öztürk, E. (2010). *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınmaevleri ve Din*. (1. Baskı). İstanbul: Birey Yayıncılık, 15-16

Santrock, J. (2012). *Yaşam Boyu Gelişim*. (13. Baskı). (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel Yayın, 78-335.

Savaş, İ. (2014). *Çocuk Resmi ve Bilinçaltı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 49-51.

Set, T., Dağdeviren, N. ve Aktürk, Z. (2006). Ergenlerde Cinsellik. *Genel Tıp Dergisi*. 16(3), 137-141.

Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983).

Sönmez, S. (2009). “*Şizofreni Hastalarında Psikoeğitim Grup Çalışmasının Pozitif ve Negatif Belirtiler, Sosyal İşlevsellik, Yeti Yitimi, İlgörü ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması*.” (Yayınlanmış uzmanlık tezi). Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 2. Psikiyatri Birimi. İstanbul. 28.

Şahin, N. (2014). *Ergenlik Problemleri ve Baş Etme Yöntemleri ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Şentürk, V., Arslan, E. ve Çevik, A. (2006). Yatan Hastalarda Grup Psikoterapisi Sürecinde İyileştirici Etmenlerin Q Sort Tekniği ile Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 26(3), 233.

Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri*. (E. Erbay, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2014) s.9-51.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi- Duygusal Gelişim, 8.

Tıraşçı Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhlali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu. (2000). Sosyal Hizmet Nedir. <http://ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/> Yalom, M. (1999). *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği*. (A. Tangör ve Ö. Karaçam, Çev.). İstanbul: Kabcı Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).

Uzbaş, A. (2009). Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90-95.

Verma, R.B.S. (2010). “Principles, Skills, Models of GroupWork Practise”. Social Work Intervention with Individuals and Groups. (Ed. Gracious Thomas). Indira Gandhi National Open University, New Delhi, <http://files.drdeen.webnode.com/200000356-b5800b6f54/Social-Group-Work.%20Complete%20notes.pdf>.

Yalom, M. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Evli Kadının Tarihi*. (Z. Yelçe ve N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Çitlembik Yayınları, 17.

Biçimlendirilmiş: Varsayılan Paragraf Yazı Tipi, Yazı tipi: (Varsayılan) +Gövde (Calibri), 11 nk

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı M. (2006). Çocukta Bilişsel Gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 6(1).

Yavuzer, H.(1994). Çocuk ve Suç. (7. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi, 111.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005).

EK 1.

SORU KÂĞIDI

Sevgili Çocuklar;

Aşağıdaki sorular sizlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmemiz nedeniyle hazırlanmıştır. Sorularınıza vereceğiniz cevaplar başka birisi ile paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Adınız Soyadınız:

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

Doğum Yeriniz:

Doğum Tarihiniz:

Yaşınız:

Eğitiminize devam ediyor musunuz?

Cevabınız Evet ise Eğitim Durumunuz: İlkokul () Ortaokul ()

Okula düzenli olarak gidiyor musunuz ?

Sağlık Durumunuz (herhangi bir hastalığınız varsa, düzenli bir ilaç kullanıyorsanız buraya yazınız) :

Fiziksel bir engeliniz var mı?

Ne zamandan beri kuruluştaki kalıyorsunuz?

Moraliniz bozuk olduğunda kiminle konuşursunuz? (birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

Annemle

Kuruluştaki meslek elemanlarıyla

Kuruluştaki arkadaşlarımla

Okuldaki öğretmenimle

Okul arkadaşlarımla

Kuruluştaki kendinizi yakın hissettiğiniz arkadaşlarınız var mı?

Evet

Hayır

Öfkeli olduğunuz zaman kontrol etmekte zorlanıyor musunuz?

Evet

Hayır

Bazen

Ekleme istediğiniz başka bir şey var mı?

.....

Teşekkürler.

EK 2.

ÖFKE SLAYTI

- o 1- ÖFKE NEDİR?
- o 2- ÖFKENİN NEDENLERİ
- o 3- ÖFKENİN KİŞİDE YARATTIĞI ETKİLER
- o 4- ÖFKE TÜRLERİ
- o 5- ÖFKEYİ İFADE ETME BİÇİMLERİ
- o 6- ÖFKE YÖNETİMİ

ÖFKE BİR "GÜÇ" TÜR AMA

✓ **KONTROLSÜZ GÜÇ, GÜÇ DEĞİLDİR.**

1- ÖFKE NEDİR ?

- Birey haz alma dünyasını engelleyen herhangi bir durum, olay veya kişi ile karşılaştığında öfke duygusu oluşur.
- İstedğini alamama, haksız davranışlara maruz kaldığını düşünme, arkadaş kaybı, kaçırılmış fırsatlar, kavgalar, engellenme, anlaşılmama, saygısızlık vb. durumlar öfkelenmemize neden olur.

- Her bireyin öfkelendiği durumlar farklıdır.
- Ayrıca bir birey aynı konuya bazen öfkelenirken bazen öfkelenmeyebilir.
- Veya birinin öfkelenmesine bir diğeri gülüp geçebilir.

**BU İFADELERİN ORTAK SONUCU
ÖFKELENEN KİŞİLERİN ÖYLE YA DA
BÖYLE BİR NEDENLE BİR ENGELLE
KARŞILAŞMASIDIR**

ENGELLENME → ÖFKE

- "Hiç laftan anlamıyor.",
- "Niçin burada kimse bana yardım etmiyor?",
- "Kesin şu gürültüyü de maçı seyredeyim.",
- "Bıktım senin dırdırından."

BU İFADELERİN ORTAK YANI ÖFKE İÇERMESİDİR

○ **ÖFKELENEN KİŞİLERE ÖFKELİ OLDUKLARINI HATIRLATTIĞIMIZDA ŞU SÖZLERİ ÇOK DUYARIZ**

- HAYIR SINIRLI DEĞİLİM (O ANDA SESİ VE ELLERİ TİTRER)
- NE DEMEK KIZGINSIN (İFADE YÜKSES SESLE VE SERTTİR)

ÖFKE REDDEDİLİYOR

○ **ÖFKENİN REDDEDİLMESİ SONUCU İNSANLAR;**

- ❖ "ÖFKELİ KİŞİYİ"
- ❖ VE "ÖFKESİNİN NEDENİNİ"

BİR TÜRLÜ ANLAYAMIYORLAR

- **Öfke de tıpkı üzüntü ve mutluluk gibi bir duygudur. Bu yüzden inkâr edilmeyi ya da kabul edilmemeyi hak etmiyor.**
- **Olumlu ya da olumsuz her duygu gibi öfkenin de bir ömrü var; bu ömür tamamlandığında da öfkemiz kayboluyor.**

ÖFKE BİR ENERJİ (OLUMLU / OLUMSUZ)

- **ÖFKE ASLINDA NORMAL VE SAĞLIKLI BİR DUYGUDUR. DOĞAL OLAN BU DUYGU HAKKINDAKİ YANLIŞ YORUMLAR ÖFKENİN SORGULANMASINA, SUÇLANMASINA YOL AÇABİLİR.**

- **BİR KİŞİYE ;**
 - **NEDEN KARNIN ACIKIYOR**
 - **NEDEN ÜZÜLÜYORSUN**
 - **NEDEN SEVİNİYOSUN.....**

DIYEMEYECEĞİMİZ GİBİ, ÖFKELENEN KİŞİ İÇİNDE AYNI SORGULAMAYI YAPAMAYIZ.

- **KIZGINLIK, CANLILARIN VARLIĞINI TEHDİT EDEN OLAYLARA GÖSTERDİĞİ DOĞAL BİR TEPKİDİR.**

- ÖFKE DE HER DUYGU GİBİ GEREKLİ BİR DUYGUDUR. ÖFKE DUYGUSUNU *KONTROLLÜ YAŞAMAK ÖNEMLİDİR.*
- ÖFKE DUYGUSUNUN *YAŞANMA BİÇİMİ* ONU İYİ VEYA KÖTÜ KILAR.
- SİZE BİRİSİ HAKARET ETTİĞİ ZAMAN ÖFKELENMENİZ BEKLENİR. ÖFKE DOĞAL BİR DUYGUDUR.
- ÖFKE DUYGUSUNUN ORTAYA KONULUŞ BİÇİMİ ÖNEMLİDİR. BU NEDENLE ÖFKEMİZİ İYİ YOLLA İFADE ETMELİYİZ.

3. ÖFKENİN KİŞİDE YARATTIĞI ETKİLER

- KAN ŞEKERİNİN YÜKSELMESİ
- NABZIN VE KAN BASINCININ ARTMASI
- SIK SIK VE ZOR NEFES ALMA
- BAŞ AĞRISI
- KAŞ AĞRILARI, SIRT VE BOYUN AĞRILARI.

- KONSANTRASYON BOZUKLUĞU
- DÜŞÜK PERFORMANS
- UNUTKANLIK
- UYKUSUZLUK
- DİKKATSİZLİK
- HUZURSUZLUK
- ACELECİLİK
- İLAÇ KULLANIMI
- AŞIRI YEMEK YEME

ÖFKEYE NEDEN OLAN PROBLEMLERİN DEVAM ETMESİ
ÖFKENİN UYGUN OLMAYAN YÖNTEMLERLE İFADE EDİLMESİ SONUCUNDA BU DUYGU KİŞİNİN SAĞLIĞINI TEHDİT EDER.

5. ÖFKEYİ İFADE ETME BİÇİMLERİ

SALDIRGAN DAVRANIŞ : BAĞIRMAK, KIZMAK, EŞYALARI TAHRİP ETMEK, DUVARLARA VURMAK GİBİ DAVRANIŞLAR

**BASTIRILMIŞ DAVRANIŞ :
SÜREKLİ ÖFKEYİ BASTIRMAK
SÜREKLİ KIZMIYORMUŞ GİBİ GÖRÜNMEK
SAKİN KALMAK, BELLİ ETMEMEK TİR.**

**ZAMANINDA İFADE EDİLMEDİĞİ İÇİN BİRİKİP BİR
YANARDAĞ GİBİ ORTAYA ÇIKABİLİR**

**KONTROL ETME : BEN HİÇ BİR ŞEYE KIZMAM,
ÖFKELENMEM DEMEK YERİNE, KIZDIĞIMIZ ŞEYLERİN
FARKINA VARIP BUNLARI UYGUN BİR ŞEKİLDE İFADE
ETMEMİZ, KULLANABİLECEĞİMİZ EN ETKİLİ
YÖNTEMDİR.**

ÖFKE KONTROLÜ

GEVŞEME (NEFES EGZERSİZİ – SPOR)

✓
DİYAFRAMINIZDAN DERİN NEFESLER ALIN; GÖĞSÜNÜZÜN ÜST KISMIYLA NEFES ALMANIZ SİZİ RAHATLATMAZ. NEFES ALIP VERDİĞİNİZDE GÖĞSÜNÜZ DEĞİL, KARNINIZ ŞİŞMELİDİR.

✓
DERİN NEFESLERİNİZİ ALIRKEN, KENDİ KENDİNİZE TEKRAR TEKRAR "GEVŞE!" YA DA "SAKİN OL!" DİYEREK TELKİNDE BULUNUN.

✓
BELLEĞİNİZDEN ÇAĞIRARAK YA DA HAYAL EDEREK SİZİ GEVŞETECEK BİR YER YA DA ORTAMI DÜŞÜNÜN VE GÖZÜNÜZÜN ÖNÜNE GETİRMEYE ÇALIŞIN.

✓
KENDİMİZİ ZORLAMAYACAĞINIZ, YAVAŞÇA YAPILAN EGZERSİZLERLE KASLARINIZI GEVŞETMEYE ÇALIŞIN.

✓
BU TEKNİKLERİ HERGÜN PRATİK YAPARAK EZBERLERSENİZ, DAHA SONRA KARŞILAŞACAĞINIZ GERGİN ORTAMLARDA OTOMATİK OLARAK UYGULAYABİLİRSİNİZ.

OLAYLARA BAKIŞ AÇISINI DEĞİŞTİRME

- ✓ BU STRATEJİ EN BASİT ANLAMIYLA DÜŞÜNME TARZİNİZİ DEĞİŞTİRMEK DEMEKTİR.
- ✓ KIZGIN İNSANLAR DÜŞÜNCELERİNİ KÜFREDEREK, BAĞIRIP ÇAĞIRARAK İFADE ETME EĞİLİMİNDEDİRLER.
- ✓ KIZGIN OLDUĞUNUZ ZAMAN GENELLİKLE DÜŞÜNCELERİMİZ *GERÇEĞİ YANSITMAZ*
- ✓ OLAYLARI ABARTARAK HAREKET EDEBİLİRİZ
- ✓ BU TÜR DÜŞÜNCELERİ FARK ETMELİ VE YERİNE DAHA MANTIKLI OLANLARI YERLEŞTİRMELİYİZ.

ÖRNEĞİN

KENDİ KENDİNİZE, "EYVAH, HER ŞEY MAHVOLDU!" GİBİ BİR ŞEYLER SÖYLEMEK YERİNE, "DÜNYANIN SONU DEĞİL VE BUNA ŞİMDİ ÖFKELENİYOR OLMAM BU OLAYI OLMAMIŞ HALE GETİRMEYECEK." DİYEBİLİRSİNİZ.

HER İKİ DÜŞÜNCEYİ DE ZİHNİNİZDEN GEÇİREREK DENEYİN. ÖFKENİZİN HAĞİ DÜŞÜNCEYLE ARTTIĞINI YA DA AZALDIĞINI GÖRÜN.

- ✓ İSTEDİĞİNİZ HERHANGİ BİR ŞEY İÇİN, "BANA VERİLMELİ" YA DA "BENİM OLMALI" DEMEK YERİNE, "BANA VERİLMESİNİ İSTERDİM." DİYE DÜŞÜNMEK DAHA SAĞLIKLIDIR.

DÜŞÜNCE BİÇİMİMİZİ DEĞİŞTİREREK

- "OLUMLU DÜŞÜNCEYE" VE
- "DUYGULARIMIZI PAYLAŞMAYA"

DAHA AÇIK HALE GETİREBİLİRİZ.

- **SORUN DEĞİŞTİREBİLECEĞİMİZ BİR ŞEYSE ÇÖZÜM YOLLARI ARAŞTIRILABİLİR.**
- **DEĞİŞTİRİLEMEYECEK BİR DURUMSA, ÇÖZÜM İÇİN UĞRAŞMAK YERİNE, YAPILACAK EN İYİ ŞEY SORUNLA YÜZLEŞMEKTİR.**
- **ELİNİZDEN GELENİN EN İYİSİNİ YAPMAYA ÇALIŞIN AMA, YANITLARI HEMEN BULAMIYOR, SONUCA HEMEN ULAŞAMIYORSANIZ, KENDİNİZİ CEZALANDIRMAYIN.**

- **AYRICA AŞAĞIDAĞI SORULARI KENDİMİZE SORARAK ÖFKEMİZİN GERÇEK KAYNAKLARINA ODAKLANMAYI ÖĞRENEBİLİRİZ:**

"BU DURUMDA BENİ ÖFKELENDİREN ŞEY NE?"

"BURADA ASIL SORUN NE?"

"NE DÜŞÜNÜYOR VE HİSSEDİYORUM?"

"ULAŞMAK İSTEDİĞİM ŞEY NE?"

"KİMLER, NELERDEN SORUMLU?"

"DEĞİŞTİRMEK İSTEDİĞİM ŞEY TAM OLARAK NE?"

"YAPABİLECEĞİM VE YAPAMAYACAĞIM ŞEYLER NE?"

- ÖFKELİ İNSANLAR GENELLİKLE DÜŞÜNMEYEN YARGILARLAR
- EĞER BİR TARTIŞMA İÇİNE GİRDİYSENİZ, İLK YAPACAĞINIZ ŞEY ; YAVAŞLAYIP GÖSTERDİĞİNİZ TEPKİLERİ GÖZLEMLEMELİDİR.
- AKLINIZA GELEN İLK ŞEYİ SÖYLEMEYİN, YAVAŞLAYIN VE ASIL SÖYLEMEK İSTEDİĞİNİZİ DÜŞÜNÜN.
- AYNI ANDA KARŞINIZDAKİNİN DE SÖYLEDİKLERİNİ DUYMAYA VE ANLAMAYA ÇALIŞIN. HEMEN CEVAP VERMEYİN.

BEN DİLİ / SEN DİLİ

- ÖFKENİN İFADE EDİLİŞ BİÇİMİ DE KAYNAKLARI KADAR ÖNEMLİDİR.
- "SEN DİLİ" ADI VERİLEN VE SALDIRGANLIK NİTELİĞİ TAŞIYAN İFADELER YERINE "BEN DİLİ" İFADELERİ KULLANMALIYIZ.

ÖRNEK :

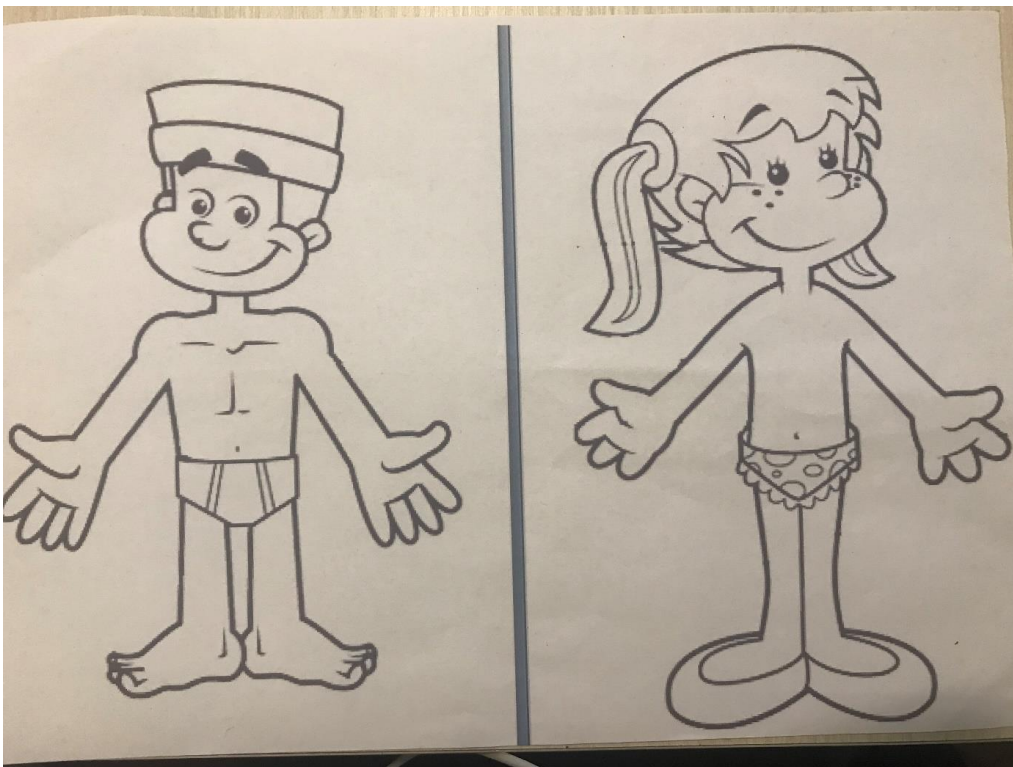
Sen Dili : Beni incitmekten zevk alıyorsun.

Ben Dili : Bu davranışın beni çok incitti.

Sen Dili : Zaten bana hiç zaman ayırmazsın, hep çok işin vardır.

Ben Dili : Bana daha çok zaman ayırırsan mutlu olurum.

EK 3.

EK 4.

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi:
(Varsayılan) Times New Roman, 12
nk

EK5.

KENDİNİ TANITMA SORU KAĞIDI

Biçimlendirilmiş: Yazı tipi: Kalın

Biçimlendirilmiş: Ortadan

Sevgili Çocuklar;

Sorularınıza vereceğiniz cevaplar başka birisi ile paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

İsmin:

Doğum tarihin:

Doğum yerin:

Seni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:

Anneni en iyi anlattığına inandığın üç kelime:

Boş zamanlarında yapmaktan en fazla ve en az hoşlandığın şeyler:

En iyi arkadaşın kim, neden?

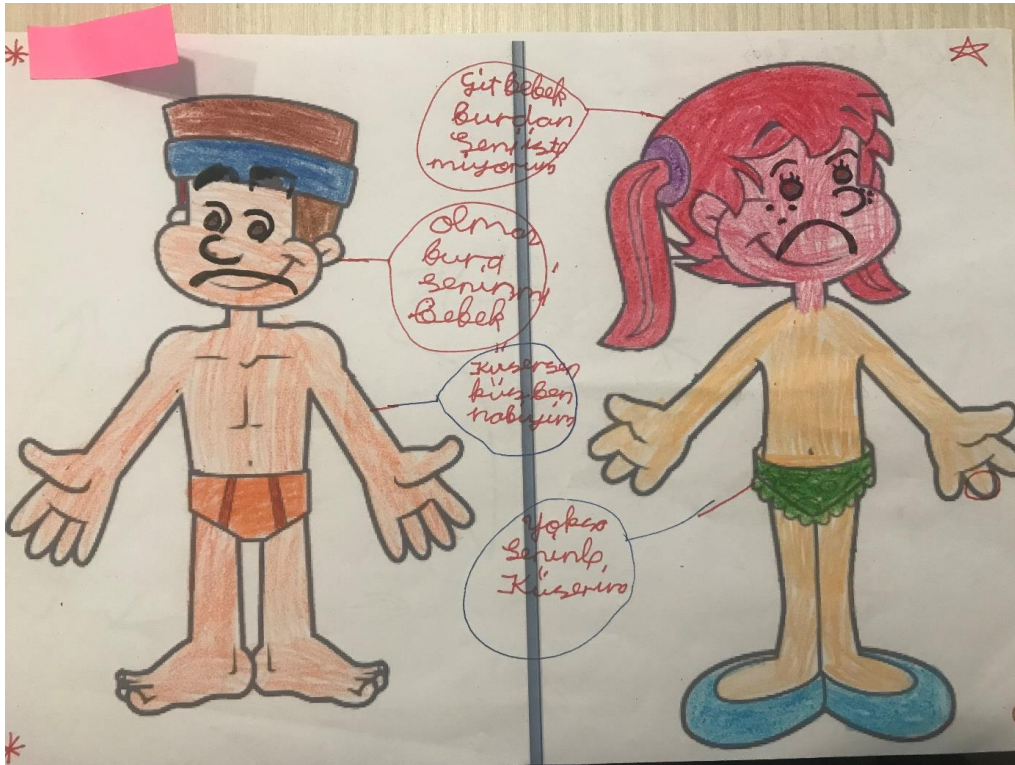
En sevdiğin spor hangisi?

Arkadaşların seni sence neden seviyorlar?

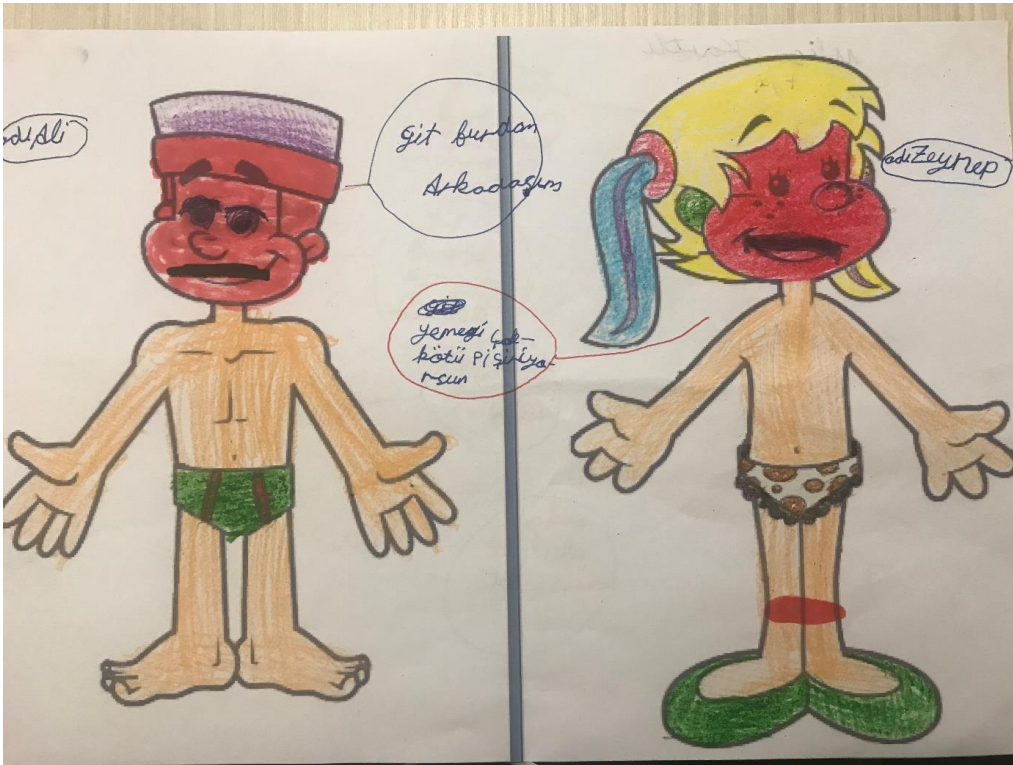
İlerdeki hedeflerin neler?

Şuanda kendinden memnun musun? Değiştirmek istediğin özelliklerin var mı?

EK.6

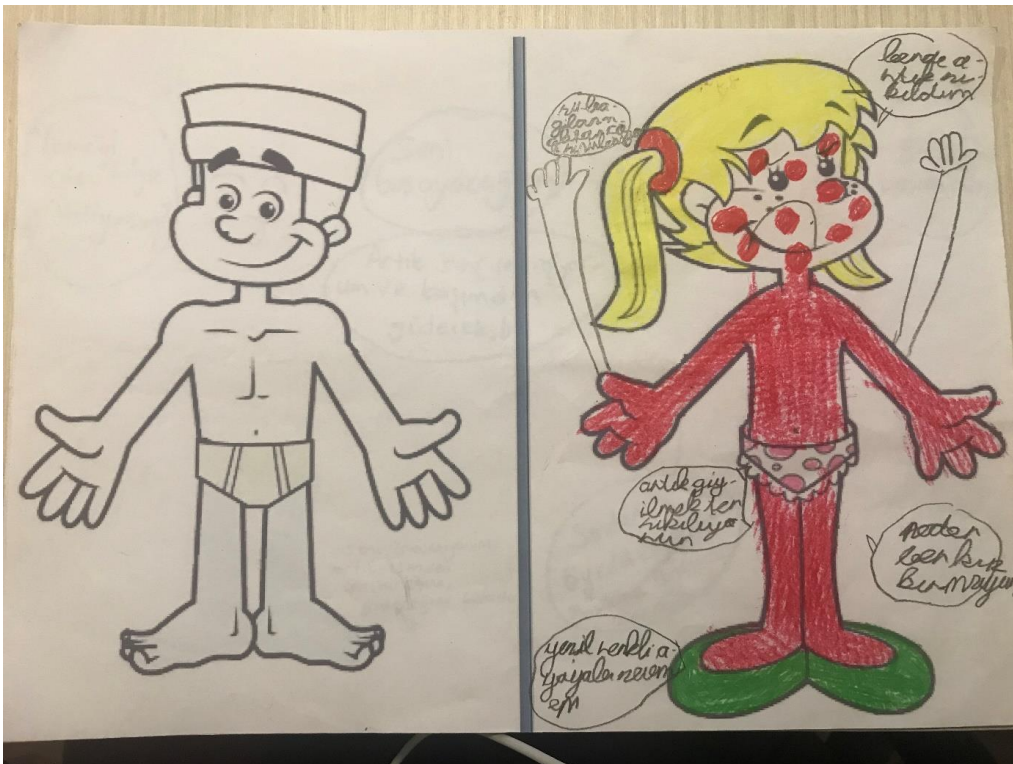
EK 75.

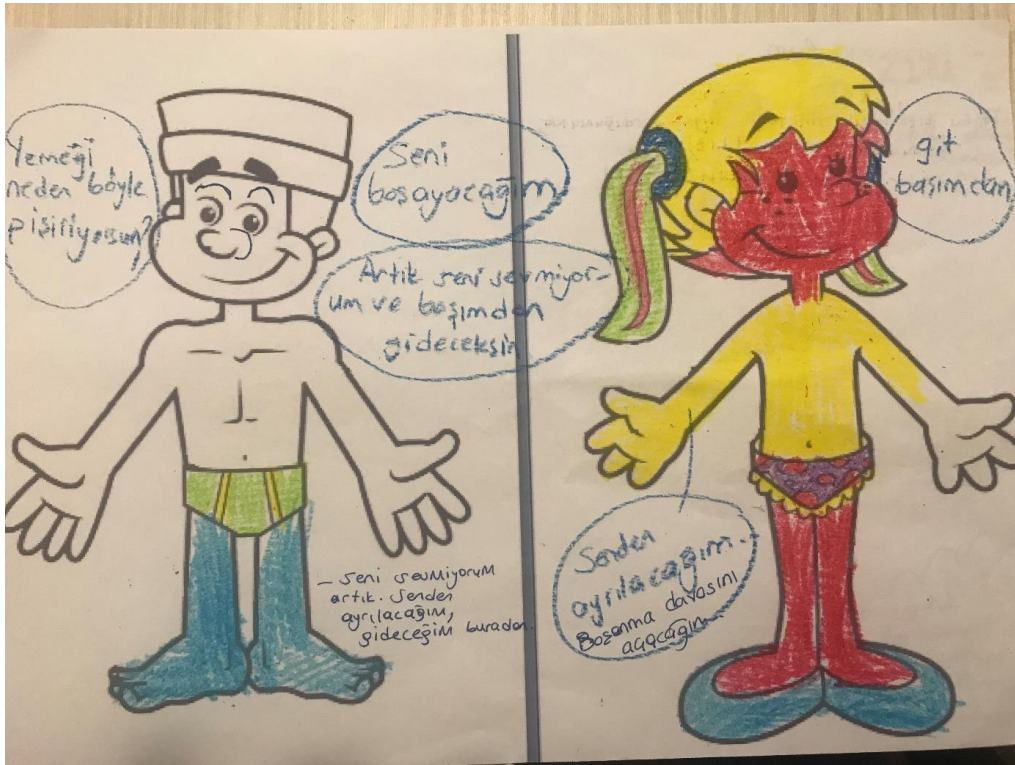
EK 86.

EK97.

EK 108.

EK 119.

